

การเขียนผู้เสียหายในคดีอาญา

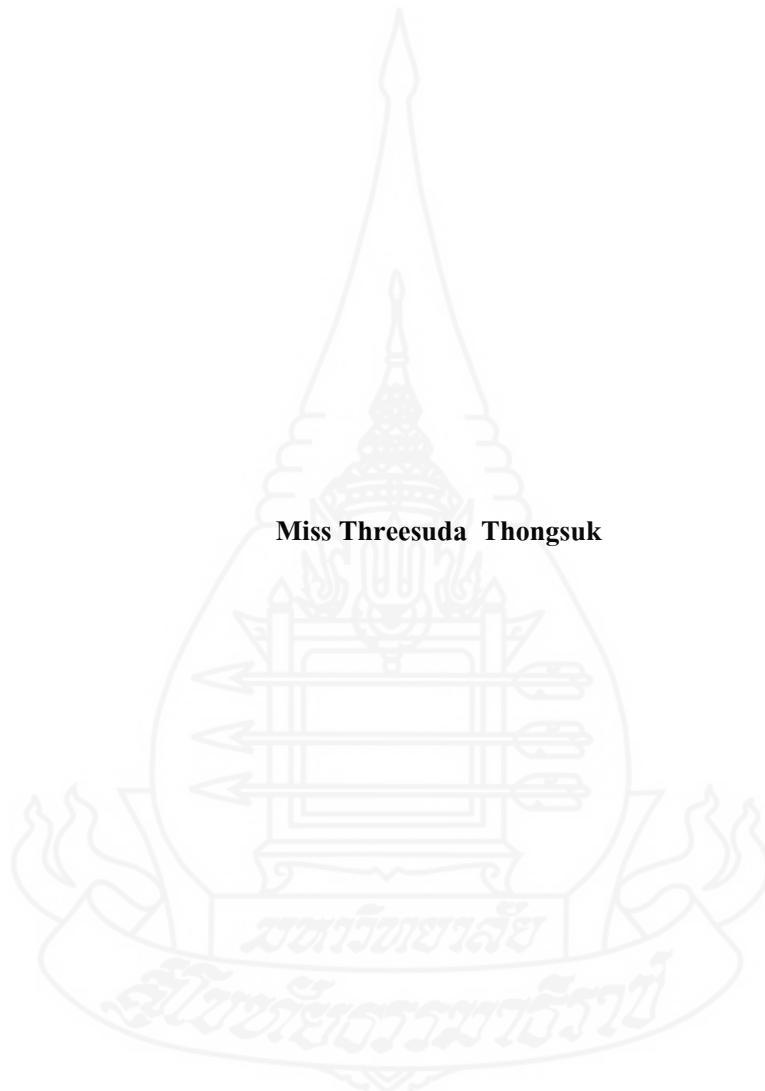
นางสาวตรีสุดา ทองสุก

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชีราช

พ.ศ. 2561

Remedy of the Crime Victim

Miss Threesuda Thongsuk

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา
ชื่อและนามสกุล นางสาวตรีศูดา ทองสุก
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเดช มโนลีหกุล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเดช มโนลีหกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิชิต)

.....
(รองศาสตราจารย์วารุณี เทพทอง)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา ค้นคว่ำอิสระ การเขียนผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้ศึกษา นางสาวตรีสุดา ทองสุก รหัสนักศึกษา 2564003115 ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเดช มโนลีหกุล ปีการศึกษา 2561

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว่ำอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมาย วิเคราะห์ และเปรียบเทียบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเขียนผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุง

การศึกษาค้นคว่ำอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิจัยเอกสารจากการค้นคว้าและรวบรวมจากตัวบทกฎหมาย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยจะแบ่งเป็นตามขั้นตอนตั้งแต่การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งระหว่างสอบสวนและในชั้นศาล และการใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทย มีปัญหาเกี่ยวกับการเขียนผู้เสียหายในคดีอาญา ประเด็นปัญหาที่พบในการวิจัย คือ การเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 หากมีการคืนทรัพย์สินที่สูญหายหรือจำเลยได้ไป เนื่องจากการกระทำความผิดแล้วไม่ว่าทรัพย์สินจะมีสภาพความชำรุดหรือเสียหาย จะขอให้ใช้ราคาทรัพย์สินไม่ได้ และยังไม่ให้สิทธิผู้เสียหายในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหายก่อนการพิจารณาคดีของศาลทำให้ไม่สามารถนำเสนอพยานหลักฐานเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนของตนในชั้นสอบสวนได้ ส่วนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 กำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องขอให้จ่ายเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิด ระยะเวลาดังกล่าวไม่สามารถที่จะพิจารณาจ่ายเงินได้จริงเนื่องจากต้องรอคำพิพากษาของศาลก่อน ซึ่งประเทศเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นให้สิทธิผู้เสียหายในการตรวจสอบสำนวนคดีและมีส่วนร่วมในการสอบสวน ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาให้การให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหาย ซึ่งรวมถึงค่าเสียหายที่มีใช้ตัวเงินด้วย จึงขอเสนอแนะให้แก้ไขกฎหมายให้ผู้เสียหายมีสิทธิเสนอพยานหลักฐานเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาได้อย่างครบถ้วน และมีสิทธิยื่นขอรับเงินค่าตอบแทนหลังจากศาลมีคำพิพากษา

คำสำคัญ คำสินไหมทดแทนในคดีอาญา การเขียนผู้เสียหาย คดีอาญา

Independent Study title: Remedy of the Crime Victim

Author: Miss Threesuda Thongsuk; **ID:** 2564003115; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Dr. Theradej Manoleehagul, Assistant Professor;

Academic year: 2018

Abstract

The objective of this independent study is to study background and evolution, theoretical concept and principles of law, analyze and compare the legal problems relating to remedy of the injured persons in criminal cases of Thailand and foreign countries in order to suggest the corrective and improvement guideline.

This independent study is a qualitative research by researching the documents from searching and collecting from the articles of law, books, thesis, articles, orders or judgments of the court, electronic media and other relevant documents. The procedure is classified from exercise of the right to claim the civil indemnity during inquiry and in the court stage, and exercise of the right to claim the compensation of the injured persons in criminal cases.

The result indicated that at present, there have been the problems relating to remedy of the injured persons in criminal cases in Thailand. The problem issues found in the research included the claim of indemnity in case of reinstatement of property in criminal case under Section 44/1 of the Criminal Procedure Code. In case of the reinstatement of property which is lost or acquired by the accused due to the offence whether the condition of the property is broken down or damaged, the request for the payment of the property price has been unable to be made, and the right of the injured person to verify the case file and claim for damages prior to the trial of the court has not been granted, resulting in the inability to induce the evidence relating to his/her indemnity in the inquiry stage. In respect to Section 22 of the Damages for the Injured Person and Compensation and Expense for the Accused in Criminal Case Act B.E. 2544 (2001), prescribes that the injured person must file the request for compensation payment within 1 year from the date of which the injured person has been aware of his/her offence. The actual payment has been unable to be taken into consideration in such period since the sentence of the court must be firstly waited for. In Germany and Japan, the injured person has been granted for the right to verify the case file and participate in inquiry. In United States of America, the financial aid including non-monetary damages have been provided to the injured person. Therefore, the researcher has suggested that the legislative amendment should be performed such that the injured victim is entitled to propose evidence for claiming the complete indemnity in criminal case and is entitled to file for requesting to receive compensation after the court's sentence delivery.

Keywords: Indemnity in Criminal Case, Remedy of the Injured Person, Criminal Case

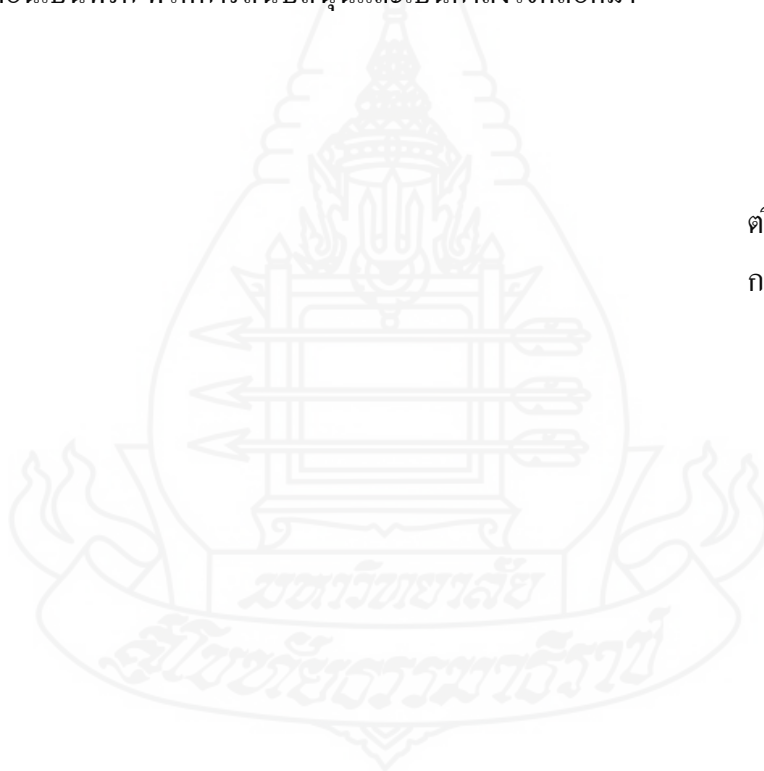
กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จากความเมตตากรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเดช มโนลีหกุล ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ จนสารนิพนธ์เรียบร้อยสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาเป็นกรรมการสอบทุกท่านซึ่งได้แก่ อาจารย์ ดร.สาธิตา วิมลคุณารักษ์ และอาจารย์ ดร.สุพัตรา แผนวิจิต ที่ช่วยให้คำแนะนำงานการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตลอดจนกัลยาณมิตรทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือให้คำแนะนำ ที่สำคัญที่สุดคือ ครอบครัวของข้าพเจ้า บิดามารดาอันเป็นที่รัก ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตลอดมา

ตรีสุดา ทองสุก

กรกฎาคม 2561

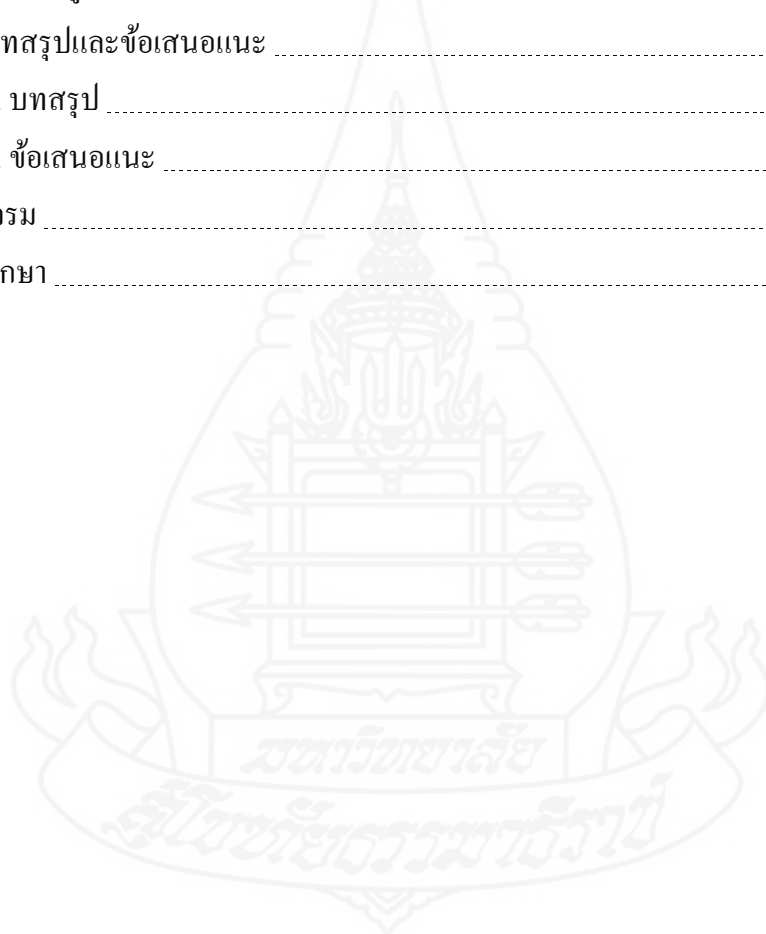

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
3. สมมติฐานของการวิจัย	5
4. ขอบเขตของการวิจัย	6
5. ข้อจำกัดในการวิจัย	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและหลักทั่วไปเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา	8
1. วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา	8
2. ความหมายของผู้เสียหาย	11
3. แนวความคิดเกี่ยวกับคำว่าเหยื่ออาชญากรรม	12
4. แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา	18
5. หลักการพื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	24
บทที่ 3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทย และของต่างประเทศ	29
1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	29
2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	32
3. พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544	70
4. กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ	76
4.1 ประเทศเยอรมนี	76
4.2 ประเทศญี่ปุ่น	77
4.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา	78
5. หลักกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย	81

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา	95
1. ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา	95
2. ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทน	98
3. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหาย ของผู้เสียหายก่อนการพิจารณาคดีของศาล	102
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	106
1. บทสรุป	106
2. ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม	109
ประวัติผู้ศึกษา	114

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาชญากรรมเป็นเรื่องที่ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการกระทำผิดที่มีความอันตรายรุนแรง ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแทบทุกหนทุกแห่ง โดยมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสภาพของสังคม เมื่อวันเวลาผ่านไปสังคมย่อมมีการขยายจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ก็เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกันทั้งความเห็นที่ไม่ตรงกัน จนก่อให้เกิดการเบียดเบียน รังแก เอาเปรียบตลอดจนเกิดการทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ นับวันอาชญากรรมไม่เพียงแต่มีปริมาณความถี่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้นแต่ยังมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย อันส่งผลกระทบต่อสังคมในหลายด้าน ทั้งกรณีประชาชนรู้สึกขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยเราไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ที่ไหน และเกิดขึ้นกับใคร อีกทั้งยังเป็นการทำให้ผู้คนเกิดความหวาดระแวงและขาดความไว้วางใจกัน เนื่องจากความหวาดระแวงภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจคนรอบข้าง เพราะผลกระทบของปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้มีอาชญากรเพิ่มมากขึ้น และการเพิ่มขึ้นเชิงปริมาณเหล่านี้ส่งผลให้สาธารณชนต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในการจัดการต่อปัญหาอาชญากรรม คิดค้นวิธีการลงโทษที่รุนแรงมากขึ้นต้องย้อนกลับไปใช้ค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ออกกฎหมายมาบังคับใช้เพิ่มมากขึ้น และจำเป็นต้องต่อกรกับความล้มเหลวของระบบงานยุติธรรม เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรับมือกับปัญหาอาชญากรรมได้ดีขึ้น ซึ่งปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งของทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากจะเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคมที่ต้องช่วยเหลือกันแล้ว องค์กรหลักในกระบวนการยุติธรรมซึ่งได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ก็มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนการปฏิบัติงานของกระบวนการยุติธรรมกลับมุ่งเน้นในการให้ความสำคัญต่อการจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แม้จะถือเป็นการสร้างความยุติธรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมตามความคาดหวังของประชาชนในสังคม แต่กลับมิได้คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ซึ่งได้รับความสูญเสียในด้านต่างๆ ทั้งร่างกาย ทรัพย์สิน เวลา ชื่อเสียง ขวัญและกำลังใจ ความปลอดภัย รวมทั้งการสูญเสียโอกาสต่างๆ ที่ควรได้รับ ดังจะเห็นได้จากเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายส่วนใหญ่ไม่ได้รับการชดเชยในสิ่งที่สูญเสีย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ที่มีต่อการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม เช่น รองศาสตราจารย์ประธาน วัฒนาวณิชย์ ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเหยื่ออาชญากรรมเท่าที่ควร เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมา มองเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ได้ให้ความสนใจต่อเหยื่ออาชญากรรมมากไปกว่าพยานหลักฐานที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่างๆ ที่ก็เป็นมนุษย์ที่จะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิด¹ แต่กระบวนการยุติธรรมและสังคมกลับให้ความสำคัญต่อตัวผู้กระทำความผิด ดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น รัฐมุ่งเน้นหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ จากแก้แค้นทดแทนเป็นแก้ใจฟื้นฟู โดยมุ่งเน้นที่จะให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการกลับตนเป็นพลเมืองดี ภายหลังจากพ้นโทษ² รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดก็ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้นต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ ตามข้อกำหนดตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อกำหนดตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายของประเทศไทย ในเรื่องของการได้รับการเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงความช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นตัวเงินเท่านั้น ซึ่งเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่ดีและมีประสิทธิภาพ ควรมีการเยียวยาผู้เสียหายทั้งกรณีที่เป็นลักษณะของตัวเงิน และกรณีอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การเยียวยาทางด้านจิตใจของผู้เสียหายตลอดที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งเมื่อขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเสร็จสิ้นแล้ว โดยควรมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เพราะฉะนั้น ในการจัดทำวิจัยฉบับนี้ ในการศึกษาวิจัยจึงมุ่งเน้นทำการศึกษาในเรื่องของการกำหนดสิทธิให้แก่ผู้เสียหายในลักษณะอื่น ที่ไม่ใช่เพียงแต่การชดเชยหรือทดแทนในลักษณะของตัวเงินเพียงเท่านั้น ดังปรากฏตามพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อให้การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญา มีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมของประเทศในปัจจุบัน

¹ ประธาน วัฒนาวณิชย์, ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อเหยื่ออาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมรูปแบบใหม่ (ออนไลน์), สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561 จาก <http://www.correct.go.th/journal/j2/new13.html>.

² ผู้กระบวนทัศน์ใหม่ของระบบกฎหมายไทย ประชาคมวิจัย ฉบับที่ 70 หน้า 3

จากการศึกษากฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา พบว่ายังมีปัญหาทางกฎหมายสามารถสรุปปัญหาเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1³ นั้นกำหนดไว้ว่า กรณีที่พนักงานอัยการได้ทำหน้าที่เรียกคืนทรัพย์สินหรือราคาแทนให้แก่ผู้เสียหายแล้ว ในกรณีนี้มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544 วางแนวทางไว้ว่า หากได้ทรัพย์สินที่สูญหายหรือจำเลยได้ไป เนื่องจากการกระทำความผิดแล้วไม่ว่าโดยสภาพจะเป็นเช่นไรก็ตาม ก็ถือว่าได้ทรัพย์สินแล้ว จะขอให้ใช้ราคาทรัพย์สินไม่ได้ผู้เสียหายย่อมไม่มีสิทธิที่จะฟ้องแพ่งได้อีกแล้ว เพราะจะเป็นการฟ้องซ้ำ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาชดเชยอย่างแท้จริงในคดีอาญา

2) ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทน

จากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำผิด⁴ ทำให้มีผู้เสียหายจำนวนมากไม่ได้ใช้สิทธินี้ประกอบกับเงื่อนไขของการจ่ายเงินค่าทดแทนที่กำหนดให้ผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิตามกฎหมายนี้จะต้องเป็นผู้เสียหายนิรันดน์ กล่าวคือ ไม่ใช่ผู้ที่ก่อให้เกิดหรือสนับสนุนหรือสมรู้ร่วมใจในการกระทำความผิด ไม่ได้เป็นผู้ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำความผิด และไม่ได้มีส่วนประมาทด้วย ซึ่งในที่สุดแล้ว การเบิกจ่ายเงินดังกล่าวก็ต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน จึงจะดำเนินการจ่ายเงินได้ จึงทำให้เกิดปัญหาว่าการกำหนดให้ยื่นคำร้องขอให้จ่ายเงินค่าทดแทนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำผิดนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่

3) ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหายก่อนการพิจารณาคดีของศาล

จากการศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ปรากฏบทบัญญัติใดที่ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการตรวจสอบหรือคัดสำนวนคดีของตนเอง ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวเองในชั้นสอบสวน แต่จะมีสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(6) มาตรา 8(6) คือการตรวจหรือการคัดสำเนาทำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน ซึ่งผู้เสียหายจะสามารถใช้สิทธินี้ได้เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น ทำให้ผู้เสียหายเกิดข้อขัดแย้ง โต้เถียงกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสำนวนการสอบสวน ไม่สามารถที่จะทราบข้อบกพร่องของพยานหลักฐานของตนเองและไม่สามารถที่จะนำพยานหลักฐาน

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรค 3

⁴ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22

มาพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม ซึ่งหากศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศแล้วมีการให้สิทธิในเรื่องนี้เอาไว้

นอกจากนั้น ในชั้นสอบสวนก่อนที่คดีจะขึ้นสู่ศาล ไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องการเรียกค่าเสียหาย ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการนำพยานหลักฐานเกี่ยวกับค่าเสียหายเอาไว้ทำให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายใช้สิทธิเรียกร้องอย่างอิสระและไม่สามารถเจรจากันได้และอาจทำให้พยานหลักฐานที่พิสูจน์ค่าเสียหายสูญหายไปเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งจะส่งผลเสียแก่ผู้เสียหายซึ่งต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ให้ศาลเห็นในเรื่องค่าเสียหาย

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นกฎหมายมีบทหลักที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 นั้น เป็นกรณีที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือเยียวยาในเบื้องต้นแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย แม้ว่าจะมีการพิจารณาถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่ก็ยังมีกำหนดจำนวนขั้นสูงเอาไว้ ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น มีบทบัญญัติให้ผู้ได้รับความเสียหายสามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งเอาไว้แต่สืบเนื่องจากการตีความกฎหมายอาญาซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัดแตกต่างจากกรณีของการเรียกค่าเสียหายในทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นสำคัญ จึงทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างครบถ้วนอันเป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญาและต้องไปใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งด้วยตนเอง

นอกจากนั้น กระบวนการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนที่มุ่งหมายในการระงับข้อพิพาททางอาญาและทางแพ่งไปพร้อมๆ กัน ในทางปฏิบัติแล้วจึงมักเกิดปัญหาว่าผู้ได้รับความเสียหายรับเงินเพียงเล็กน้อยจากผู้กระทำความผิดและลงชื่อในบันทึกของพนักงานสอบสวนอันมีผลเป็นการทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยที่ไม่ทราบว่าจะมีผลเป็นการตัดสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งของตน และไม่ทราบว่าแท้จริงแล้วนั้นในการพิจารณาคดีของศาลตนมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนที่เหมาะสมจำนวนเท่าใด ประกอบกับผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีทั้งในชั้นของพนักงานสอบสวน และในชั้นของพนักงานอัยการ จึงไม่ได้มีส่วนในการค้นหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความเสียหายของตนเองและความร้ายแรงของการกระทำความผิดอาญาซึ่งมีส่วนสำคัญในการลงโทษผู้กระทำความผิด

จากการศึกษายังพบอีกว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดแสดงความสำนึกผิดต่อผู้เสียหาย เพื่อการเยียวยาทางสภาพจิตใจนอกเหนือจากตัวเงิน และว่าประมวลกฎหมายอาญานั้นอาจถือว่าการแสดงความขอโทษดังกล่าวเป็นการบรรเทาผลร้ายและสำนึกผิด แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่โดยเคร่งครัดให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตาม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อแนวทางปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

2.2 เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทย และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ

2.3 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และเปรียบเทียบปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ

2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

3. สมมติฐานของการวิจัย

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในประเทศไทยยังมีปัญหาทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในด้านการเยียวยาผู้เสียหายบางประการ ทำให้ไม่สามารถที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ จึงเห็นว่าควรได้รับการแก้ไขโดยพิจารณาแนวคิดในการชดเชยเยียวยาความเสียหายในลักษณะอื่นๆ นอกเหนือจากชีวิตร่างกาย ค่าเสียหายเกี่ยวกับการขาดรายได้หรือต้องเสียโอกาสของตัวผู้เสียหายเองและครอบครัว รวมทั้งค่าเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน และการเยียวยาในรูปแบบการแสดงออกถึงการยอมรับผิด ซึ่งส่งผลโดยตรง

ต่อสภาพจิตใจของผู้เสียหายและครอบครัว จึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป เพื่อให้สามารถใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสมเป็นธรรม

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ จะวิเคราะห์ศึกษาหลักเกณฑ์ และปัญหาเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายในด้านต่างๆ แก่ผู้เสียหาย นอกจากนี้ ยังศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เหมาะสมในการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาสำหรับประเทศไทย

5. ข้อยกจำกัดในการวิจัย

ข้อยกจำกัดในการวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากการค้นคว้าและรวบรวมจากการ ศึกษาด้วยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งกฎหมาย อื่นๆ กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระเบียบ ประกาศ คำสั่ง คำพิพากษาศาลฎีกา บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา แนวปฏิบัติ ตำราวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความในวารสารต่างๆ สิ่งตีพิมพ์อื่นๆ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ยังทำการศึกษาหลักการทั่วไปทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงความหมาย ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

6.2 ทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ของประเทศไทยและศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ

6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ของประเทศไทยและต่างประเทศ

6.4 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและหลักทั่วไปเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ในบทนี้ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งวิวัฒนาการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

จากการยอมรับเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดเชิงอุดมคติของปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติ อันเป็นที่มาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ซึ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก และเป็นพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนับว่าเป็นมาตรฐานที่ประเทศสมาชิกสหประชาชาติได้ร่วมกันจัดทำเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก⁵ และในปฏิญญาดังกล่าวได้กล่าวถึงสิทธิอันมีอาจโอนให้แก่อันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ชนมีอยู่ตามธรรมชาติและล่วงละเมิดมิได้แม้แต่การแทรกแซงโดยอำนาจของรัฐหรือโดยกฎหมาย

สำหรับในทางกฎหมายแล้วสิทธิย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมาย คือกฎหมายยอมรับหรือกฎหมายให้อำนาจ ดังนั้นประเภทของสิทธิตามกฎหมายอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามกฎหมายที่มาแห่งสิทธิคือสิทธิมหาชนอันเกิดจากกฎหมายมหาชน และสิทธิเอกชน อันเกิดจากกฎหมายเอกชน สำหรับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน⁶ จึงเป็นสิทธิมหาชน เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ สิทธิในการฟ้องร้องคดีอาญา สิทธิในการขอความ เป็นต้น

⁵ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights หน้า 1

⁶ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541, หน้า 11

การยอมรับรองสิทธิมหาชน หรือสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชนโดยรัฐ หมายความว่า รัฐยอมผูกพันตนเองอันเป็นการผูกมัดของอำนาจสาธารณะเพื่อประโยชน์ของเอกชน โดยการบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐโดยตรงทั้งนี้ บรรเจิด สิงคะเนติ ได้เขียนถึงการยอมรับรองสิทธิมหาชนว่าก่อให้เกิดผล 2 ประการดังนี้⁷

1) สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อผู้ที่ผูกพันในสิทธิดังกล่าว หรือทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิเรียกร้อง (Sujektive Rechte) ซึ่งหมายความว่า ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจเรียกร้องให้รัฐดำเนินการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่งได้ตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ หรือให้ความคุ้มครองได้ โดยผู้ทรงสิทธิอาจใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับใช้ให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าว

2) องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหมดเป็นองค์กรที่ผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่บัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ สิทธิ ขั้นพื้นฐานทั้งหมดที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติผูกพันองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรตุลาการในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร เช่น การใช้อำนาจตุลาการนั้น ย่อมผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ในการใช้และการตีความกฎหมายในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ ดังนั้นศาลจึงมีหน้าที่ 2 ประการในการผูกพันต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ประการแรกคือศาลต้องตรวจสอบว่ากรณีที่เป็นปัญหาในการพิจารณานั้นเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือไม่ และประการที่สอง ศาลต้องไม่ตีความกฎหมายให้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นต้น

จากการศึกษาของ Bonneville de Marsangey และ Hans Von Hentig ในราว ค.ศ. 1940 ปัญหาของเหยื่ออาชญากรรมต้องเผชิญหน้ากับปัญหาในสังคมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เหยื่ออาชญากรรมจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหาของการปฏิบัติที่ไม่ตอบสนองต่อเหยื่ออาชญากรรมของตำรวจ อัยการและศาล เหยื่ออาชญากรรมจึงต้องเจ็บปวดเป็นครั้งที่สองจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น นานาชาติจึงได้หันมาสนใจเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญามากขึ้น มีการจัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการในระดับนานาชาติอย่างต่อเนื่อง⁸ เริ่มมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา องค์กรสหประชาชาติเริ่มดำเนินการเพื่อรับรองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นลำดับ อาทิเช่น

⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่,” *วารสารกฎหมายปกครอง* 17, 3 (สิงหาคม 2541): หน้า 30.

⁸ ชนะรัตน์ ผกาพันธ์, *มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย*, สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2560, หน้า 22

ในปี ค.ศ. 1973 ได้มีการประชุมทางอาชญาวิทยาเรื่องผู้เสียหายระหว่างประเทศครั้งที่ 1 ที่เยรูซาเล็ม ซึ่งสนับสนุนให้รัฐทุกรัฐก่อตั้งระบบทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม⁹

ในปี ค.ศ. 1974 มีการประชุมสภาระหว่างชาติ ครั้งที่ 11 สรุปว่า รัฐและสถาบันมหาชนควรรับผิดชอบเบื้องต้นในการทดแทนความเสียหายของผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ โดยในการประชุมดังกล่าวเห็นว่าการได้รับการชดเชยความเสียหายของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมควรเป็นสิทธิตามกฎหมายหาใช้สิทธิทางแพ่งไม่¹⁰

ในปี ค.ศ. 1985 มีการประชุมคองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders) ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลี โดยในการประชุมนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของเหยื่ออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง และได้มีการร่างประกาศเกี่ยวกับความเป็นธรรมและการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “Magna Carta for Victims” และในประกาศดังกล่าวได้กล่าวถึงการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมสรุปได้ว่า ในกรณีที่การชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดไม่เพียงพอ การชดเชยโดยรัฐ หรือโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศสำหรับอันตรายที่เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรมจัดว่าจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้ว่าความทุกข์ทรมานของเหยื่ออาชญากรรมรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน¹¹ และในการประชุมคราวเดียวกันนี้ยังได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยได้ประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985)¹²

⁹ Stephen Schafer, *Victimology: The Victim and His Criminal*, p.125

¹⁰ อมรรัตน์ กรียาผล, *ทัศนคติของบุคคลกรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิด โดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527, หน้า 47*

¹¹ ประชัช เปี่ยมสมบุญ, “การประชุมคองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด”, *วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม* 3 (ธันวาคม 2526): หน้า 5-21

¹² อภิรักษ์ ทิมวงศ์, *สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศ: ผลกระทบต่อประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544, หน้า 54*

นอกจากนี้กฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Declaration) มาตรา 12 ได้บัญญัติถึงเรื่องการทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐว่า รัฐควรพยายามจัดให้มีการทดแทนค่าเสียหายทางการเงินให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้รับการชดเชยอย่างเต็มที่จากผู้กระทำผิด ซึ่งทำให้ประเทศในเครือจักรภพอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาต่างบัญญัติกฎหมายชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยรัฐเป็นผู้ทดแทนให้ เช่น นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกาในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ แคลิฟอร์เนีย ฮาวาย เมสซาชูเซตส์ แมริแลนด์ เนวาด้า นิวเจอร์ซีย์ และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา คือ Federal Victim Compensation Act (1978) และนอกจากนี้ยังมีองค์กรต่างๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น National Organization for Victim Assistance (NOVA) เป็นต้น¹³

2. ความหมายของผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4)¹⁴ ให้นิยามคำศัพท์คำว่า “ผู้เสียหาย” ไว้ว่า หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายมีสามประการ คือ

1) ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยความยินยอมของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 วรรคสอง คือ สามมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา ซึ่งภริยาตามมาตรานี้ หมายถึงภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยอำนาจกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 คือ

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามมีหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำแก่นิติบุคคลนั้น

¹³ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 22

¹⁴ “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

3) ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยคำสั่งศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 วรรคหนึ่ง คือ ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมต่อศาล ขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

ในการศึกษาครั้งนี้จะมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิในการได้รับการเยียวยาความเสียหาย ทั้งตัวผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง รวมทั้ง ครอบครัวของผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยอ้อม และเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้

3. แนวความคิดเกี่ยวกับคำว่าเหยื่ออาชญากรรม

คำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” เป็นคำศัพท์ทางอาชญาวิทยาที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่คำดังกล่าวไม่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย กฎหมายไทยเรียกเหยื่ออาชญากรรมว่า ผู้เสียหาย หรือพยาน แล้วแต่กรณีด้วยเหตุนี้เองผู้เสียหายในคดีอาญาจึงถือว่าเป็นเหยื่ออาชญากรรม ประเภทหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำความผิดที่แท้จริง จึงต้องศึกษาความหมายของคำว่าเหยื่ออาชญากรรมซึ่งแบ่งได้เป็นสองประเภท กล่าวคือ¹⁵

ประเภทแรก ผู้เสียหายโดยตรง หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง (direct victim) หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง หรือผู้ที่ถูกล่วงละเมิด และได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดกฎหมายนั้น

ประเภทที่สอง ผู้เสียหายโดยอ้อม หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยอ้อม (indirect victim) หมายถึง บุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6 ซึ่งก็คือบุคคลที่สามที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้ว่าการกระทำนั้นจะมีได้เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นโดยตรงก็ตาม ซึ่งได้แก่

(1) ครอบครัว ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเหยื่ออาชญากรรม ตลอดจนแวดวงผู้เกี่ยวข้องกับชีวิต และการทำงานของเหยื่ออาชญากรรม เหยื่อโดยอ้อมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งเป็นผลกระทบทางด้านจิตใจและทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากญาติพี่น้องผู้ใกล้ชิดอันเป็นที่รักของตนบังเอิญตกเป็นเหยื่อโดยตรงของอาชญากรรม ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ต้องได้รับทุกขเวทนา

¹⁵ สุดสงวน สุธีธร, แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา ศึกษาเฉพาะกรณีเหยื่ออาชญากรรม, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534, หน้า 1-2

อันเกิดจากอาชญากรรมดังกล่าวไปด้วยตัวอย่างเช่น มารดาที่ต้องสูญเสียบุตรชายซึ่งถูกอาชญากร คลั่งยาบ้าจับตัวเป็นประกันและฆ่าปาดคอ เป็นต้น

(2) พยานผู้เห็นเหตุการณ์ หรือประจักษ์พยาน ซึ่งอยู่ในที่เกิดเหตุ กล่าวอีกนัยหนึ่งเหยื่ออาชญากรรม โดยอ้อมกลุ่มนี้คือพลเมืองดีผู้ประสบพบเห็นเหตุการณ์ที่อาชญากรกระทำการ ล่วงละเมิดต่อเหยื่ออาชญากรรมในกรณีใดกรณีหนึ่งโดยบังเอิญ และยินยอมให้ความช่วยเหลือ แก่ทางราชการ โดยการมาให้ถ้อยคำ ให้การหรือเบิกความเป็นพยาน เรียกว่า มาเป็นพยานในศาล นั้นเอง ซึ่งแม้ว่าการเป็นพยานศาลจะเป็นการทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศก็ตาม แต่พยาน กลุ่มดังกล่าวก็จะต้องได้รับความเดือดร้อนรำคาญ และเสียเวลาตามสมควรระยะหนึ่ง จนกว่าคดี จะสิ้นสุดลง หรือบางครั้งอาจจะต้องเสี่ยงอันตราย หรือเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากการถูกขู่ฆ่าหรือทำร้ายในคดีอุกฉกรรจ์บางคดี

(3) ประชาชน สังคม และชุมชนที่ถูกล่วงละเมิดต่อกฎเกณฑ์ เหยื่ออาชญากรรม โดยอ้อมกลุ่มนี้ เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่ต้องประสบกับความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในฐานะสมาชิกของสังคมที่เต็มไปด้วยอาชญากรรม โดยได้รับผลกระทบทางอ้อมตลอดเวลา และไม่อาจคาดเดาได้ว่าตนและครอบครัวจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมบ้างในวันใดวันหนึ่ง

ในเรื่องเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนี้ Kennedy and Forde ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในประเทศแคนาดา พบว่าเหยื่ออาชญากรรมในคดีอุกฉกรรจ์ ส่วนใหญ่ตกเป็นเหยื่อเนื่องจากวิถีทางดำเนินชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มชายฉกรรจ์เป็นกลุ่ม ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยมีส่วนร่วมในการกระทำผิดมากที่สุดหรือพาตนเองเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม เช่น ผับ บาร์ที่มีการชกต่อยทะเลาะวิวาทกัน ซึ่งอาจจะเริ่มต้นจากการกระทบกระทั่งกันด้วยกริยาวาจาที่หยาบคายและลุกลามกลายเป็นการชุลมุน ต่อสู้ทำร้ายร่างกายในที่สุด¹⁶

ความสนใจเรื่องเหยื่ออาชญากรรมมีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์มาช้านาน โดย Frederick Wertham จิตแพทย์ชาวอเมริกันเป็นผู้เรียกชื่อวิชาที่ด้วยเหยื่ออาชญากรรมว่า “เหยื่อวิทยา” (Victimology) เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1949 โดยจัดเป็นสาขาหนึ่งของสังคมวิทยา คือ สังคมวิทยาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม¹⁷ ต่อมามีนักวิชาการสนใจศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรม โดยมีจัดเน้นแห่งความสนใจที่แตกต่าง กล่าวคือ

¹⁶ Kennedy, L. and Forde, D. “Routine Activities and Crime : An Analysis of Victimization in Canada”, Criminology. Vol. 28, No. 1 (February 1990) pp. 137-152, 1990.

¹⁷ สุดสงวน สุธีธร, เหยื่ออาชญากรรม, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2543, หน้า 1

3.1 การจำแนกประเภทเหยื่ออาชญากรรมตามแนวคิดจิตวิทยาสังคม

งานของ Hans Von Hentig เรื่อง “อาชญากรกับเหยื่อของเขา” เป็นงานวิชาการที่ได้รับยกย่องว่าช่วยพัฒนาการศึกษาด้านเหยื่ออาชญากรรมด้วยแนวคิดที่ท้าทายแนวคิดเดิมที่มองว่าเหยื่ออาชญากรรมคือผู้ตกเป็นเหยื่ออย่างสิ้นเชิง และได้แย้งกฎหมายว่ากฎหมายมีลักษณะที่กำหนดแบ่งแยก ความเป็นเหยื่ออาชญากรรม ไว้อย่างชัดเจน ระหว่างเหยื่อที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมกับเหยื่อที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วยังมีเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ทรมานของเหยื่อแทรกอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิดอีกด้วย ซึ่งกฎหมายไม่รับรู้เรื่องนี้ ดังนั้น เขาจึงเสนอว่าการจำแนกประเภทเหยื่ออาชญากรรมโดยใช้ตัวแปรทางจิตวิทยาและสังคมจะใกล้เคียงกับลักษณะและระดับความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมมากกว่า¹⁸

3.2 การจำแนกเหยื่อที่มีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมและเหยื่ออาชญากรรมตามระดับความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม

Benjamin Mendelsohn จำแนกเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เหยื่ออาชญากรรมตามการรับรู้ (Victim - precipitation) และเหยื่ออาชญากรรมตามระดับความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม (Victim - proneness) โดยเขาได้จัดเรียงลำดับคุณลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของเหยื่ออาชญากรรมไว้ ซึ่งช่วยทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า มีคนบางกลุ่มมีคุณลักษณะที่เข้าข่ายตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมากกว่าคนอื่นๆ ขณะเดียวกันเขาก็พยายามจำแนกระดับการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมของเหยื่ออาชญากรรม โดยใช้แนวคิดเชิงคุณธรรมเป็นวิธีการจำแนกประเภทตั้งแต่ “เหยื่อที่บริสุทธิ์” (completely innocent) ไปจนถึง “เหยื่อที่มีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมอย่างสมบูรณ์” (most guilty victim) ซึ่งนำไปสู่การจัดบริการที่เหมาะสมแก่เหยื่ออาชญากรรมกลุ่มต่างๆ ตามมา¹⁹

3.3 การจำแนกเหยื่ออาชญากรรมโดยใช้เกณฑ์การเจตนามีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรม

Marvin Wolfgang ได้ศึกษาเรื่อง แผนประทุษกรรมในคดีฆาตกรรม โดยใช้แนวทางของ Von Hentig และทำการจำแนกเหยื่ออาชญากรรมอีกแบบหนึ่ง โดยการใช้เกณฑ์การเจตนามีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรมของเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้ทำการวิจัยสำรวจคดีฆาตกรรม 588 ราย ที่เกิดขึ้น และตำรวจรับแจ้งความในเมืองฟิลาเดลเฟีย ระหว่างปี ค.ศ. 1948 – 1952 พบว่า

¹⁸ Hans Von Hentig (1948) *The Criminal and His Victim*. New Haven, Conn. : Yale University Press.

¹⁹ Lucia Zedner, (1997) “Victims,” *The Oxford Handbook of Criminology*. Second edition, pp. 578, Edited by Mike Maguire, Rod Morgan and Robert Beiner, Oxford : Oxford University Press.

ร้อยละ 26 ผู้ตายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม มีส่วนช่วยทำให้เกิดความรุนแรง อย่างไรก็ตาม มีตัวแปรแทรกซ้อนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลอีกหลายประการ เช่น เวลา สถานที่ และสถานการณ์ ฯลฯ ที่อาจทำให้เกิดสถานการณ์การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมขึ้น โดยที่ผู้ที่กำลังจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเหล่านั้นก็ได้คาดคิดมาก่อนว่าตนกำลังจะเดินเข้าไปสู่วังวนแห่งสถานการณ์อาชญากรรมแต่อย่างไร²⁰

3.4 การจำแนกเหยื่อจากอำนาจ กับเหยื่ออาชญากรรม

Ezzat Fattah ได้ทบทวนการกำหนดสมมุติฐานการมีส่วนร่วมของเหยื่อในการประกอบอาชญากรรมใหม่อย่างจริงจัง โดยปราศจากอคติจากค่านิยมทางสังคมแบบเดิมที่พยายามโดยบাপให้กับเหยื่ออาชญากรรม โดยเปลี่ยนมุมมองไปจากเดิมที่ต่อเหยื่ออาชญากรรมและอาชญากรว่า อาชญากรรมเกิดจากการแสดงบทบาทต่างบทบาทกันของอาชญากรและเหยื่ออาชญากรรม โดยมีอำนาจเป็นตัวกลางสำคัญ จากนั้นก็มีบรรดานักอาชญาวิทยาอีกหลายคน que ศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมในมุมมองเชิงวิพากษ์และรุนแรงต่อการจำแนกประเภทเหยื่ออาชญากรรมตามแนวทงกระแสหลัก โดยนำปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และบริบททางสังคมมาวิเคราะห์ข้ามวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางตามมาเป็นลำดับ²¹

3.5 การจำแนกประเภทเหยื่ออาชญากรรมโดยพิจารณาความหนักเบาของความผิดของเหยื่อที่ทำให้เกิดอาชญากรรม

Benjamin Mendelsohn แบ่งเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 6 ประเภท²² ดังนี้

1) เหยื่อบริสุทธิ์ (the completely innocent victim) หรือเหยื่อในความหมายของเหยื่ออาชญากรรมอย่างแท้จริง คือผู้ที่ได้รับความเสียหาย ถูกประทุษร้าย ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการประกอบอาชญากรรม

2) เหยื่อที่มีความผิดน้อยกว่าอาชญากรรม (the victim with minor guilt) คือเหยื่อที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วยบางส่วน แต่ก็ต้องรับผลเสียหายจากการกระทำดังกล่าวด้วย

3) เหยื่อที่มีความผิดเท่ากับอาชญากร (the victim as guilty as the offender) ซึ่งเป็นเหยื่อที่สมัครใจกระทำผิดร่วมกับอาชญากร เช่น การฆ่าตัวตายโดยการโยนหัวโยนก้อยฆ่าตัวตายตามเพื่อน ยินยอมให้ผู้อื่นฆ่าอันเนื่องมาจากโรคร้ายที่ไม่อาจรักษาให้หายขาดได้

²⁰ Marvin Wolfgang 1959. *Patterns in Criminal Homicide*. Philadelphia, Penn : University of Pennsylvania Press.

²¹ Ezzat Fattah 1979. "Some Recent Theoretical Developments in Victimology." *Victimology*, 4, 2: 198-213.

²² Lucia Zedner 1997. "Victims", *The Oxford Handbook of Criminology*. Second edition, pp. 578-612,

4)เหยื่อที่มีความผิดมากกว่าอาชญากร (the victim guiltier) ได้แก่เหยื่อที่กระตุ้นให้อาชญากรประกอบอาชญากรรมขึ้น เช่น ชั่วอายุให้โทษ หรือเหยื่อหญิงสาวที่ยั่ววนให้ข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น

5)เหยื่อที่มีความผิดมากที่สุด (the most guilty victim) หรือเหยื่อที่มีความผิดแต่ผู้เดียว (the victim who is guilty alone) คือเหยื่อที่มีความก้าวร้าว กระทำการล่วงละเมิดผู้อื่นหรือรังแกผู้อื่นจนต้องถูกฆ่าตายเนื่องจากการป้องกันตนเองจากฝ่ายตรงข้าม

6)เหยื่อปลอม (the simulating victim) คือเหยื่อที่โดยทั่วไปบุคลการในกระบวนการยุติธรรมมักจะคิดว่าบุคคลเหล่านั้นคือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ โดยที่พวกนั้นมีได้เป็นเหยื่อจริงๆ เช่น พวกที่เป็นโรคจิตชนิดต่างๆ และเด็กๆ เป็นต้น

3.6 การจำแนกประเภทเหยื่ออาชญากรรมโดยพิจารณาความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรกับเหยื่ออาชญากรรม

Stephen Schafer ได้แบ่งเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 7 ประเภท²³

1)เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากร หรือเหยื่อบริสุทธิ์ (unrelated victim) คือเป็นเหยื่อที่ไม่มีความสัมพันธ์ แต่ประการใดกับอาชญากร เป็นเพียงผู้รับเคราะห์กรรมจากอาชญากรรมเท่านั้น ทุกคนในสังคมอาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ ทุกคนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะเป็นเหยื่อเมื่อไรก็ได้ ไม่จำเป็นว่าจะเคยมีความสัมพันธ์กับอาชญากรมาก่อน ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการธนาคารที่มิได้มีความสัมพันธ์กับคนร้ายปล้นธนาคาร หรือเจ้าของบ้านที่ถูกคนร้ายเข้าไม่ลักทรัพย์ในบ้าน เป็นต้น

2)เหยื่อที่กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม (provocative victim) คือเหยื่อที่ได้กระทบบางอย่างเป็นการขัดใจแก่อาชญากร เมื่ออาชญากรได้รับการขู่ข่มขู่ส่งเสริมถึงลงมือทำร้ายเหยื่อถือได้ว่าเหยื่อเป็นผู้ลงมือกระทำก่อน ตัวอย่างเช่น เหยื่อละเมิดคำมั่นสัญญา แสดงการดูแคลน หรือมีคนรักใหม่ เป็นต้น การกระทำของเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าวอาจบันดาลให้อาชญากรประกอบอาชญากรรมได้ทันที เหยื่อประเภทนี้จึงควรจะมีมารับผิดชอบอย่างมาก

3)เหยื่อที่จงใจให้เกิดอาชญากรรม (precipitate victim) คือเหยื่อที่มีได้ทำสิ่งใดอันเป็นพิเศษแก่อาชญากร แต่พฤติกรรมอันปราศจากความตั้งใจของเหยื่อกลับส่งเสริม ล่อใจหรือจงใจให้อาชญากรประกอบอาชญากรรมต่อเหยื่อที่เป็นตัวล่อ ตัวอย่างเช่น หญิงสาวเดินคนเดียวในที่เปลี่ยวยามค่ำคืน เป็นต้น ซึ่งเหยื่อควรได้ตรงใจว่าเป็นการเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมเหยื่อจึงควรมีความรับผิดชอบบ้างตามสมควร หากเกิดอาชญากรรมขึ้น

²³ Stephen Schafer 1976. Introduction to Criminology. Reston, Virginia : Reston Publication Company.

4)เหยื่อที่มีความอ่อนแอทางชีวภาพ (biologically weak victim) คือเหยื่อที่มีความอ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้อาชญากรมีความคิดที่จะทำร้าย เช่น เด็ก คนชรา ผู้หญิง ผู้ไร้ความสามารถ คนวิกลจริต ฯลฯ กลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ง่ายแก่การตกเป็นเหยื่อ ลักษณะดังกล่าวของเหยื่อจะส่งเสริมให้เกิดอาชญากรรมก็จริงอยู่ แต่เหยื่อเช่นนี้ไม่ควรต้องมีความรับผิดชอบต่อความผิดแต่ประการใด กลุ่มบุคคลดังกล่าวโดยปกติย่อมตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ง่ายอยู่แล้วในทุกสังคม เป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะต้องคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย และป้องกันการตกเป็นเหยื่อของคนกลุ่มนี้

5) เหยื่อที่มีความอ่อนแอทางสังคม (socially weak victim) คือเหยื่อที่มักมิได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกอย่างเต็มภาคภูมิของชุมชน ได้แก่ พวกอพยพเข้ามาใหม่ พวกนับถือศาสนาบางนิกาย และชนกลุ่มน้อย เป็นกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่จะถูกเอารัดเอาเปรียบจากพวกอาชญากรเมื่อไรก็ได้ จึงสมควรได้รับการดำเนิน อาชญากรและสังคมควรจะร่วมรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นด้วยเหตุที่ปฏิบัติด้วยความลำเอียงต่อพวกเขา

6) ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของตนเอง (self-victimizing victim) คือเหยื่อที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของตนเอง หรืออาชญากรรมที่ไม่เหยื่อ หรืออาชญากรรมที่ปราศจากเหยื่อ (victimless crime of crime without victim) โดยปกติการเกิดอาชญากรรมจะประกอบไปด้วยอาชญากรฝ่ายหนึ่งกับเหยื่อหรือผู้เสียหายอีกฝ่ายหนึ่ง แต่เหยื่อที่ตกเป็นเหยื่อของตนเองนี้ คืออาชญากรรมอย่างหนึ่งที่เหยื่อและอาชญากรเป็นคนๆ เดียวกัน เช่น การเสพยาเสพติด การทำแท้ง การเล่นเกมพนัน ในบางสังคมที่กำหนดว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมาย เป็นต้น อาชญากรประเภทนี้เป็นผู้แสดงบทบาทสองบทบาทไปพร้อมกัน คือ บทบาทอาชญากรและบทบาทของเหยื่อ ในกรณีเช่นนี้ไม่ต้องมีใครมาแบ่งความรับผิดชอบร่วมด้วย

7) เหยื่อการเมือง (political victim) คือเหยื่อที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากผู้ที่ เป็นปฏิปักษ์กันในทางการเมือง แต่ไม่รวมถึงพวกนักปฏิวัติที่ต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของตนแต่ประสบความพ่ายแพ้ จัดว่าเป็นอาชญากรการเมืองมิได้เป็นเหยื่อการเมือง โดยนัยที่กล่าวถึงนี้ สำหรับเหยื่อการเมือง คือบุคลากรที่เป็นคู่แข่งในการรณรงค์เพื่อตำแหน่งที่มีอำนาจ แต่ถูกฝ่ายที่มีอำนาจอยู่ก่อนแล้วจะจงว่าเป็นผู้ที่กระทำความผิดหรืออาชญากร แต่ถ้ามองในมุมมองของศีลธรรมแล้ว เขาก็คือเหยื่อประเภทหนึ่ง ความหมายดังกล่าวรวมถึงประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อในเหตุการณ์จลาจลทางการเมือง เช่น ประชาชนผู้บาดเจ็บล้มตายในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬอีกด้วย

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา สามารถแบ่งออกได้ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก การคุ้มครองผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยา กล่าวคือ การศึกษาในสาขาอาชญาวิทยาและบริหารงานยุติธรรมให้ความสนใจ ในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชญากรรม พฤติกรรมอาชญากรรมการจัดองค์กรงานยุติธรรม และบริหารงานยุติธรรม ขณะที่นักอาชญาวิทยาศึกษาหาสาเหตุของอาชญากรรมทั้งระดับบุคคล ชุมชน สังคม นักบริหารงานยุติธรรมก็พัฒนาระบบงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม เพราะยังมองข้ามผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาปัญหาอาชญากรรม ซึ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเรื่องราวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับความสนใจถึงขนาดพัฒนาขึ้นเป็นสาขาหนึ่งในทางอาชญาวิทยา เรียกว่า Victimology อันหมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ²⁴

ประการที่สอง การคุ้มครองผู้เสียหายในทางกฎหมาย กล่าวคือเมื่อบุคคลต้องตกเป็นผู้ถูกกระทำในการกระทำผิดอาญา หรือตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้นย่อมเป็นการกระทำ ที่กระทบกระเทือนต่อสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง เช่น ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งในทางกฎหมายสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเมื่อถูกกระทบกระเทือนแล้วโดยหลักการ แล้วบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมเป็นผู้เสียหายเพราะบุคคลผู้เป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประการนั้น เว้นแต่ว่า กฎหมายจะบัญญัติไว้ในประการอื่น ดังนั้น สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการวางตัวบุคคลผู้เสียหายในฐานะผู้ทรงสิทธิ (The Holder of Right) หรือประธานแห่งสิทธิ (Subject of Right) อยู่ในตำแหน่งที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกละเมิดสิทธิของบุคคลหนึ่งบุคคลใด อันรวมถึงรัฐด้วย ซึ่งการกระทำละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่เพียงตกเป็นการละเลยการกระทำที่ถูกต้องแต่ยังเป็นการกระทำผิดต่อผู้ทรงสิทธินั้นเป็นการเฉพาะตัว การละเมิดสิทธิ จึงเป็นเรื่องร้ายแรงมากกว่า ความบกพร่องธรรมดาของการปฏิบัติตามมาตรฐานทาง ศีลธรรม²⁵

²⁴ สุดสงวน สุธีสร, *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญาวิทยา: ศึกษากรณี เหยื่ออาชญากรรม*, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534, หน้า 1

²⁵ จรัญ โฆษณานันท์, “สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก”, *วารสารกฎหมาย 10*, 4 ธันวาคม 2528, หน้า 76

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยให้สิทธิผู้เสียหายสามารถที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง และให้อำนาจแก่พนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายหรือร่วมกับผู้เสียหาย โดยมีแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิ ดังต่อไปนี้

4.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญา ตั้งแต่สมัยดั้งเดิมที่ยังมิได้แยกกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง²⁶ กล่าวคือในสังคมดั้งเดิมนั้น การระงับข้อพิพาทมิได้แยกออกเป็นแพ่งหรืออาญา และดำเนินการโดยเอกชนด้วยกันเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการแก้แค้นระหว่างบุคคล กลุ่มหรือเผ่าพันธุ์²⁷ ซึ่งเมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณแล้วจะเห็นได้ว่าเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป แอฟริกา หรือเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย ล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมด้วยกันทั้งสิ้น²⁸ โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคม ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาในสมัยก่อนมักจะจะเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทน ซึ่งใช้วิธีการลงโทษเพื่อการตอบแทนผู้กระทำผิดให้ได้รับโทษ ในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน นับเป็นการใช้วิธีการที่รุนแรง ในการลงโทษเพื่อให้สาสมกับความผิดที่ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดไป เพื่อให้ผู้กระทำผิดสารภาพ และเพื่อให้รู้สำนึกถึงความผิดในการกระทำของตน ดังนั้น เมื่อมีการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ที่จะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดที่ตนกล่าวอ้างด้วยตนเอง รวมถึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเอง เพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง

การดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนด้วยกันนี้เป็นลักษณะการแก้แค้นทดแทนโดยเอกชนด้วยกัน ดังนั้น การระงับข้อพิพาทดังกล่าวจึงไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัว และอาจไม่ยุติธรรม เนื่องจากการกระทำตอบแทนการกระทำความผิดไม่ได้สัดส่วนต่อความเสียหายที่ผู้ต้องหาได้รับ

²⁶ กรกัญญา เอี่ยมโอภาส, *การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 8

²⁷ ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544, หน้า 31

²⁸ จิตติ เจริญน้ำ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์, 2531, หน้า 7

ตามแนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น เป็นการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีโดยมีเหตุผลอันเนื่องมาจากการที่ผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา²⁹ ด้วยเหตุนี้ ผู้เสียหายจึงควรได้รับความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าว ดังนั้น ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา อาทิ การฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองเพื่อรักษาสิทธิที่ตนมีอยู่ และต่อมาเมื่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้น แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายได้นำไปสู่แนวคิดในการถ่วงดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาอันได้แก่ พนักงานอัยการ กับผู้เสียหาย เช่น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะมีดุลยพินิจไม่ดำเนินคดีนั้นแล้ว โดยการตั้งไม่ฟ้อง แต่ผู้เสียหายยังมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญา

หลายประเทศได้เปลี่ยนมาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนี้สืบเนื่องมาจากแนวความคิดของลัทธิอรรถประโยชน์ ซึ่งมุ่งเน้นถึงการควบคุมสังคมคือ มีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขผู้กระทำความผิดหรือเป็นการปรับตัวผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปรกติสุข และเนื่องจากตามแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวในการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองทำให้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม บางประเทศก็ยังผ่อนคลายเป็นให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องคดีอาญาได้ แต่จะมีการจำกัดประเภทของคดีไว้³⁰

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ประเทศส่วนใหญ่ได้ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งถือว่ารัฐเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาและไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรผู้เสียหายในการที่จะฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิแต่อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศก็ยังคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายตามแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ที่ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง เพื่อรักษาสิทธิที่เขามีอยู่ ดังนั้น แม้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีเอง แต่ก็ยังมีกระบวนการที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอันแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ เช่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาหรือการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาบางประเภท

²⁹ นพรัตน์ อักษร, *ความคิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532, หน้า 7

³⁰ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2536, หน้า 7

4.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

ความพยายามที่จะนำระบบการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยรัฐกลับมาใช้อีกครั้งจากการชดใช้ค่าเสียหายถูกกลืนกลายเป็นค่าปรับของรัฐนั้น เริ่มในปี ค.ศ. 1847 Bonneville de Marsangey ได้วางแผนที่จะนำการชดใช้กลับมาใช้ ต่อมามีการประชุมของ Several International Prisoner Penitentiary Congresses พยายามก่อตั้งสิทธิของผู้เสียหายอีกครั้งในปี ค.ศ. 1878 การประชุมราชทัณฑ์ระหว่างประเทศที่ สต็อกโฮล์ม Sir George Arney หัวหน้าศาลยุติธรรมของนิวซีแลนด์ และ William Tallack ได้แสดงเจตนาที่จะนำการชดใช้แบบเก่ามาใช้ Garofalo นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีได้ ยกปัญหานี้ในการประชุมที่โรมเมื่อปี ค.ศ. 1885 และการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ในคดีอาญาเป็นที่ถกเถียงในการประชุมที่ St. Petersburg ในปี ค.ศ. 1890 และอีกครั้งที่ Christiania ในปี ค.ศ. 1891 ซึ่งสรุปได้ว่า³¹

- 1) กฎหมายไม่ให้ความสนใจเพียงพอในการบรรเทาความเสียหายของผู้เสียหาย
- 2) ความผิดเล็กๆ น้อยๆ ก็ควรที่จะได้รับการชดเชย
- 3) รายได้ของนักโทษที่สะสมในระหว่างจากอาจเป็นประโยชน์สำหรับเป้าหมายนี้

หลังจากนั้น ก็มีการประชุมที่ Paris เมื่อปี ค.ศ. 1895 และ Brussels เมื่อ ค.ศ. 1900 แต่ก็ไม่มีข้อสรุปที่สำคัญ จนกระทั่งในราวปี ค.ศ. 1940-1950 ความสนใจต่อผู้เสียหายได้พัฒนาสูงขึ้นด้วยผลงานของ Han Von Hentig ในหนังสือ The Criminal and His Victim จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยเยล ในปี ค.ศ. 1948 ผู้เสียหายได้รับการศึกษามากขึ้น นักอาชญาวิทยาได้เริ่มมองเห็นว่า ผู้เสียหายมีบทบาทอย่างสำคัญในการก่อให้เกิดอาชญากรรม และได้กำเนิดวิชาที่เรียกว่า “ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม” (Science of Victim or Victimology)³² และนอกจากนี้ยังเห็นว่าการชดใช้เป็น การแก้แค้นอย่างมีเหตุผลที่จะทำให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ระบบความยุติธรรมที่มีอยู่ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้เสียหาย

ความคิดในการชดใช้ค่าเสียหายได้เกิดขึ้นอีกครั้งในกลางศตวรรษที่ 20 ปี ค.ศ. 1950 ได้มีการเรียกร้องระบบการชดใช้ของรัฐในอังกฤษ Margery Fry เป็นคนแรกที่ทำให้เกิดความสนใจ และเรียกร้องให้ยอมรับความคิดนี้จากบทความ Justice for Victim ที่แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของระบบการชดใช้ความเสียหายที่มีอยู่ ในกรณีที่ชาวอังกฤษผู้หนึ่งต้องตาบอดเพราะผลของอาชญากรรม และได้รับค่าทดแทน 11,500 ปอนด์ ซึ่งศาลให้ผู้กระทำผิดทั้งสองคน ผ่อนชำระให้อาทิตยละ 5 ชิลลิง

³¹ Stephen Schafer, Restitution to Victims of Crime, pp. 9-10

³² ประธาน วัฒนาวณิชย์, “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม: แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ”, *วารสารนิติศาสตร์*, 1, 9, 2520, หน้า 69

ผู้เสียหายต้องมีชีวิตถึง 442 ปี จึงจะได้รับชดเชยค่าเสียหายครบ³³ ทำให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในสภาผู้แทนราษฎร ความคิดนี้เกิดขึ้นโดยฉับพลันในอเมริกาในบทความ Round Table ที่วิจารณ์โครงการของอังกฤษที่จะวางหลักการทดแทนโดยรัฐขึ้น โดยค้ำประกันว่าเป็นการละทิ้งความรับผิดชอบของบุคคล เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเสื่อมโทรมทางสังคมวิทยา (Sociological Decadence) รวมทั้งรายงาน White Paper เรื่อง Penal Practice in a Changing Society ต่อรัฐสภาอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1959 ว่า ถ้าการชดเชยแก่ผู้เสียหายโดยรัฐ ก็เท่ากับเป็นการชักชวนให้มีผู้กระทำผิดโดยสังคม ได้มีการเสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐหลายครั้ง จนปี ค.ศ. 1964 อังกฤษร่วมกับสกอตแลนด์ก็เสนอกฎหมายโดยใช้ชื่อว่า Compensation for victims of crimes of Violence จนวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1964 รัฐบาลได้เสนอให้มีการทดลองและแต่งตั้งคณะกรรมการทดแทนค่าเสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board)³⁴ ก่อนหน้านั้นเล็กน้อยนิวซีแลนด์ก็ได้เสนอกฎหมายทดแทนค่าเสียหายโดยรัฐในปี ค.ศ. 1963 และมีการแต่งตั้ง Crimes Compensation Tribunal ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1964³⁵

ในปี ค.ศ. 1964 ความคิดในการชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญา จึงแยกให้เห็นชัดเจนในการทดแทนโดยรัฐ (Compensation) กับการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)³⁶

จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคม ได้พยายามศึกษารวมทั้งหาวิธีแก้ไข ฟื้นฟู และคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดเพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้ต่อไป ขณะเดียวกันผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดโดยตรงกลับถูกละเลย จึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ในเรื่องนี้มีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการดังนี้

1) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพราะรัฐ ไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

³³ Stephen Schafer, *Victimology : The Victim and His Criminal*, p. 111

³⁴ Ibid. p. 112

³⁵ Bruce J. Careron "Compensation for Victims of Crime: The New Zealand Experiment", *Journal of Public Law*, 1963, p. 367-395

³⁶ อมรรรัตน์ ตรีผล, *ทัศนคติของบุคคลกรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร*, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527, หน้า 47

2) เป็นการขยายบริการ ทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่ารัฐสมควรที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประกอบกับเป็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตน ให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย อันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครอง และควรมีส่วนรับผิดชอบ ในกรณีไม่สามารถให้ความคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของประชาชนได้ตามสมควร

บทสรุปในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นในยุคนี้ จึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องของรัฐ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายแทนบุคคลอื่นในสังคม สังคมก็ควรให้การช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นในฐานะที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ดังเช่นศาสตราจารย์ Rupert Cross นักกฎหมายชาวอังกฤษ ได้กล่าวว่า “การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมถือว่าเป็นสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เพราะความเดือดร้อน และความจำเป็นของมนุษย์เป็นภาระหน้าที่ของรัฐหากเรายอมรับว่าความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสของมนุษย์เป็นเรื่องที่รัฐควรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ”³⁷

³⁷ ประธาน วัฒนวานิชย์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*, กรุงเทพมหานคร: ประกายพริ้ง, 2546,

5. หลักการพื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การเข้าถึงความยุติธรรม (access to justice) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ การเข้าถึงความยุติธรรม เช่น การได้รับหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย และการไม่ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติในลักษณะต่างๆ รวมทั้งการขจัดอุปสรรคอื่นๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม

หลักการพื้นฐานในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้นจะประกอบด้วยแนวทางต่างๆ 10 ประการ³⁸ คือ

5.1 การเข้าถึงความยุติธรรมเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right) ของพลเมือง หมายความว่าในรัฐธรรมนูญจะต้องมีบทบัญญัติ ซึ่งระบุนการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน ในการเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว ง่าย และประหยัด ในขณะเดียวกันในแนวนโยบายแห่งรัฐ (State Policy) ต่างๆ ก็มีความจำเป็นจะต้องกำหนดให้รัฐต้องดำเนิน มาตรการต่างๆ ในอันที่จะให้ประชาชนสร้างหลักประกันว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจัดการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ได้อย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

5.2 การกำหนดนโยบายการเข้าถึงความยุติธรรม ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน (Interest of Citizens) ไม่ใช่เป็นผลประโยชน์ของผู้ให้บริการ (Interests of Providers of Services) เนื่องจากการจัดบริการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐประสบปัญหาเกี่ยวกับทนายความอาสาหรือทนายความขอแรง ซึ่งพบว่า บางครั้งทนายความเหล่านั้นไม่ได้ ใส่ใจในการช่วยเหลือเท่าที่ควรหรือมีการละทิ้ง การดำเนินการอยู่บ่อยครั้ง รัฐจึงได้เพิ่มเติมสิทธิประโยชน์ให้มากขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นแรงจูงใจ ให้มีการทุ่มเทการช่วยเหลือแก่ประชาชน จนบางครั้งดูเหมือนว่าสิ่งที่รัฐได้ดำเนินการไปกลับ เป็นการให้ผลประโยชน์แก่ผู้ให้บริการมากกว่าการไปทุ่มเทให้บรรลุผลสุดท้ายคือประชาชน ดังนั้นในการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายสุดท้ายคือประชาชนเป็นหลักใหญ่และต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการ ในการตรวจสอบว่าการดำเนินการจะต้องเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

5.3 จุดมุ่งหมายของการเข้าถึงความยุติธรรมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องความยุติธรรม ในเชิงวิธีสบัญญัติ (Procedural Justice) เท่านั้น จะต้องมิในเชิงสารบัญญัติ (Substantive Justice) ด้วย

³⁸ สำนักงานกิจการยุติธรรม, แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ของรัฐ, กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2549, หน้า 18-19

5.4 ความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น ต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Assistance) ทั้งในส่วนของการทางแพ่งและในส่วนของการทางอาญา

5.5 การเข้าถึงความยุติธรรมต้องการนโยบายที่มีความเป็นไปได้ในด้านวิธีการ (Every Possible Means) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการปฏิรูปกฎหมายเชิงสารบัญญัติ กระบวนการทางศาล การให้การศึกษาทางกฎหมาย การให้ข้อมูลทางกฎหมาย และการให้บริการทางกฎหมาย

5.6 นโยบายการให้บริการทางกฎหมายต้องการการศึกษาให้มีการดำเนินการและบทบัญญัติที่กว้างขวางหลากหลาย (A Wide Range of Provisions and Arrangements) ซึ่งบางนโยบายจำเป็นต้องอาศัยเงินทุน บางนโยบายไม่ต้องการใช้เงินทุน บางนโยบายต้องอาศัย นักกฎหมาย และบางนโยบายไม่ต้องการอาศัยนักกฎหมาย

5.7 โครงการและการปฏิรูปต่างๆ จะต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความจริงในด้านระดับของทรัพยากรที่มีอยู่ (Level of Resources) แต่ไม่ใช่เป็นการจำกัดนโยบาย

5.8 ในด้านคดีแพ่ง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอาจจะต้องกระทำในรูปแบบอื่น ๆ มากกว่าการที่จะไปให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid)

5.9 ต้องมีการใช้ความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยี (Technological Advances) ให้เกิดประโยชน์และเต็มตามศักยภาพมากที่สุด การดำเนินการดังกล่าว อาจเป็นรูปของการเปิดเว็บไซต์ หรือการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและร้องเรียนผ่านทาง Internet ได้ เป็นต้น

5.10 สิทธิตามรัฐธรรมนูญในกรณีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็น ผู้บริสุทธิ์ (The Constitutional Rights to be Regarded as Innocent until Proved Guilty) จะต้องเป็นหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานในทางกฎหมายอาญา

วัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็คือ “ความยุติธรรม” ที่รัฐจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของระบบความยุติธรรมทางอาญา มิใช่เพราะเหตุผลทางมนุษยธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญยังเป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่า รัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม โดยที่ปฎิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายและการใช้อำนาจโดยมิชอบ³⁹ ได้กำหนดมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment) ไว้ดังนี้

³⁹ Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985 จาก https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.29_declaration%20victims%20crime%20and%20abuse%20of%20power.pdf เมื่อ 1 เมษายน 2562

1) ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา เคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามกฎหมายของประเทศ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ⁴⁰

2) กลไกของฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ควรเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการต่างๆ ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว ยุติธรรม ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งที่ผู้เสียหายควรได้รับการบอกกล่าวถึงสิทธิในการได้รับการเยียวยาโดยผ่านกลไกเหล่านั้น⁴¹

3) กระบวนการทางฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย ควรปฏิบัติดังนี้⁴²

(1) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาท (Role) และขอบเขต (Scope) กำหนดเวลา (timing) และการดำเนินการในคดี โดยเฉพาะความผิดอาญาที่ร้ายแรง ซึ่งผู้เสียหายได้ขอทราบข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น

(2) เมื่อสิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายถูกระทบกระเทือน จึงควรให้ผู้เสียหายได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน

(3) การจัดการให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหาย (Assistance) ตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย

(4) กำหนดมาตรการที่จำเป็นต่างๆ โดยลดความไม่สะดวกของผู้เสียหาย เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและให้หลักประกันในความปลอดภัย (Safety) จากการข่มขู่และการล้างแค้น ตลอดจนบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายและพยานที่เกี่ยวข้อง

(5) หลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี การสั่งการใดๆ และการพิพากษาคดีสำหรับผู้เสียหาย

4) ควรจัดให้มีกลไก ในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรทำให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนการแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหาย⁴³

⁴⁰ Ibid, Access to justice and fair treatment 4

⁴¹ Ibid, Access to justice and fair treatment 5

⁴² Ibid, Access to justice and fair treatment 6

⁴³ Ibid, Access to justice and fair treatment 7

ด้วยเหตุนี้ รัฐต้องจัดให้มีการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยมีกลไกที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงกลไกในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การได้รับการเอาใจใส่จากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม การได้รับแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นไปของคดีในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่กระทบถึงสิทธิในชีวิตและความปลอดภัยของผู้เสียหาย รวมทั้งโอกาสในการที่จะได้รับการช่วยเหลือจากการบริการ และการได้รับการเยียวยาจากรัฐในทุกกรณี

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหลักเกณฑ์ และขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ซับซ้อน รัฐจึงต้องแสวงหาเครื่องมือขึ้นมา เพื่อใช้ระงับข้อพิพาท โดยมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะคุ้มครองสังคมให้สงบสุข เช่น การไกล่เกลี่ยอนุญาโตตุลาการ กลไกดังกล่าวขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในประเทศนั้นๆ

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ทำให้ทราบว่าเหยื่ออาชญากรรมนั้นมิได้หมายความว่ามีความรวมถึงเพราะผู้เสียหายโดยตรงที่ได้รับผลร้ายเนื่องจากการกระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายความว่ารวมถึงครอบครัวหรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงด้วย จะเห็นได้ว่า ความหมายของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของประเทศไทยนั้นมิได้หมายความว่าเหยื่ออาชญากรรมทั้งหมด⁴⁴ แต่มุ่งเน้นให้ความคุ้มครองผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดโดยตรงและเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเข้ามามีบทบาทในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถจัดการแทนได้เท่านั้น⁴⁵ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้ได้รับผลร้ายโดยตรง ยังคงถือว่าผู้เสียหายที่แท้จริงคนเดียวเท่านั้น คือ ผู้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องทั้งในทางแพ่งและทางอาญาได้

การเยียวยาความเสียหายเป็นส่วนหนึ่งของการบรรเทาผลร้ายและมีส่วนสำคัญมากในการเยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม หรือลดผลกระทบความรุนแรงที่ถูกบุคคลละเมิดสิทธิของตนเองตามกฎหมาย ทำให้ต้องเสียหายแก่กาย และชีวิต ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ที่รัฐก็มีบทบาทสำคัญในการควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดแนวความคิดที่ว่ารัฐจะต้องมีส่วนจ่ายค่าทดแทน

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4)

⁴⁵ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา 6

เพื่อเยียวยาผู้เสียหายด้วย โดยพิจารณาถึงความรุนแรงของเหตุทางอาญาเป็นสำคัญเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายและชดเชยต่อการที่รัฐไม่สามารถดูแลประชาชนให้ปลอดภัยได้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายพบว่า มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐคือพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทางอาญาเป็นสำคัญ โดยที่ไม่ได้มุ่งเน้นการดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งมากนัก และไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้นำแนวความคิดนี้มาใช้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นกัน

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ของประเทศไทยและของต่างประเทศ

บทบาทของการคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจากมุมมองทั่วไป เริ่มด้วยหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองดูแลสวัสดิภาพหรือความปลอดภัยของผู้เสียหายในฐานะที่เป็นประชาชน ซึ่งเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงหรือความไม่ปลอดภัยต่อประชาชน ก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดูแลเรื่องการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิด ด้วยเหตุนี้เอง นานาประเทศจึงได้ออกกฎหมายมาเพื่อคุ้มครองหลายฉบับ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ ซึ่งสามารถมีสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ได้ดังต่อไปนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ควรเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ ไม่จำกัดเฉพาะพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น เช่น นายจ้างที่กระทำทารุณกรรมต่อแรงงานไร้สัญชาติ (ละเมิดสิทธิมนุษยชน) สามารถถูกเหยื่อของความรุนแรงฟ้องร้องให้ดำเนินคดีตามกฎหมายไทย

ก่อนหน้านี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการแจกแจงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมว่า ตั้งแต่ “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง”⁴⁶ และ “สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา” ซึ่งอย่างน้อย “ต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง

⁴⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40(1)

ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง”⁴⁷ นอกจากนี้ยังระบุสิทธิที่จะ “ได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง”⁴⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40⁴⁹ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ ... (4) ผู้เสียหายในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (5) ผู้เสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

⁴⁷ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 40(2)

⁴⁸ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 40(3)

⁴⁹ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผล ประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตน ได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความ คุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบ พยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
- (8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พุทธศักราช 2557 ยังมิได้มีการบัญญัติถึงได้สิทธิของผู้เสียหายแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้ใน มาตรา 25⁵⁰ ว่า“... บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญา ของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ทั้งนี้ จากการศึกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงการได้สิทธิของประชาชนชาวไทยไว้ในมาตรา 4 และมาตรา 25 กล่าวคือ มาตรา 4 ความว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน โดยมาตรา 25 วรรค 3 และ 4 ระบุว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

⁵⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะ ในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกรตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ตัดมาตราที่ว่าด้วย “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม” ออกไป แต่กำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดระบบบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมแทนในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ โดยเฉพาะการระบุว่ารัฐพึงให้ความช่วยเหลือแก่ “ผู้ยากไร้” ในมาตรา 68⁵¹ รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้าน ให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาจากต่างประเทศ จึงทำให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการชดเชยค่าสินไหมทดแทน สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการร่างกฎหมายต่างๆ ขึ้นมากมาย อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านความยุติธรรม เพื่อรวบรวมหลักกฎหมายของไทยทั้งหมดให้เป็นหมวดหมู่ และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีความทันสมัยทัดเทียมกับนานาประเทศ และยังเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต อันจะทำให้ประเทศไทยได้รับเอกราชทางศาลคืนมาอีกวาระหนึ่ง ในส่วนของกฎหมาย วิธีสบัญญัติได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณาร่างกฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้น ใช้งบประมาณไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความที่สมบูรณ์ โดยหนึ่งในกฎหมายที่ตราขึ้น ใช้งบประมาณชั่วคราวได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ร่างโดยอาศัยหลักกฎหมายของประเทศ

⁵¹ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้าน ให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

อังกฤษเป็นมูลฐาน แต่เนื่องจากยังมีข้อบกพร่องบางประการ จึงได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 120 และ ร.ศ. 126 กฎเกณฑ์วิธีพิจารณาฎีกา และอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 และ พ.ศ. 2461 อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีสบัญญัติที่ตราขึ้นใช้บังคับใหม่ ดังกล่าวนี้อย่างนี้เป็นเพียงกฎหมายที่ใช้บังคับไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับสมบูรณ์จะประกาศใช้บังคับ และพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 นี้เอง เป็นบทบัญญัติเริ่มต้นอันเป็นที่มาของการให้อำนาจแก่พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาแทนผู้เสียหาย⁵²

พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 มีบทบัญญัติให้อำนาจแก่พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาของทรัพย์คืนจากผู้ต้องหาได้ โดยในการตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126⁵³ มีเหตุผลตามมาตรา 1 ว่า “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาอันเป็นเหตุให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์ต้องเสียทรัพย์ของตนไปจากการกระทำความผิดอาญานั้น เมื่อพนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ศาลได้พิพากษาลงโทษผู้ร้ายแล้วยังเป็นการยากลำบากแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ในเรื่องที่จะเรียกทรัพย์คืนอยู่ จึงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องเรียกทรัพย์หรือราคาของทรัพย์ ซึ่งผู้เป็นเจ้าของได้เสียไปโดยการกระทำความผิดคืนจากผู้ต้องหาได้ เฉพาะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นกรณีที่รัฐได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายในการที่จะได้รับการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา โดยไม่จำเป็นต้องไปดำเนินการเรียกร้องขอให้คืนทรัพย์เป็นการยุ่งยาก

อีกทั้งทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดย่อมเป็นทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดไม่สมควรจะได้ไว้ในครอบครองอยู่แล้ว เพราะไม่ใช่ของตนหรือตนเองไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นๆ ตามหลักในทางแพ่งที่เจ้าของย่อมมีสิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดถือเอาไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 จึงต้องคืนเจ้าของไป พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 มาตรา 2 จึงให้อำนาจพนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องเรียกทรัพย์คืนร่วมกับคำฟ้องคดีอาญาหรือในระหว่างที่ศาลพิจารณาคดีนั้นอยู่ก็ได้ คำพิพากษาในเรื่องเรียกทรัพย์คืนให้ชี้ขาดลงไว้ในคำพิพากษาคดีอาญาส่วนหนึ่งด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในการเรียกทรัพย์คืน ตามมาตรา 6 บัญญัติว่า ห้ามไม่ให้ศาลเรียก

⁵² พชราภรณ์ ภูสุวรรณ, การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการ, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 20-22

⁵³ กฤษดา ภูวรักษ์, ปัญหาในการพิจารณาคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10, สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม, พ.ศ.2555, หน้า 4

ค่าธรรมเนียม แต่ให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นเอง เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาภายหลังจากที่มีคาพิพากษาแล้ว⁵⁴

คำประกาศพระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. 126 ประกอบกับมาตรา 1 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีคำอธิบายให้เหตุผลในประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า “ตามที่มาตรา 43 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานอัยการฟ้องเรียกชื่อในส่วนแห่ง โดยการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน”⁵⁵ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการให้ความเห็นในการบัญญัติมาตรา 43 ไว้ในรายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 407-17/2515 ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2515 ว่า “ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีอาญา มีหลักที่ต้องพิจารณาอยู่ 4 ประการ คือ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิด เพื่อเป็นการปราบปรามการกระทำความผิด เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่น และประกาศสุดท้ายเพื่อชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายด้วย โดยหลักประการสุดท้ายนี้เองจึงได้เกิดบทบัญญัติมาตรา 43 ขึ้น”⁵⁶

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรา 43 นี้จะอนุญาตให้พนักงานอัยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแทนผู้เสียหายก็ตาม แต่ก็มีข้อจำกัดในการใช้สิทธิ 2 ประการ คือ ข้อจำกัดเกี่ยวกับประเภทคดี และการใช้สิทธิเรียกร้องโดยประเภทคดีที่อัยการจะใช้ สิทธิเรียกร้องทางแพ่งแทนผู้เสียหาย ในคดีอาญานั้นจำกัดประเภทความผิดไว้แต่เฉพาะความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน 9 ประเภทตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ไม่รวมถึงความผิดอื่นๆ ด้วย เช่น การทำร้ายร่างกาย การกระทำต่อเสรีภาพ ความผิดต่อชีวิต ส่วนสิทธิเรียกร้อง ที่พนักงานอัยการจะเรียกร้องแทนผู้เสียหายในคดีอาญานั้นก็จำกัดไว้แต่เฉพาะการเรียกทรัพย์สิน หรือเรียกให้ใช้ราคาทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียเนื่องจากการกระทำความผิดเท่านั้น จะเรียกสิทธิอื่นๆ ไม่ได้ เช่น การเรียกร้องค่าเสียหาย ดอกเบี้ย โดยผลของ มาตรา 43 นี้เอง หากผู้เสียหายในคดีอาญาประสงค์จะเรียกค่าเสียหายหรือเรียกร้องสิทธิประการอื่นที่มีได้เกิดจากความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้ ก็ตกเป็นภาระของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะต้องดำเนินการเอง ซึ่งมีค่าใช้จ่ายมาก เช่น ค่าจ้างทนาย ค่าธรรมเนียมศาล เป็นต้น

⁵⁴ พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ, “อ้างแล้ว”, หน้า 337

⁵⁵ กุศล บุญขึ้น, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2541, หน้า 113

⁵⁶ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 407-17/2515, 6 มิถุนายน 2515, (อัดสำเนา)

ต่อมาพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 ได้บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของ การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยมีสาระสำคัญ คือ บัญญัติเพิ่มเติมมาตรา 44/1 ที่เพิ่ม หลักการใหม่โดยกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหาย ทั้งปวงนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 เข้าไปในคดีที่รัฐหรือพนักงานอัยการ เป็นโจทก์ เพื่อให้ศาลทำการพิจารณาตัดสินในประเด็นค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายได้ ในคดีอาญาต่อเนื่องกันไป โดยไม่ต้องเสียค่าค่าธรรมเนียมและไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน คดีอาญา

เหตุผลในการยกร่างพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว คือ เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่ง ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ การฟ้องเรียกร้องในทางแพ่งนั้น โดยหลักแล้วเป็นเรื่องนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการเว้นแต่ในคดีบางประเภท ตามมาตรา 43 ที่กำหนดให้พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญเสียไป เนื่องจากการกระทำผิดคดีได้ แต่หากผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายอย่างอื่น ประสงค์จะเรียก ค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วยตนเองและต้องเสียค่าธรรมเนียมในการ ดำเนินคดีส่วนแพ่งด้วย อันเป็นการยั้งยั้งแก่ผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหายเหล่านั้นได้รับความเดือดร้อน โดยไม่เป็นธรรม⁵⁷

แนวความคิดที่ต้องการให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางอาญา ให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากการกระทำทางอาญาเพิ่มจากเดิมที่พนักงานอัยการไม่สามารถ จะเรียกแทนผู้เสียหายได้ ภายใต้เงื่อนไขที่จะไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาเดิม ที่ทำให้เกิดความล่าช้าหรือเกิดความเสียหาย จึงเป็นทางเลือกของผู้เสียหายในคดีอาญา ที่จะยื่นเข้ามาในคดีอาญาหรือแยกดำเนินการต่างหาก แต่ประโยชน์ที่จะได้รับในการดำเนินคดีอาญา คือ ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายเร็วยิ่งขึ้น และได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม รวมถึงการใช้ ดุลยพินิจของศาลในการลงโทษจำเลยและกระบวนการต่างๆ ในการฟื้นฟูแก้ไขจำเลย อันจะทำให้ กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงได้เสนอกระบวนการในการชดเชย แก่ผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายยื่นขอค่าสินไหมทดแทนมาในคดีอาญาได้ด้วย แต่หากผู้เสียหาย เห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะกระทบสิทธิทางแพ่งก็สามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งได้

⁵⁷ พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ, การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการ, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548, หน้า 20-22

จากหลักการและเหตุผลของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 มาตรา 44/1 จึงเป็นรูปแบบใหม่ของการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา ในการให้ความคุ้มครองดูแลสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และส่งผลให้คดีต่างๆ ที่เกิดจากมูลคดีเดียวกัน ได้รับการพิจารณาวินิจฉัยไปในคราวเดียวกัน โดยไม่ต้องนำคดีไปฟ้องเป็นคดีใหม่อีกต่างหาก อันเป็นการลดภาระของกลุ่มความ และเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานคดีของศาล รวมทั้งช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพให้แก่ระบบการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาให้ดียิ่งขึ้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่คุ้มครองผู้เสียหายหลายมาตรา สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้เสียหายในคดีอาญา หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้ตามกฎหมาย โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิ ดังนี้

1) สิทธิในการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอาญา ที่ตนได้รับความเสียหาย หรือกรณีความเสียหายเกิดกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ ผู้ปกครอง หรือผู้อนุบาลมีอำนาจจัดการแทนได้ หรือในความผิดที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา มีอำนาจจัดการแทนได้ โดยการร้องทุกข์มีเจตนาให้ผู้กระทำได้รับโทษ⁵⁸

2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา⁵⁹

3) เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ในกรณีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องในคดีนั้นแล้ว เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา⁶⁰

4) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา⁶¹

5) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา⁶²

6) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว โดยสามารถกระทำได้ก่อนคดีถึงที่สุด⁶³

⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7), มาตรา 3(1), มาตรา 5

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3(2), 28(2)

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3(2), มาตรา 30

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3(3), และมาตรา 45

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3(4), มาตรา 35, มาตรา 36(3)

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3(5), มาตรา 35

- 7) ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในคดีอาญาที่จำเลยถูกฟ้องต่อศาล โดยยื่นคำร้องก่อนมีการสืบพยานหรือในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานต้องยื่นก่อนศาลมีคำพิพากษา⁶⁴
- 8) ขอให้พนักงานอัยการมีคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่จำเลยเอาไป⁶⁵
- 9) สิทธิในการคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย⁶⁶
- 10) สิทธิที่จะถอนคำร้องทุกข์เมื่อใดก็ได้⁶⁷
- 11) ผู้เสียหายจะยินยอมให้ตรวจตัวเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานหรือไม่ก็ได้ ถ้ายินยอมให้ตรวจ ผู้เสียหายที่เป็นหญิงมีสิทธิที่จะได้รับการตรวจตัวโดยเจ้าพนักงานหญิง⁶⁸
- 12) ในการชี้ตัวผู้ต้องหา ต้องจัดให้มีสถานที่เหมาะสมและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหาย⁶⁹
- 13) ผู้เสียหายที่เป็นเด็กมีสิทธิได้รับการถามปากคำและสอบสวน ณ สถานที่ที่เหมาะสม มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่ผู้เสียหายร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำ⁷⁰
- 14) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ผู้เสียหายที่เป็นหญิงมีสิทธิได้รับการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่เป็นหญิง⁷¹
- 15) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ผู้เสียหายมีสิทธิไม่ถูกถามด้วยคำถามอันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่นนอกจากจำเลย⁷²
- 16) มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องร้องต่อศาลขอให้สืบพยานไว้ล่วงหน้า⁷³

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108(7)

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 126

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132(1)

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/4

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ

17) ยื่นอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีที่เป็นโจทก์ หรือคดีที่เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

18) ลิขสิทธิ์ที่จะตรวจและขอคัดถ่ายสำเนาคำให้การและเอกสารประกอบคำให้การของตนเมื่อพนักงานอัยการ ได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว⁷⁴

2.1 ประเภทของผู้เสียหาย

นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” และ “จำเลย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทน ได้ตั้งบัญชีไว้ตามมาตรา 4, 5 และ 6

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดตัวผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายโดยตรงและผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

2.1.1 ผู้เสียหายโดยตรง

ตามมาตรา 2(4) หมายความว่า “บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง” ตามถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในความตอนต้นของ มาตรา 2(4) นั้นเอง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายโดยตรงได้ ดังนี้

ผู้เสียหายโดยตรง หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง ซึ่งมีหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังนี้⁷⁵

1) ต้องมีการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งเกิดขึ้น

ขั้นตอนของการกระทำความผิดอาญานั้น เริ่มตั้งแต่การคิดที่จะกระทำการตกลงใจที่จะกระทำ การเตรียมที่จะกระทำ และการลงมือกระทำ สำหรับความผิดอาญาทั่วไป ความผิดเกิดขึ้นเมื่อมีการลงมือ กล่าวคือ หากลงมือกระทำความผิดแล้ว แต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้ว แต่การกระทำไม่บรรลุผล ก็เป็นเพียงพยายามกระทำความผิด ซึ่งต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ซึ่งก็ถือว่าได้ลงมือกระทำความผิดแล้ว ดังนั้น หากเป็นการกระทำที่อยู่ในขั้นเตรียม ยังไม่ถึงขั้นลงมือ โดยปกติย่อมถือไม่ได้ว่ามีความผิดเกิดขึ้น เว้นแต่ในกรณีนั้นจะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้การกระทำ

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8

⁷⁵ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 67

เช่นนั้นเป็นความผิดเมื่ออยู่ในชั้นเพียงเตรียมการ เช่น ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท เป็นต้น

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “ตราบใดที่ความผิดอาญายังไม่เกิดขึ้น จะมีผู้เสียหายไม่ได้”

2) ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคล

ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องเป็นบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น สิ่งใดๆ ก็ตาม หากไม่มีฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมายย่อมเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ได้

บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญานั้น อาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ สำหรับบุคคลธรรมดานั้น ต้องมีสภาพบุคคลอยู่ในขณะที่มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งการเริ่มสภาพบุคคลและการสิ้นสุดสภาพบุคคลต้องพิจารณาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 ซึ่งบัญญัติว่า “สภาพบุคคลนั้นเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย”⁷⁶

ส่วนนิติบุคคลนั้น อาจจะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ สมาคม มูลนิธิ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด หรือจะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ซึ่งได้มีการกำหนดให้องค์กร หรือคณะบุคคลใดเป็นนิติบุคคล เช่น กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535 มาตรา 7

3) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานนั้น

ในกรณีที่คดีบางเรื่องจำเลยกระทำความผิดหลายฐานต่อเนื่องกัน และความผิดในแต่ละฐานที่จำเลยกระทำนั้น ในความผิดบางฐานกฎหมายมิได้ประสงค์เพียงคุ้มครองบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้เสียหายในความผิดฐานต่างๆ ย่อมมิใช่มีเพียงคนเดียว แต่อาจจะเป็นบุคคลหลายคนแตกต่างกันแล้วแต่ความผิดที่จำเลยกระทำ ซึ่งผู้เสียหายจะเป็นโจทก์ หรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้เฉพาะข้อหาที่เป็นผู้เสียหายเท่านั้น โดยพิจารณาการเป็นผู้เสียหายตามความผิดแต่ละฐานในขณะที่ความผิดเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะสิทธิของการเป็นผู้เสียหายเป็นสิทธิเฉพาะตัว ไม่อาจโอนสิทธิความเป็นผู้เสียหายไปยังบุคคลอื่น และไม่อาจเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ดังนั้น ขณะที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บุคคลใดกันแน่ที่จะได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานนั้น ต้องพิจารณาโดยยึดหลักคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานนั้นๆ ว่ามุ่งคุ้มครองผู้ใดเป็นหลัก หากใช้พิจารณาจากความเสียหาย

⁷⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลง เมื่อตาย ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่างๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอด เป็นทารก

ในทางพฤตินัยหรือความเป็นจริงแต่เพียงอย่างเดียวไม่ เพราะบุคคลผู้ได้รับความเสียหายในทางพฤตินัยหรือตามความเป็นจริงนั้น อาจมิใช่ผู้เสียหายตามกฎหมายดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2(4) ก็ได้⁷⁷

2.1.2 ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดนั้น โดยสภาพหรือตามกฎหมาย ย่อมถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวไม่อาจโอนให้แก่บุคคลอื่นได้ ทั้งไม่อาจเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทได้ ดังนั้น จึงเป็นสิทธิที่ผู้เสียหายโดยตรงจะต้องดำเนินการเอง หรือมิฉะนั้นก็ต้องมอบอำนาจให้ผู้อื่นไปดำเนินการแทนได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) จึงได้นิยามความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ให้หมายความรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วย “...รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4-6 คือ

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อนภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตชัดแจ้งจากภริยา”

เป็นกรณีกฎหมายบัญญัติให้สามีมีอำนาจจัดการแทนภริยาได้เมื่อได้รับอนุญาตจากภริยาโดยชัดแจ้ง กฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบของการให้อนุญาตของภริยาไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใดเพียงแต่กำหนดว่าต้องเป็นการให้อนุญาตโดยชัดแจ้งเท่านั้น ดังนั้น หากภริยาไปแถลงต่อศาลด้วยวาจาว่าได้อนุญาตให้สามีฟ้องแทนและศาลบันทึกคำแถลงของภริยาไว้ก็น่าจะเพียงพอแล้ว

บุคคลเหล่านี้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้

- 1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
- 2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้
- 3) ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคล เพราะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น⁷⁸

สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาการเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายนั้น ได้แก่

- ก. บุคคลตามมาตรา 4, 5, 6 จะมีอำนาจจำกัดแทนผู้เสียหายได้จะต้องปรากฏว่าผู้เสียหายตามมาตรา 2(4) เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง

⁷⁷ คณิศ ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 68

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5

ข. บุคคลตามมาตรา 4, 5, 6 ย่อมมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 3 โดยไม่ต้องมีการมอบอำนาจกันแต่ประการใด

ค. อำนาจจัดการแทนของบุคคลตามมาตรา 4, 5, 6 อยู่ในมาตรา 3 แต่การมอบอำนาจให้ดำเนินคดีผู้ได้รับมอบอำนาจจะมีอำนาจแค่ไหนเพียงใด ต้องระบุไว้ในใบมอบอำนาจให้ชัดเจน

มาตรา 4 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากสามีภายใต้บังคับมาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา

ง. มาตรา 4 วรรค 2 ภายใต้บังคับมาตรา 5(2) แสดงว่าหากเข้ามาตรา 5(2) กล่าวคือ ถ้าภริยาถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ สามีมีสิทธิฟ้องอาญาแทนภริยาได้ทันที โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภริยา

จ. มาตรา 4 วรรค 2 เป็นเรื่องสามีฟ้องอาญาแทนภริยา โดยได้รับอนุญาตจากภริยาโดยชัดแจ้ง ซึ่งการอนุญาตให้ฟ้องคดีโดยชัดแจ้งนี้ ไม่ต้องทำเป็นหนังสือมอบอำนาจและอาจอนุญาตด้วยวาจาหรือกริยาอาการก็ได้

ฉ. การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีกับการอนุญาตให้ฟ้องคดีตามมาตรา 4 เป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือ การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีนั้น ผู้มอบอำนาจกับผู้รับมอบอำนาจไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด แต่การอนุญาตให้ฟ้องคดีตามมาตรา 4 นั้น ผู้อนุญาตต้องเป็นภริยา และผู้ได้รับอนุญาตก็ต้องเป็นสามี และความเป็นสามีภริยานั้นต้องชอบด้วยกฎหมายด้วย

ช. การอนุญาตจากภริยาตามมาตรา 4 นี้สามารถใช้ได้ทุกฐานความผิดต่างกับมาตรา 5(2) ที่จำกัดเฉพาะความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายเท่านั้น

ซ. กรณีตามมาตรา 4 ปัญหาว่ามูลความผิดต้องเกิดขึ้นเมื่อใด มีความเห็นเป็น 2 แนวคือ ความผิดต้องเกิดขึ้นขณะที่เป็นสามีภริยากัน โดยชอบด้วยกฎหมายแล้วด้วย และอีกแนวทางหนึ่งเห็นว่ามูลความผิดตามมาตรา 4 อาจเกิดขึ้นก่อนที่จะเป็นสามีภริยากันก็ได้⁷⁹

สิ่งที่ต้องพิจารณาอีกประการหนึ่ง ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 2(4) เป็นผู้เยาว์ ผู้เยาว์จะฟ้องคดีเองไม่ได้ แม้ว่าผู้เยาว์จะได้รับความยินยอมจากบิดามารดาก็ตาม ในทำนองเดียวกันผู้เยาว์แม้ได้รับความยินยอมจากบิดามารดาก็ไม่อาจเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการในการฟ้องอาญาตามมาตรา 30⁸⁰

⁷⁹ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาภาคความผิด ภาค 1-2 เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 14, กรุงเทพมหานคร: สำนักอมรมรศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2561, หน้า 34

⁸⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 563/2517, 631/2538

แม้ผู้เยาว์จะฝ่าฝืนนำคดีมาฟ้องด้วยตนเอง ศาลก็จะยกฟ้องผู้เยาว์ไม่ได้ เพราะไม่ใช่เรื่องอำนาจฟ้อง (ผู้เยาว์เป็นผู้เสียหาย โดยหลักผู้เยาว์มีอำนาจฟ้อง) แต่กรณีเช่นนี้เป็นเพียงข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 56 ประมวลกฎหมาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 ซึ่งศาลชอบที่จะสั่งให้ดำเนินกรแก้ไขข้อบกพร่องนั้นได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 56 ประมวลกฎหมาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 เหตุที่ศาลยกฟ้องไม่ได้เพราะผู้เยาว์เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง มีอำนาจฟ้องอาญาเพียงแต่เขาบกพร่องในเรื่องความสามารถเท่านั้น เรื่องของการแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถ

สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล กรณีความผิดอาญาได้กระทำต่อนิติบุคคลนั้น กรณีความเสียหายเกิดขึ้นแก่นิติบุคคล กรรมการหรือผู้จัดการ ซึ่งถือเป็นผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ย่อมมีอำนาจจัดการดำเนินคดีแทนนิติบุคคลผู้เสียหายได้ตามมาตรา 5(3) แต่หากในระเบียบข้อบังคับของนิติบุคคล ระบุไว้ว่า “การกระทำการใดๆ อันจะมีผลผูกพันนิติบุคคล ต้องลงชื่อกรรมการผู้มีอำนาจ และประทับตราสินค้าของบริษัท” เมื่อกรรมการไปร้องทุกข์หรือทำหนังสือมอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์ เช่นนี้ การร้องทุกข์หรือการนำหนังสือมอบอำนาจก็ต้องประทับตราสินค้าของบริษัทด้วย มิฉะนั้นการร้องทุกข์จะเป็นคำร้องทุกข์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย⁸¹ แต่ถ้าในข้อบังคับของบริษัท ระบุว่า การกระทำแทนนิติบุคคลของกรรมการจะประทับตราหรือไม่ก็ได้ เช่นนี้ การไปร้องทุกข์หรือทำหนังสือมอบอำนาจก็ไม่ต้องประทับตรา

แม้การร้องทุกข์แทนนิติบุคคลของผู้แทนนิติบุคคล ผู้แทนนิติบุคคล เพียงแต่ลงลายมือชื่อโดยไม่ประทับตราสินค้าของนิติบุคคล ก็เป็นคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว เพราะในระเบียบข้อบังคับของบริษัท ระบุว่า การกระทำแทนนิติบุคคลของกรรมการจะประทับตราสำคัญของนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้⁸²

โดยหลักแล้วกรรมการหรือหุ้นส่วนผู้จัดการเท่านั้น มีอำนาจร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนนิติบุคคล ผู้ถือหุ้นทั่วไปไม่มีอำนาจ ในกรณีความผิดอาญาเกิดขึ้นกับนิติบุคคล ถือว่านิติบุคคลเป็นผู้เสียหายจริง ส่วนกรรมการหรือหุ้นส่วนผู้จัดการไม่ใช่ผู้เสียหายจริง เป็นแต่เพียงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 5(3) และกรณีเช่นนี้ถือว่าผู้ถือหุ้นไม่มีส่วนได้เสียกับนิติบุคคล ผู้ถือหุ้นจะฟ้องคดีแทนนิติบุคคลไม่ได้ เว้นแต่ผู้ถือหุ้นนั้นจะได้รับมอบอำนาจ

⁸¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1590/2530, 4377/2546

⁸² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7499/2550

ให้ดำเนินคดีแทน แต่ถ้าผู้กระทำความผิดอนินตบุคคลหรือกรรมการบริษัท เช่นนี้ผู้ถือหุ้นย่อมเป็นผู้เสียหายโดยตรง มีสิทธิฟ้องกรรมการบริษัทนั้นได้ตามมาตรา 28(2)⁸³

นอกจากนี้ ผู้ถือหุ้นก็มีอำนาจฟ้องแทนอนินตบุคคลได้ตามนัยมาตรา 2(4) และมาตรา 28(2) เพราะเมื่อกรรมการบริษัทกระทำความผิดต่อบริษัท กรรมการย่อมไม่มีทางที่จะฟ้องดำเนินคดีกับคนให้ตนต้องรับโทษ⁸⁴

การจัดการแทนตามมาตรา 5(3) ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมของอนินตบุคคล และไม่ต้องมีการมอบอำนาจผู้แทนอนินตบุคคลสามารถจัดการแทนได้ทันทีที่ความผิดเกิดขึ้นกับอนินตบุคคล

มาตรา 6 บัญญัติว่า ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทน โดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดีเมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทนห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

แม้ว่ามาตรา 5(1) จะกำหนดให้ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลเป็นบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแลก็ตาม แต่ในคดีอาญาบางเรื่องผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถนั้น อาจไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล หรือมีแต่ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลนั้น ไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่ได้โดยเหตุหนึ่งเหตุใด เช่น ทุพพลภาพ ป่วยเจ็บจนไม่สามารถจัดการแทนได้รวมทั้งในบางกรณีอาจเป็นเรื่องที่มีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ เช่น ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลนั้นกระทำความผิดอาญาต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแลของตนเองเป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ มาตรา 6 จึงได้กำหนดหลักการให้มีการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีขึ้นได้⁸⁵

ส่วนคำว่า “ผู้เสียหายนิตินัย” นั้นไม่มีในฉบับท แต่ตามแนวฎีกา หมายถึงผู้ที่จะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดฐานนั้น ไม่ว่าจะเป็นตัวการ ผู้ช่วย ผู้สนับสนุน หรือเป็นผู้ให้ความยินยอมให้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นแก่ตนแต่มีข้อควรพิจารณาเมื่อพบคำว่า ผู้เสียหายไม่ว่า ณ ที่ใดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้หมายความถึงผู้เสียหายตามมาตรา 2(4) และหมายรวมถึง ผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5 และ 6 เว้นแต่

⁸³ คำพิพากษาฎีกาที่ 6328 – 6330/2531, 742/2503 (ป)

⁸⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1680/2520

⁸⁵ คณิต ณ นคร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, *วารสารอัยการ*, 1(1), (มกราคม 2521): หน้า 48

คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามมาตรา 29 เรื่องการรับมรดกความ ซึ่งหมายความถึงเฉพาะแต่ผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 2(4) เท่านั้น ไม่รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5, 6 ด้วย และการจะเป็นผู้เสียหายได้จะต้องมีสภาพบุคคลในขณะเกิดความเสียหายนั้นด้วย

กรณีศึกษาสำหรับการพิจารณาว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่คือ⁸⁶

(1) ลูกหนี้ยอมให้เจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ถือว่าลูกหนี้ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยในความผิดตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกฯ ไม่มีอำนาจฟ้องเจ้าหนี้⁸⁷

(2) หญิงที่ยอมให้ผู้อื่นทำแท้ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 954/2502 หญิง ยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้งลูกหญิง ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ในความผิดตาม ปอ. มาตรา 302 ไม่มีอำนาจยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการ แต่ความผิดในหมวดทำแท้งนั้น เป็นอาญาแผ่นดิน แม้ไม่มีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหาย พนักงานสอบสวนก็มีอำนาจสอบสวน เมื่อการสอบสวนชอบ อัยการมีอำนาจฟ้อง

(3) สมัครใจทะเลาะวิวาทกัน แม้อันหนึ่งเจ็บมากอีกคนเจ็บน้อย หรือคนใดคนหนึ่งตายเช่นนี้ถือว่าไม่ใช่ผู้เสียหายนิตินัยทั้งคู่ ไม่มีอำนาจฟ้องร้องทุกข์

(4) ต่างคนต่างประมาท ขับรถชนกัน

(5) คูหมิ่นซึ่งหน้า (คำ) กันไปกันมาไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายนิตินัยแต่ถ้าคูหมิ่นซึ่งหน้ากันคนละวันคนละเวลา เช่นนี้ทั้ง 2 ฝ่ายยังคงเป็นผู้เสียหายนิตินัย

(6) ความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 วรรค 1 ความผิดฐานกระทำชำเราเด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี แม้เด็กผู้สมัครใจให้ ช. ร่วมประเวณีกับตน ก็ยังคงต้องถือว่าเด็กนั้นก็ยังคงเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ตัวอย่าง: เด็กหญิง ด. ร่วมประเวณีกับนาย ส. โดยสมัครใจจะวินิจฉัยว่า นาง ก. มารดาของเด็กหญิง ด. จะมีอำนาจจัดการแทนเด็กหญิง ด. หรือไม่

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 วรรค 1 วางหลักว่าผู้ใดกระทำชำเราเด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีใช้ภริยาหรือสามีของตนโดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษจากมาตรา 277 วรรค 1 ผู้กระทำย่อมมีความผิด โดยมีพักต้องคำนึงว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ แม้เด็กยอมผู้กระทำก็ยังคงมีความผิด⁸⁸

⁸⁶ คณิต ณ นคร, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 49

⁸⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1183/2480, 643/2486

⁸⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4147/2550

อย่างไรก็ดี แม่เด็กจะยินยอม ก็มีได้หมายความว่าเด็กนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำผิด ดังนั้น เมื่อเด็กหญิง ด. ถูกกระทำชำเรา แม่เด็กหญิง ด. จะยินยอม เด็กหญิง ด. ก็ยังคงเป็นผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานกระทำชำเราตามมาตรา 277 วรรค 1 ด้วยเหตุนี้ เด็กหญิง ด. ย่อมเป็นผู้เสียหายตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เมื่อเด็กหญิง ด. เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 2(4) นาง ก. ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรม ย่อมมีอำนาจจัดการแทนเด็กหญิง ด. ได้ตามมาตรา 5(1) และมีอำนาจยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการตามมาตรา 30 ได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 3(2)

(7) ในคดีความผิดเกี่ยวกับเช็ค ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ผู้ทรงเช็คในขณะธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินเท่านั้นเป็นผู้เสียหายผู้ทรงเช็คคือ ผู้ที่เป็นเจ้าของเช็คที่แท้จริงเท่านั้นที่ผู้เสียหาย หากเป็นเพียงตัวแทนหรือลูกจ้างที่ได้รับมอบเช็คเพื่อนำเช็คไปขึ้นเงินแทนตัวแทนหรือลูกจ้างนั้นไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค⁸⁹

ความผิดตามพระราชบัญญัติ เช็ค นั้นถือว่าเกิดขึ้น ในวันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ดังนั้น ตราใบที่ธนาคารยังไม่ได้ปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค ความผิดตามพระราชบัญญัติ เช็ค ก็ยังไม่เกิดขึ้น⁹⁰

เดิมหากผู้ทรงเช็ค ยังไม่นำเช็คไปขึ้นเงิน แล้วผู้ทรงถึงแก่ความตาย สิทธิในความเป็นผู้ทรงเช็ค นั้น ย่อมเป็นมรดกตกทอดแก่ทายาท ตาม ปพพ. มาตรา 1599, 1600 แล้วถ้าทายาทนั้นนำเช็คไปขึ้นเงินและธนาคารปฏิเสธฯ ทายาทนั้นก็ถือเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติเช็คฯ

ในเรื่องเช็คนั้น ไม่ว่าในคดีแพ่งหรืออาญา เช็คจะออกได้จะต้องปรากฏว่ามีมูลหนี้เดิมตามที่ชอบด้วยกฎหมายเสียก่อน หากออกเช็ค โดยไม่มีมูลหนี้หรือมูลหนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้ผู้ที่เช็คระบุว่าเป็นผู้รับเงิน แม้จะครอบครองเช็คอยู่ก็ไม่ใช่ผู้ทรงเช็ค โดยชอบ และแม้ธนาคารปฏิเสธฯ ก็ไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดตามพระราชบัญญัติ เช็คฯ

ลูกหนี้สั่งจ่ายเช็คให้แก่ทายาทของเจ้าหนี้ที่ถึงแก่ความตายไปแล้ว ก็เป็นผู้ทรงโดยชอบ หากออกเช็คชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้และเจ้าหนี้ตายก่อนหนี้ถึงกำหนด (เจ้าหนี้ยังไม่ได้นำเช็คไปขึ้นเงิน ธนาคารยังไม่ได้ปฏิเสธฯ ความผิดตามพระราชบัญญัติ เช็คยังไม่เกิด) เช่นนี้ ถือว่าสิทธิในความเป็นผู้ทรงเช็ค เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาททุกคน เมื่อทายาทเอาเช็คไปขึ้นเงินแล้ว

⁸⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5291/2548

⁹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1035/2529

ธนาคารปฏิเสธฯ ทายาททุกคนเป็นผู้เสียหาย⁹¹ หากเป็นการส่งจ่ายเช็คให้แก่ทายาทของเจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้กองมรดก ทายาทจะบรรยายว่าตนเป็นผู้ทรงในฐานะส่วนตัว หรือจะบรรยายว่าตนเป็นผู้ทรงในนามผู้จัดการมรดกก็ได้⁹²

(8) ในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ น้อ โกง ยักยอกทำให้เสียทรัพย์ หรือบุกรุก ความผิดฐานเหล่านี้โดยหลักเจ้าของทรัพย์ที่แท้จริงขณะเกิดเหตุ เป็นผู้เสียหาย

อย่างไรก็ดี ศาลฎีกากำวินิจฉัยว่า แม้ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์ แต่หากเป็นผู้ครอบครองทรัพย์ขณะเกิดเหตุก็เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานเหล่านั้นได้

ในความผิดฐานลักทรัพย์ ยักยอก น้อ โกง บุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ นอกจากผู้เป็นเจ้าของทรัพย์แล้ว บุคคลผู้ครอบครองทรัพย์ขณะความผิดเกิดขึ้นก็เป็นผู้เสียหายได้ แต่ทั้งนี้ ผู้ครอบครองต้องเป็นผู้มีอำนาจครอบครองที่แท้จริง มิใช่เพียงแค่อาศัยถือทรัพย์นั้นไว้เป็นการชั่วคราว (ต้องมีอำนาจเหนือทรัพย์นั้นอย่างแท้จริง)

(9) ความผิดฐานน้อ โกงตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 ผู้เสียหาย ได้แก่⁹³

ก. เจ้าของทรัพย์ที่ถูกน้อ โกง

ข. ผู้ที่ถูกหลอก แม้ว่าเขาจะไม่ใช่เจ้าของทรัพย์ และไม่ได้สูญเสียทรัพย์ใด

ไปก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4684/2528 (ป) ผู้ถูกหลอก เป็นผู้เสียหาย

ในความผิดฐานน้อ โกง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1064/2491 แม้ผู้ส่งมอบทรัพย์ให้ผู้กระทำผิดไปจะไม่ใช่เจ้าทรัพย์ แต่เมื่อผู้ส่งมอบเป็นผู้ถูกหลอกลงจึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานน้อ โกง

ค. กรณีเล่นการพนัน แล้วถูกผู้เล่นคนอื่น โกง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ถูกหลอกไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยในความผิดฐานน้อ โกง⁹⁴ แต่ถ้าเป็นการร่วมกันหลอก ผู้เสียหายให้เล่นการพนันโดยมีจุดประสงค์เพื่อเอาเงินผู้เสียหาย เช่นนี้ถือว่า ผู้ถูกหลอกยังเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยอยู่

⁹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3619/2543

⁹² คณิต ฌ นคร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, *วารสารอัยการ*, 1, 1(มกราคม 2521): หน้า 50

⁹³ คณิต ฌ นคร, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 51

⁹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1343/2543

การหลอกให้ผู้เสียหายนำเงินมาให้จำเลยแล้ว จำเลยจะเอาเงินไปซื้อเบียร์เลี้ยงทหาร โดยจะเอาเงินไปให้ทหารที่ขายเบียร์เลี้ยงก่อน พอสิ้นเดือนก็จะได้เบียร์เลี้ยงทหารคนนั้นไป ซึ่งจะได้รับส่วนต่าง (กำไร) มากกว่าร้อยละ 1.25 ต่อเดือน ผู้เสียหายหลงเชื่ออยากได้เงินกำไรจึงให้เงินไป แต่ถึงเวลากลับเช็คเงินผู้เสียหายไปเสีย⁹⁵

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ถือว่าผู้เสียหายเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย เพราะการซื้อเบียร์เลี้ยงทหาร ไม่ใช่กิจการที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบฯ แต่อย่างใด หลอกว่าจะเอาเงินไปวิ่งเต้นให้ลูกเข้าโรงเรียนชื่อดัง ผู้ถูกหลอกจะเป็นผู้เสียหายนิตินัยหรือไม่ แยกพิจารณาได้ดังนี้

ก. ถ้าหลอกว่า จะเอาเงิน ไปให้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบเข้าเรียน ผู้ถูกหลอกไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย เช่น หลอกว่าจะเอาเงินไปให้ครูใหญ่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการรับเด็กเข้าเรียน แม้ความจริงจำเลยจะมีได้เอาเงินไปให้ครูใหญ่เลยก็ตาม

ข. ถ้าเจ้าพนักงานที่จำเลยอ้างนั้น เป็นเจ้าพนักงานที่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบเข้า เช่น อ้างว่าจะเอาเงินไปให้ภริยาครูใหญ่ให้ช่วยพุดให้ อ้างว่าจะเอาเงินไปให้ภารโรงกรณีเช่นนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ทั้งภริยาครูใหญ่และภารโรงไม่ใช่เจ้าพนักงานที่มีอำนาจในการรับสมัครคนเข้าเรียน ผู้เสียหายยังคงเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยอยู่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7983/2548)

ค. ถ้าแค่บอกว่าจะเอาเงินไปช่วยวิ่งเต้น มิได้บอกว่า จะเอาเงินไปเพื่อการใด ผู้เสียหายยังคงเป็นผู้เสียหายนิตินัยอยู่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4744/2537 จำเลยหลอกผู้เสียหายว่าจะช่วยให้นักเรียนผู้เสียหายเข้าเรียนใน โรงเรียนชื่อดัง แต่ไม่ปรากฏว่าผู้เสียหายให้เงินจำเลยไปเพื่อการใด ผู้เสียหายจึงเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยในความคิดฐานฉ้อ โกง เช่น ก. ต้องการให้ลูกเข้าโรงเรียนชื่อดัง ข. มาบอก ก. ว่าให้นำเงินมาให้ตน 1 ล้านบาท เพื่อจะเอาไปให้ ค. ซึ่ง ค. ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสอบแต่อย่างใด แต่ใหญ่พอที่จะทำให้บุตรของ ก. ได้เข้าเรียนใน โรงเรียนดังกล่าว ก. หลงเชื่อจึงให้เงินไป เช่นนี้เมื่อ ค. ไม่ใช่เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบ เงินที่ ก. ให้แก่ ข. ไปจึงไม่ใช่การให้เพื่อนำไปให้สินบนเจ้าพนักงาน ก. จึงยังคงเป็นผู้เสียหายนิตินัยในความคิดฐานฉ้อ โกงอยู่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7983/2548)

พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาหรือไม่ โดยหลัก แม้อัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ไม่ว่าจะมีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดต่อรัฐ หรือไม่ว่าคำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการจะชอบหรือไม่ก็ตาม พนักงานสอบสวนก็ไม่ใช่ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้อง เช่น ในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชน ไม่อาจเป็นผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติ

⁹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4691/2547

ยาเสพติดได้ ดังนั้น แม้พนักงานสอบสวนทำคำให้การควรถวายไปยังอัยการ แล้วอัยการสั่งไม่ฟ้อง ไม่ว่าคำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการจะชอบหรือไม่ก็ตาม พนักงานสอบสวนที่แม้จะมีอำนาจสอบสวน ก็ไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจฟ้อง⁹⁶ นอกจากนี้ จะถือได้หรือไม่ว่า พนักงานสอบสวนฟ้องคดีแทนรัฐ ตรงจุดนี้ จำไว้เลยว่า พนักงานสอบสวนมีเพียงอำนาจสอบสวนคดีอาญาเท่านั้น ไม่อาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทนรัฐได้ (ผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนรัฐนั้น ได้แก่ อัยการเท่านั้น)

ข้อยกเว้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าปรับตามสัญญา ประกันตัวผู้ต้องหาได้ เมื่อมีการผิดสัญญาประกัน โดยใช้ตำแหน่งพนักงานสอบสวนฟ้องคดี โดยไม่ต้องคำนึงว่าพนักงานสอบสวนที่ฟ้องจะเป็นผู้ทำสัญญาประกันหรือไม่ เพราะการทำสัญญาประกันและการฟ้องคดีทำในนามตำแหน่งพนักงานสอบสวนไม่ได้กระทำในนามส่วนตัว

ในทำนองกลับกัน แม้จะเป็นพนักงานสอบสวนที่ทำสัญญาประกัน แต่ถ้าในขณะที่ผิดสัญญาพนักงานสอบสวนที่ทำสัญญาประกัน ได้ย้ายไปเป็นพนักงานสอบสวนในท้องที่อื่นแล้ว ก็จะมาฟ้องเรียกค่าปรับตามสัญญาประกันอีกไม่ได้

(10) ความผิดฐานยักยอก

ก. ตัวการหรือนายจ้างมอบหมายให้ตัวแทนหรือลูกจ้างไปปรับเงินหรือทรัพย์สินจากบุคคลภายนอก เมื่อบุคคลภายนอกมอบเงินหรือทรัพย์สินให้ตัวแทนหรือลูกจ้างแล้วเงินหรือทรัพย์สินนั้นย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายจ้าง แม้ว่าตัวแทนหรือลูกจ้างนั้นจะยังไม่ได้มอบเงินดังกล่าวให้แก่ตัวการหรือนายจ้างก็ตาม

บุคคลอื่นมากระทำผิดต่อเงินหรือทรัพย์สินที่ตัวแทนหรือลูกจ้างรับมา ต้องถือว่านายจ้างหรือตัวการนั้นเป็นผู้เสียหาย ส่วนลูกจ้างหรือตัวแทนนั้นไม่ใช่ผู้เสียหาย (และลูกจ้างหรือตัวแทนก็ไม่ใช่ผู้มีอำนาจครอบครองทรัพย์สินขาดจากนายจ้างและตัวการ) เว้นแต่ลูกจ้างหรือตัวแทนนั้นต้องรับผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือชดเชยค่าเสียหายให้แก่ นายจ้างหรือตัวการ เช่นนี้ ตัวแทนหรือลูกจ้างนั้นก็อาจเป็นผู้เสียหายได้⁹⁷

ข. เจ้าทรัพย์มอบหมายให้บุคคลหลายคนดูแลรักษาทรัพย์ได้ไว้แล้ว ผู้รักษาทรัพย์คนใดคนหนึ่งยักยอกเอาเงินไป แน่แน่นอนว่าเจ้าทรัพย์เป็นผู้เสียหายแล้ว ผู้ดูแลรักษาคนอื่นๆ จะเป็นผู้เสียหายหรือไม่แยกพิจารณาดังนี้

ถ้าผู้ได้รับมอบหมายให้ดูแลทรัพย์นั้นมีหน้าที่ดูแลร่วมกัน ผู้ดูแลคนอื่นก็เป็นผู้เสียหายด้วย เช่น วัดได้เงินจากการทอดผ้าป่า 900,000 บาท มอบหมายให้กรรมการวัด 3 คน คือ ก, ข และ ค เป็นผู้เก็บรักษาเงินนั้นทั้งหมดร่วมกัน เมื่อ ก, ข, ค รับเงินมาแล้ว ก็แบ่งเงินกัน

⁹⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1637/2548

⁹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 243/2529

เก็บคนละ 300,000 บาท ต่อมา ค เบียดบังเงินนั้นไปใช้ จึงวินิจฉัยว่าใครบ้างเป็นผู้เสียหาย ได้แก่ วัดเป็นผู้เสียหายแน่นอน เพราะเป็นเจ้าของทรัพย์ และเมื่อ ก, ข, ค ได้รับมอบหมายจากวัดให้ร่วมกันดูแลเงิน 900,000 บาท ต้องถือว่าคนทั้งสาม เป็นผู้ที่มีอำนาจครอบครองเงินทั้ง 900,000 บาท และหากเงินนั้นสูญหายไปทั้ง 3 คนจะต้องร่วมกันรับผิดชอบเงินให้แก่วัดให้ครบจำนวน แม้ว่าทั้ง 3 คน จะแบ่งกันครอบครองเงินก็ตาม ก็ไม่ทำให้ความรับผิดชอบของคนทั้งนั้นพ้นไป ดังนั้น การที่ ค ยักยอกเงิน 300,000 บาท ไปจึงต้องถือว่า ก และ ข เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกด้วย⁹⁸

ก. ถ้าผู้ได้รับมอบหมาย เจ้าทรัพย์แบ่งแยกให้ดูแลเป็นส่วนสัดส่วน เช่นนี้ ผู้ดูแลคนอื่นๆ ไม่ใช่ผู้เสียหาย เช่น วัดได้รับเงินมาก 900,000 บาท มอบหมายให้ ก ดูแล 300,000 บาท เห็นได้ว่า ก, ข, ค ได้รับมอบหมายให้ดูแลเงินคนละ 300,000 บาท แยกต่างหากจากกันแต่แรก การที่ ค. ยักยอกเงินนั้น ก, ข ไม่ต้องรับผิดชอบด้วยเช่นนี้ ก, ข มิใช่ผู้เสียหาย วัดเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย

(11) กู้เงินมาให้เพื่อนยืม แล้วก่อนที่จะส่งมอบเงินนั้นให้เพื่อน เงินนั้นถูกลักไป ถูกฉ้อ โกง ถูกยักยอกไป ผู้กู้เท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เพื่อนไม่ใช่ผู้เสียหาย

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 136 – 205 เป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งโดยหลักถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย ส่วนเอกชนจะเป็นผู้เสียหายได้ก็ต่อเมื่อได้รับค่าเสียหายเป็นพิเศษ

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดค่าเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 นี้ โดยหลักแล้วรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย⁹⁹ เว้นแต่การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้น จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่นนี้ย่อมถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานนี้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2294/2517 เมื่อผู้เสียหายตามมาตรา 2(4) หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5, 6 มาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ปรากฏว่าพนักงานสอบสวนไม่ยอมดำเนินคดีกับผู้ต้องหา เป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ อันเป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ถือว่าผู้มาร้องทุกข์เป็นบุคคลที่ได้รับค่าเสียหายจากการกระทำผิดดังกล่าว ผู้ร้องทุกข์จึงเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 2(4)

⁹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2386/2541

⁹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3042/2537

(12) ความผิดฐานปลอมเอกสาร ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264 – 267

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5659/2544 ในความผิดฐานปลอมเอกสาร ผู้เสียหายคือ ผู้ที่ถูกกระทบกระเทือนจากการปลอมเอกสารของจำเลย หรือผู้ที่ถูกปลอมลายมือชื่อ ในเอกสารหนังสือมอบอำนาจปลอมระบุว่าสามีมอบอำนาจให้จำเลยไปซื้อที่ดินจากบุคคลภายนอก เฉพาะสามีผู้ถูกปลอมลายมือชื่อในเอกสารเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ภริยาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ไม่เป็นผู้เสียหาย ผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดฐานปลอมเอกสาร ไม่เป็นผู้เสียหาย ในความผิดฐานปลอมเอกสาร เช่น บริษัท ก ให้ตามช่วยเหลือทางการเงินแก่บริษัท ข ปรากฏว่าภายในบริษัท ข มีการปลอมเอกสาร และยักยอกเงินภายในบริษัท ข เช่นนี้ แม้บริษัท ก จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่บริษัท ข ก็ตาม แต่บริษัท ก มิได้เป็นกรรมการหรือผู้ถือหุ้น ของบริษัท ข อีกทั้งยังเป็นคนละนิติบุคคลกัน แม้จะมีการปลอมเอกสารและยักยอกเกิดขึ้นภายใน บริษัท ข บริษัท ก ก็ไม่ถูกกระทบกระเทือนจึงไม่เป็นผู้เสียหาย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอที่จะสรุปเกี่ยวกับความเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) กล่าวคือ

ก. ในคดีอาญาแผ่นดิน ความเป็นผู้เสียหายมีผลต่อการฟ้องคดีกรณีผู้เสียหาย เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเองตามมาตรา 28 (2) แต่ไม่มีผลถึงอำนาจฟ้องของอัยการ ในคดีความผิด อาญาแผ่นดิน เพราะอัยการจะมีอำนาจฟ้องหรือไม่ ให้อำนาจคดีนั้นมีการสอบสวนโดยชอบหรือไม่ เท่านั้น

ข. ในคดีความผิดต่อส่วนตัว อัยการจะฟ้องได้ต้องมีการสอบสวนโดยชอบ ตามมาตรา 120 และในความผิดต่อส่วนตัวนั้น พนักงานสอบสวนจะสอบสวนได้ต้องมีคำร้องทุกข์ ที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้เสียหายตามมาตรา 121 วรรค 2 ประกอบมาตรา 2(7) ดังนั้น จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความเป็นผู้เสียหายด้วย เพราะถ้าไม่ใช่ผู้เสียหายตามมาตรา 2(4), 4, 5, 6 ก็ไม่มีอำนาจร้องทุกข์ คำร้องทุกข์ก็ไม่ชอบ พนักงานไม่มีอำนาจสอบสวน อัยการไม่มีอำนาจฟ้อง¹⁰⁰

2.2 สิทธิของผู้เสียหาย

2.2.1 มีสิทธิแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

2.2.2 มีสิทธิยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงาน อัยการ

2.2.3 มีสิทธิยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคดีอาญา

¹⁰⁰ ปกป้อง ศรีสนิท, ปัญหาการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย, หนังสือรวมบทความงานวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 ประจำปี พ.ศ. 2550, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 487

2.2.4 มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย อันตรายแก่ชีวิต จิตใจหรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิด ของจำเลยโดยยื่นคำร้องต่อศาลก่อนเริ่มสืบพยาน

2.2.5 มีสิทธิที่จะตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว

2.2.6 มีสิทธิขอมความหรือถอนคำร้องทุกข์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวก่อนคดีถึงที่สุด

2.2.7 มีสิทธิถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา¹⁰¹

2.3 การเข้าร่วมเป็นโจทก์

2.3.1 การเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ

การเข้าร่วมเป็น โจทก์ในคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นไปตามมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้” เหตุผลที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 บัญญัติให้พนักงานอัยการ เข้าร่วมเป็น โจทก์กับผู้เสียหาย ก็เนื่องจากมาตรา 28 ซึ่งได้บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับพนักงานอัยการนั้น อาจมีผลเสียติดตามมาหลายประการ เช่น

ประการแรก อาจมีการฟ้องคดีอาญากันอย่างไม่มีเหตุผลสมควร อันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกฟ้อง แม้ว่ามาตรา 162 จะบัญญัติให้มีการไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อน และศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานจำกัดสิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายไว้หลายประการ เช่น ต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หรือจำแนกประเภทคดีอาญาว่า คดีอาญาประเภทใดบ้างที่ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องได้ทั้ง 2 ฝ่าย ปกติได้แก่คดีอาญาที่เป็นความผิดในตัวเอง (MALA IN SE) เช่น คดีปล้น ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ หรือคดีอาญาประเภทใดบ้างที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ปกติได้แก่คดีอาญาที่มีได้เป็นความผิดในตัวเองแต่เป็นความผิดเพราะกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้กระทำ (MALA PROHIBITA) เช่น คดีอาชญากรรม ยาเสพติด การพนัน ฯลฯ

¹⁰¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543, หน้า 43

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติเมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องได้ และมีการไต่สวนมูลฟ้องแล้ว ศาลก็มักจะมีความประสงค์รับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีที่ฟ้องเจ้าพนักงานว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แต่หลังจากที่มีพิจารณาคดีแล้วก็มักจะพิพากษายกฟ้องเป็นส่วนใหญ่¹⁰²

ประการที่สอง การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินนั้น อาจก่อนให้เกิดความเสียหายให้แก่คดีอาญาของรัฐได้เสมอทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา เช่น

กรณีไม่เจตนาปกติจะเกิดจากสภาพของผู้เสียหายในการแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลที่มีไม่พอเพียง เพราะผู้เสียหายไม่มีอำนาจตามกฎหมาย ในการออกหมายเรียก หมายค้น การยึดอายัด การออกหมายเรียกพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ รวมทั้งการใช้กลไกของรัฐที่จำเป็น เช่น การพิสูจน์หลักฐาน การพิสูจน์ทางนิติเวช เป็นต้น ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ซ่อนเงื่อน ผู้เสียหายจะกระทำได้ยากมาก ส่วนใหญ่ผู้เสียหาย จะกระทำได้ดีในคดีที่มีเอกสารหลักฐานชัดเจน เช่น หมิ่นประมาท ปลอมเอกสาร นื้อ โกง ยักยอก ฯลฯ และเมื่อพยานหลักฐานมีไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดจำเลย ศาลก็จำต้องพิพากษายกฟ้อง แม้อุทธรณ์ ฎีกาต่อไป ก็ไม่เกิดผลเปลี่ยนแปลง

กรณีที่เกิดขึ้นโดยเจตนาอาจจะเกิดจากการสมยอมกันระหว่างผู้เสียหาย กับจำเลยในคดีอาญาแผ่นดินที่ยอมความกันไม่ได้ แต่คู่กรณีสามารถตกลงกันได้แล้ว จึงใช้วิธีการ ให้ผู้เสียหายฟ้องผู้กระทำผิดแล้วดำเนินคดีอาญาในศาลอย่างไม่สุจริตเพื่อให้ศาลพิพากษายกฟ้อง ตามข้อตกลงกัน¹⁰³

การที่ศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยในคดีที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ไม่ว่าจะด้วย สาเหตุใดก็จะเกิดผลเสียหายอย่างยิ่งแก่กระบวนการยุติธรรมของรัฐ เพราะจะทำให้สิทธิฟ้อง คดีอาญาระงับไป ตามมาตรา 39(4) การฟ้องผู้กระทำผิดจึงไม่อาจกระทำได้อีกต่อไป

การเข้าร่วมเป็น โจทก์ของพนักงานอัยการในประเทศไทยนั้น มาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีวัตถุประสงค์ “เข้าควบคุมเพื่อคุ้มครอง” คดีอาญา ของรัฐเป็นประการสำคัญ กล่าวคือ หากมีข้อเท็จจริงน่าเชื่อว่าการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย จะก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่กระบวนการยุติธรรมส่วนรวมของรัฐ ไม่ว่าโดยเจตนาหรือไม่ มีเจตนาก็ตาม พนักงานอัยการก็จะใช้ดุลพินิจว่าสมควรเข้าร่วมเป็น โจทก์หรือไม่ ดังนั้น กฎหมาย จึงบัญญัติด้วยข้อความว่า “คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการ จะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในระยะใด ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้” ผลในทางกฎหมายจึงมีดังนี้

¹⁰² กุศล บุญเย็น, คำอธิบายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2541, หน้า 89

¹⁰³ กุศล บุญเย็น, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 90

(1) การวินิจฉัยว่าสมควรเข้าร่วมเป็นโจทก์หรือไม่ของพนักงานอัยการ ถือเป็นดุลพินิจอิสระในการสั่งคดีอย่างหนึ่งของพนักงานอัยการ ซึ่งได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 255 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม”

(2) การใช้ดุลพินิจว่าสมควรเข้าร่วมเป็นโจทก์หรือไม่ เป็นการพิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป ว่ากรณีน่าจะเชื่อว่ามีผู้เสียหายจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่กระบวนการยุติธรรมโดยรวมของรัฐหรือไม่ มิใช่ว่าเมื่อมีผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแผ่นดินด้วยตนเองแล้ว พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมเป็นโจทก์ทุกคดี ซึ่งมีเหตุผลสำคัญดังต่อไปนี้

ประการแรก การที่ผู้เสียหายใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยตรง ย่อมถือว่าผู้เสียหายสมควรจะใช้วิธีการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามปกติของรัฐ ซึ่งจะมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษและผ่านขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล ดังนั้น จึงสมควรปล่อยให้ผู้เสียหายดำเนินคดีไปตามวิธีการที่ตนเห็นชอบจนถึงที่สุด โดยถือว่า กระทำการแทนรัฐไปโดยอนุโลม เว้นแต่รัฐจะเห็นว่า การดำเนินคดีนั้นๆ อาจก่อให้เกิดความเสียหาย จึงสมควรเข้าไปแทรกแซงเพื่อคุ้มครองกระบวนการยุติธรรมส่วนรวมของรัฐไว้ วิธีการใช้ดุลพินิจดังกล่าวนี้ ก็ได้ใช้กับการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเช่นเดียวกัน เนื่องจากการใช้ดุลพินิจทำการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น เป็นไปตามหลักกฎหมาย (Legality Principle) กล่าวคือ เมื่อ “เกิด อ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าเกิด” คดีอาญาแล้ว พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องทำการสอบสวนเสมอ เว้นแต่กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งว่า ให้ใช้ดุลพินิจที่จะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอยู่กรณีเดียวคือ ตามมาตรา 122 ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนในกรณีต่อไปนี้ ก็ได้ ฯลฯ”¹⁰⁴

ประการที่สอง เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเสียเองโดยมิได้ร้องทุกข์ก่อน การที่ผู้เสียหายเรียกร้องให้พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีของตนเป็นเพียงข้อมูลให้ทราบว่าได้มีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายเท่านั้น จากนั้นพนักงานอัยการจึงจะใช้ดุลพินิจตามมาตรา 31 ว่าสมควรเข้าร่วมเป็นโจทก์หรือไม่ มิฉะนั้น จะเป็นช่องทางให้ผู้เสียหายบางคน ใช้วิธีการฟ้องคดีอาญาเองแทนวิธีการดำเนินคดีอาญาตามปกติทั่วไป แล้วเรียกร้องให้พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่การฟ้องคดีอาญาของตน และอาจผลักดันให้พนักงานอัยการดำเนินคดีอาญาแทนตนในศาลต่อไปก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควรให้เกิดขึ้น

¹⁰⁴ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: จีรัชการพิมพ์, 2558, หน้า 65

กรณีพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์นั้น ก็อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดได้ เพราะหากคดีดังกล่าวผ่านกระบวนการทางพนักงานสอบสวนจนถึงพนักงานอัยการนั้นมีขั้นตอนการตรวจสอบตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจำนวนมาก เพราะขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจะใช้ระบบไต่สวนคือ ต้องแสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดเพื่อพิสูจน์ความจริง ดังจะเห็นได้จากมาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”¹⁰⁵

นอกจากนี้ มาตรา 134 วรรคสี่ ยังมีบทบัญญัติให้ผู้ต้องหาสามารถแสดงพยานหลักฐาน ที่เป็นคุณค่าแก่ตนต่อพนักงานสอบสวนได้โดยบัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนต้องให้ออกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้”¹⁰⁶ ซึ่งการให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาเช่นนี้ไม่อาจกระทำได้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องของศาลตามมาตรา 165

การแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมโดยพนักงานอัยการตามมาตรา 143 ไม่ว่าโดยพนักงานอัยการเห็นสมควรเอง หรือโดยมีผู้ร้องขอความเป็นธรรม ก็ใช้หลักการตามมาตรา 131 และมาตรา 134 เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักสากลที่ว่าอำนาจการสอบสวนและอำนาจฟ้องคดีไม่อาจแบ่งแยกจากกันได้ ซึ่งใช้กันในประเทศที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจร่วมสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวน เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ฯลฯ และประเทศที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ดังเช่น ประเทศไทย เป็นต้น ดังนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงบัญญัติเรื่องอำนาจพนักงานสอบสวนและอำนาจพนักงานอัยการไว้ที่เดียวกันคือใน ภาค 2 (สอบสวน)

แต่การที่พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็น โจทก์กับผู้เสียหายตามมาตรา 31 ย่อมทำให้คดีที่บุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดไม่ได้รับการพิจารณาคดีอันกรองทั้งจากพนักงานสอบสวนและจากพนักงานอัยการ ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการนี้เฉพาะกรณีจำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น¹⁰⁷

¹⁰⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

¹⁰⁶ “เรื่องเดียวกัน”, มาตรา 134

¹⁰⁷ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 7 .กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์, 2558, หน้า 66.

(3) การเข้าร่วมเป็นโจทก์ของพนักงานอัยการตามมาตรา 31 นั้น ไม่จำเป็นต้องผ่านการสอบสวนตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁰⁸ เพราะมิใช่การเริ่มต้นฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการตามมาตรา 120 แต่เป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้ฟ้องคดีอาญาก่อนแล้ว เพียงแต่พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์เพื่อคุ้มครองกระบวนการยุติธรรมของรัฐเท่านั้น และการเข้าร่วมเป็นโจทก์นั้น ต้องกระทำโดยเร่งด่วนเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล หากจำต้องรอให้มีการสอบสวนคดีเสียก่อน ย่อมไม่ทันการและจะทำให้มาตรการคุ้มครองคดีอาญาของรัฐตามมาตรา 31 ไร้ผลในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ ในการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 162(1) และมาตรา 165 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมาตรา 171 วรรคแรก ได้บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณา เว้นแต่มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม” ดังนั้น การไต่สวนมูลฟ้องของศาล จึงถือว่ามี การสอบสวนทางอ้อมอยู่ด้วยแล้ว

(4) การเข้าร่วมเป็นโจทก์นั้นกระทำได้เลยแม้พนักงานอัยการเคยมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้นแล้ว เพราะการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องนั้นไม่ทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาระงับไปตามมาตรา 39 สามารถรื้อฟื้นสอบสวนและฟ้องใหม่ได้อีกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 ดังนั้น หากต่อมาผู้เสียหายนำคดีไปฟ้องเองและมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะทำให้คดีนั้นเสียหายเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้อง พนักงานอัยการก็สามารถขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้เช่นเดิมเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่คดีอาญาของรัฐ

(5) เมื่อพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์แล้ว พนักงานอัยการย่อมใช้อำนาจตามมาตรา 32 เพื่อคุ้มครองมิให้เกิดความเสียหายใดๆ แก่คดีที่เป็นโจทก์ร่วมกัน เพราะมาตรา 32 บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้ตั้งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้” การเป็นโจทก์ร่วมกันเกิดขึ้นได้ทั้งกรณีผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย แต่กฎหมายถือว่าองค์กรอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการตรวจตราควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ให้เป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วและมีมิให้เกิดความเสียหายแก่การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและอำนวยความยุติธรรมของรัฐ โดยขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำที่จะก่อความเสียหายแก่คดีของอัยการได้

¹⁰⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในคดีนั้นก่อน

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า ตามมาตรา 32 คำว่า “พนักงานอัยการ” มีความหมายถึง พนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวบุคคลผู้เป็น โจทก์ส่วนคำว่า “อัยการ” หมายถึง องค์กรอัยการมิใช่คดีของอัยการคนใดคนหนึ่ง เพราะตามระบอบอัยการสากลมีหลักตรงกันว่า องค์กรอัยการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกมิได้ การกระทำของอัยการคนหนึ่งย่อมเป็นการกระทำแทนคณะอัยการทั้งองค์กร ดังนั้นทุกประเทศ อัยการจึงสามารถดำเนินคดีแทนกันได้¹⁰⁹

อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติพนักงานอัยการยังไม่เคยเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาของผู้เสียหายเลย จึงไม่มีระเบียบปฏิบัติสำหรับพนักงานอัยการมาก่อน

2.3.2 การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

การขอเข้าเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการนั้นมีบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ข้อกำหนด ดังนี้

ประการแรก ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย คือต้องเป็นผู้เสียหายที่อัยการยื่นฟ้องคือได้รับความเสียหายจากการทำความผิดอาญาฐานความผิดหรือข้อหาที่ อัยการฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ประกอบมาตรา 3 และต้องไม่ส่วนร่วมในการทำความผิดเช่นคดีรถชนกันปรากฏคำว่าประมาทรวมทั้งคู่จะเข้าขอเป็นโจทก์ไม่ได้เนื่องจากมีส่วนร่วมในการทำความผิดคือประมาทด้วยนั่นเอง

ประการที่สอง เมื่อได้ความว่าเป็นผู้เสียหายตามข้อ 1. แล้ว ต้องยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาจะยื่นภายหลังที่ศาลชั้นต้นพิพากษาคดีแล้วเพื่อใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้เพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 (คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้)

ประการที่สาม เมื่อขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ โจทก์แล้วจะมาฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาอีกต่างหากไม่ได้ เพราะเท่ากับว่าผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องกล่าวหาจำเลยในการที่จำเลยกระทำผิดเดียวกันเป็นสองคดีซ้ำกัน กฎหมายไม่ประสงค์เช่นนั้น

ประการที่สี่ ศาลต้องมีคำสั่งอนุญาตก่อนจึงจะถือว่าผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการแล้ว

¹⁰⁹ เฉลิมวุฒิ บัวบาน, “บทบาทของพนักงานอัยการ: ศึกษากรณีผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาก่อนฝ่ายเดียว”, *วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 11, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561): หน้า 208

ประการที่ห้า เมื่อศาลอนุญาตให้เข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการแล้ว จะถอนคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก็ต่อเมื่อศาลได้อนุญาตแล้ว เพราะว่าการถอนคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมมีผลเท่ากับเป็นการขอถอนคำฟ้องนั่นเอง ยกเว้นในคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัว

ประการที่หก กรณีของผู้เยาว์แม้ว่าจะได้รับความยินยอมจากบิดามารดา ก็ไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้เพราะในคดีอาญานั้นผู้เยาว์จะเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้ ต้องกระทำโดยผู้แทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3,5 และ 6

ประการที่เจ็ด เข้าเป็นโจทก์ร่วมได้เฉพาะกับพนักงานอัยการเท่านั้น ถ้ามีผู้เสียหายคนอื่นคำฟ้องคดีไว้แล้วเราจะเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับเค้าไม่ได้ไปฟ้องเองแล้วขอรวมคดีดีกว่านั้นคดีทางออก เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30, 31 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการและพนักงานอัยการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายในกรณีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น (มาตรา 30 คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ มาตรา 31 คดีอาญาที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้)¹¹⁰

2.4 การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญานั้นจำต้องก้าวล่วงสิทธิของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บุคคลที่อาจถูกกระทบกระเทือนจากการดำเนินคดีอาญานี้ อาจเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น อย่างไรก็ตาม การก้าวล่วงสิทธิของบุคคลจะต้องมีขอบเขตและมีกฎหมายกำหนดการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้นถูกกำหนดโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 ประเภทของคดีที่ร้องขอให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บัญญัติให้พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญามีอำนาจเรียกชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย แต่ถูกจำกัดให้ร้องขอค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายได้เฉพาะแต่ในความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์เพียง 9 ฐานความผิด คือ ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชกทรัพย์ นื้อ โกงทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ และรับของโจร ซึ่งค่าสินไหมทดแทนที่พนักงานอัยการเรียกแทนผู้เสียหายได้ เฉพาะการขอให้คืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์ที่ผู้เสียหายสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีนั้น ดังนี้ หากเป็นความผิดฐานอื่น เช่น ความผิดก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย

¹¹⁰ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์, 2549, หน้า 48

จิตใจ หรือแม้เป็นความผิดใน 9 ฐานความผิดดังกล่าว แต่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างอื่นด้วย เช่น ได้รับความอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือมีสิทธิทางแพ่งประการอื่น เช่น สิทธิเรียกร้องดอกเบี้ย จากเงินที่ถูกจำเลยยกออกไป เป็นต้น ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายเนื่องจากพนักงานอัยการ ไม่มีอำนาจเรียกเรียกค่าสินไหมทดแทนในกรณีอื่นได้ หรือไม่สามรถเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคา ที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดในกรณีที่เป็นความผิดที่ไม่ได้อยู่ใน 9 ฐานความผิดดังกล่าว ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นเดิมผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเหล่านั้นเป็นคดีแพ่ง เองต่างหาก ทำให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆ และต้องเสียเวลาในการ ดำเนินคดีแพ่งเหมือนคดีแพ่งทั่วไป อีกทั้งในกรณีที่คู่ความในคดีแพ่งเป็นคู่ความเดียวกันกับในคดีอาญา ศาลส่วนแพ่งจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 เป็นเหตุให้ต้องรอฟังคำพิพากษาคดีอาญาซึ่งต้องถึงที่สุดด้วยว่า ข้อเท็จจริงในคดีแพ่งอันเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญานั้นศาลรับฟังเป็นยุติเป็นอย่างไร ผู้เสียหาย ในคดีอาญาซึ่งเป็นฝ่ายถูกกระทำพึงได้รับการเยียวยา ชดใช้ หรือได้รับการบรรเทาความเดือดร้อน เสียหายจากอาชญากรรมหรือผู้กระทำความผิดอย่างเป็นธรรมและรวดเร็ว กลับต้องมาพบอุปสรรค ในการใช้สิทธิเรียกร้องของตน เช่น ทำให้สิ้นเปลืองเวลา ยุ่งยาก ซักซ้าขัดกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ โดยตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 และ 44 ได้กำหนดหลักการ ให้อำนาจพนักงานอัยการที่ยื่นฟ้องคดีอาญามีสิทธิเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้ ภายใต้อำนาจดังกล่าว ดังนี้

- 1) ต้องเป็นความผิดอาญาเพียง 9 ฐาน ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 43 เท่านั้น คือ ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชกทรัพย์ นอ้โกงทรัพย์ ยกยอกทรัพย์ และรับของโจร
- 2) ผู้เสียหายต้องมีสิทธิเรียกทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำของจำเลยคืน
- 3) พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกเฉพาะทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหาย เท่านั้น และต้องขอรวมไปกับคดีอาญา โดยจะยื่นไปพร้อมกับคำฟ้องคดีอาญา หรือจะยื่นคำร้อง ในระยะใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นก็ได้¹¹¹

¹¹¹ เพ็ญนรา อูทุมภา, สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา, วิทยานพนธ์ ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552, หน้า 54

แต่ในปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในภาค 1 ลักษณะ 3 หมวด 2 การฟ้องคดีแพ่ง ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มาตรา 44/1, 44/2, 47, 50, 51 และแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในภาค 6 หมวด 1 การบังคับตามคำพิพากษา มาตรา 249, 250, 251 และแก้ไขในหมวด 2 ค่าธรรมเนียม มาตรา 253, 254, 258 เพื่อแก้ไขให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทั้งปวง ทุกประเภทอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการ เป็น โจทก์ได้โดยใช้วิธีพิจารณาที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เป็นการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ในการใช้สิทธิเรียกร้อง ซึ่งกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา (วันที่ 30 ธันวาคม 2548) เป็นต้นไป

โดยสรุป พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 2 มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

ประการแรก เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความรวดเร็วและประหยัด

ประการที่สอง เพื่อลดปริมาณคดีและกระบวนการพิจารณาคดีที่ไม่จำเป็น ไม่ต้องมาฟ้องคดีแพ่งให้เสียเวลา

ประการที่สาม เพื่อให้การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเที่ยงธรรม เพราะการกำหนดค่าสินไหมทดแทนต้องดูพฤติการณ์ในคดีอาญาว่าร้ายแรงแค่ไหนแล้ว จึงนำมากำหนดเป็นค่าทดแทนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ฉะนั้น การให้ผู้พิพากษาในคดีอาญา เป็นผู้กำหนดค่าทดแทนจะถูกต้องและเที่ยงธรรมกว่า¹¹²

2.4.2 ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บัญญัติให้พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญามีอำนาจเรียกชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเฉพาะ 9 ฐานความผิด ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ส่วนสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนอันมีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดอาญา ของจำเลยประการอื่น ที่กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจพนักงานอัยการ โจทก์ในคดีอาญาเรียกร้อง ให้ผู้เสียหายนั้น ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิเรียกร้องด้วยตนเองได้ 2 วิธี ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

¹¹² รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1294-1/2546 ถึง 1304 -11/2546, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

1) การยื่นคำร้องตามมาตรา ๓ ต้องเป็นการยื่นเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น

2) การที่ผู้เสียหายจะมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนนั้น ต้องปรากฏว่าผู้เสียหายได้รับความเสียหาย เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากหรือมีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดอาญาของจำเลย

3) ผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องต้องเป็น “ผู้เสียหาย” ที่แท้จริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) อีกทั้งต้องเป็นผู้เสียหายที่ปรากฏอยู่ในคำฟ้องของโจทก์และผู้เสียหายนั้นรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5, และ 6 ด้วย ดังนั้น ผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องมีดังนี้

(1) ต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา
 (2) เป็นบิดาหรือมารดาโดยชอบด้วยกฎหมาย
 (3) เป็นสามีหรือภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายในกรณีที่ผู้เสียหายถูกกระทำถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้

(4) เป็นผู้สืบสันดานหรือทายาทของผู้เสียหาย

นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” และ “จำเลย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) “ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดตัวผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ คือผู้เสียหายโดยตรงและผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹¹³

2.4.3 ค่าสินไหมทดแทนที่มีสิทธิเรียกร้องได้

คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” อาจปรากฏอยู่ในตัวบทกฎหมายหลายลักษณะ แต่คำที่ว่านี้อาจมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามบทบัญญัตินั้นๆ ตามเหตุผลและวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่แตกต่างกันไป การพิจารณาความหมายของคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมายให้อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ที่ถูกต้องและเป็นไปตามความหมายของบทบัญญัตินั้น

¹¹³ เพ็ญนรา อุทุมภา, “อ้างแล้ว”, หน้า 78

กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทน จะพึงใช้โดยสถานใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไป เพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย”

ตามบทบัญญัติดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่า “ค่าสินไหมทดแทน คือ การชดใช้ ความเสียหาย อันเกิดจากการกระทำละเมิดโดยการคืนทรัพย์สินหรือการใช้ราคา เมื่อ ไม่อาจคืน ทรัพย์สินนั้นได้ เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงฐานะเดิมเท่าที่จะทำได้” ดังนั้น คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” จึงมีความหมายกว้างกว่า คำว่า “ค่าเสียหาย” เพราะรวมทั้งการคืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาและค่าเสียหาย ดังนั้นค่าเสียหายจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น

คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” นั้น หมายความว่า การเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นจากการทำละเมิด เช่น ค่าเสียหายต่อชีวิต ความเสียหายต่อร่างกาย ความเสียหายต่ออนามัย หรือเสรีภาพ ความเสียหายต่อชื่อเสียง หรือความเสียหายที่เกิดแก่สิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับฐานะเดิม ก่อนที่จะมีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น โดยกระทำการต่างๆ เช่น การชำระเงิน หรือคืนทรัพย์สินรวมทั้ง ซ่อมแซมทรัพย์สิน เป็นต้น¹¹⁴

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาก็เช่นเดียวกัน คำว่า “ค่าสินไหม ทดแทน” ในมาตรานี้ มีความหมายเช่นเดียวกับค่าสินไหมทดแทนที่ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 และมาตรา 215 จึงหมายถึงทั้งค่าเสียหาย ที่เป็นตัวเงิน และหนี้ที่เป็นการกระทำเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิม เช่น การขอให้ขับไล่ จำเลยออกจากอสังหาริมทรัพย์ การขอให้ลงประกาศหนังสือพิมพ์เพื่อแก้ไขเยียวยาความเสียหาย ที่อาจเกิดขึ้นต่อชื่อเสียง การขอให้เพิกถอนการจดทะเบียน โอนที่ดินอันเนื่องมาจากการสมคบกัน โกงเจ้าหนี้ การขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนซื้อขายอันเนื่องมาจากการใช้หนังสือมอบอำนาจปลอม เป็นต้น ทั้งนี้ กฎหมายมีเจตนารมณ์ให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาทางแพ่งให้เสร็จสิ้นไปในคราว เดียวกันกับคดีอาญาประเภทของสินไหมทดแทนและค่าตอบแทน

กรณีแรก ได้รับบาดเจ็บ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์ในระหว่าง ทำงานไม่ได้ ค่าเสียหายเนื่องมาจากการเจ็บป่วย ร่างกายพิการ หน้าเสียโฉม และเสียสรรรถภาพ ทางเพศ

¹¹⁴ ภาคภูมิ พงษ์ชัยภูมิ, ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552, หน้า 78

กรณีที่สอง ถึงแก่ความตาย เช่น ค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย ค่าใช้จ่ายในการจัดการศพ ค่าขาดไร้อุปการะ ค่าขาดแรงงานในครอบครัว

กรณีที่สาม ทรัพย์สินเสียหายหรือสูญหาย มีสิทธิขอให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือถ้าคืนไม่ได้ก็ให้ชดเชยค่าทรัพย์สินแทน

ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดการชดเชยค่าสินไหมทดแทนไว้ ดังนี้

1) ค่าสินไหมทดแทนกรณีทำให้ตาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพรวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ อีกด้วย” วรรคสอง “ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่ารักษาพยาบาลรวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ท่ามาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบกรงานนั้นด้วย” วรรคสาม “ถ้าเหตุที่ตายลงนั้น ทำให้บุคคลหนึ่งคนใดต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่าบุคคลคนนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 445 บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาถึงตาย หรือเสียหายแก่ร่างกาย อนามัยหรือเสรีภาพ ถ้าผู้เสียหายมีความผูกพันตามกฎหมาย ต้องทำงานให้บุคคลภายนอกในครัวเรือน หรืออุตสาหกรรมของบุคคลภายนอก ท่านว่าบุคคลผู้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ต้องใช้ค่าแรงงานให้บุคคลภายนอกด้วย”

ในกรณีที่มีผู้ทำละเมิดเป็นเหตุให้ผู้อื่นตายนั้น มาตรา 443 และ 445 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า บุคคลใดบ้างที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนและจะเรียกค่าสินไหมทดแทนสถานใดได้บ้าง จากบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวสรุปได้ว่า ฝ่ายผู้ทำละเมิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ทำให้เขาถึงตายดังต่อไปนี้

(1) ค่าปลงศพ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการจัดพิธีศพของผู้ตายทั้งหมด แต่มีข้อจำกัดว่า จะต้องเป็นค่าปลงศพที่ตามสมควรแก่ฐานะสมาคมของผู้ตาย ทายาท

(2) ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ได้แก่ ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศพผู้ตาย โดยมีข้อจำกัดว่าต้องเป็นค่าใช้จ่ายจำเป็นและตามสมควร เช่น ค่าพาหนะที่บิดามารดา และญาติของผู้ตายเดินทางไปจัดการศพ ค่าส่งศพกลับคืนไปประเทศภูมิลำเนา

(3) ค่ารักษาพยาบาลก่อนตาย หมายถึง ผู้ถูกทำละเมิดไม่ตายในทันที และได้เสียค่ารักษาพยาบาลไปก่อนตาย ทายาทผู้ตายย่อมมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนส่วนนี้จากผู้ทำละเมิดได้

(4) ค่าขาดประโยชน์นำมาหาได้ก่อนตาย หมายถึง ผู้ถูกทำละเมิดไม่ตายในทันที และผู้ถูกทำละเมิดไม่สามารถประกอบกรงานได้ ทำให้ขาดประโยชน์นำมาหาได้ไปช่วงเวลา ระหว่างวันทำละเมิดจนถึงวันตาย ทายาทจึงไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนส่วนนี้ได้

(5) ค่าขาดไร้อุปการะ ผู้ถูกทำละเมิดจะมีหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องการให้อุปการะเลี้ยงดูผู้อื่น ดังนั้นเมื่อผู้ถูกทำละเมิดจนถึงแก่ความตาย กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้ทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายที่รับอุปการะเลี้ยงดูจากผู้ตายในการที่ต้องขาดอุปการะไป

(6) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ขาดแรงงาน ตามมาตรา 445 ถ้าผู้ตายมีความผูกพันตามกฎหมายที่ต้องทำงานให้แก่บุคคลภายนอกในครัวเรือนหรือมีความผูกพันตามสัญญาที่ต้องทำงานให้แก่อุตสาหกรรมของบุคคลภายนอก กฎหมายบัญญัติให้บุคคลภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับผู้ตายในลักษณะดังกล่าวเรียกค่าสินไหมทดแทนได้¹¹⁵

2) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 บัญญัติว่า “ในกรณีได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัย ผู้เสียหายชอบที่จะได้รับชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเป็นการที่ต้องเสียความสามารถในการประกอบกรงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนในปัจจุบันและอนาคตด้วย...” ในกรณีที่มีการทำละเมิดเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน ดังต่อไปนี้

(1) ค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาล ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นที่ต้องใช้ในระหว่างรักษาพยาบาล เช่น ค่ายา ค่าแพทย์ ค่าผ่าตัด ค่าห้องพัก ค่าชันสูตร โรค ค่าเอ็กซเรย์ ค่าน้ำเกลือ ค่าพยาบาล เป็นต้น

(2) ค่าเสียความสามารถในการประกอบกรงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต ได้แก่ ค่าขาดประโยชน์นำมาหาได้ตามมาตรา 443 วรรคสอง ส่วนค่าเสียความสามารถในการประกอบกรงานในอนาคตได้แก่ กรณีที่หลังจากรักษาตัวจนหายดีแล้ว ผู้ถูกทำละเมิดอาจจะเสียความสามารถในการประกอบกรงานในอนาคตอันเนื่องจากร่างกายหรือประสาทพิการก็ได้ จึงควรได้รับค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายส่วนนี้ด้วย

(3) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ขาดแรงงาน การเรียกค่าสินไหมทดแทนข้อนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับกรณีกระทำละเมิดทำให้ผู้เสียหายเสียชีวิต ตามมาตรา 445¹¹⁶

¹¹⁵ สุขุม ศุภนิคย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2550, หน้า 79

¹¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 82

3) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446 บัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย อนามัยหรือเสรีภาพ ผู้เสียหายจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยก็ได้ สิทธิเรียกร้องนี้ไม่อาจโอนแก่กันได้ และไม่ตกทอดแก่ทายาท เว้นแต่จะได้รับการสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว...”

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ตามมาตรา 446 หมายถึง ความเสียหายที่เห็นได้ชัดว่าจะต้องเกิดแก่ร่างกายและอนามัย แต่คำนวณเป็นเงินไม่ได้ ซึ่งมักเรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่า “เงินค่าทำขวัญ” เช่น การรั่วไหลของสารอันตรายจากโรงงาน เป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายที่แขนข้างหนึ่งจนกระทั่งมีความจำเป็นต้องตัดแขนข้างนั้นทิ้งไป ดังนั้นนอกจากผู้เสียหายจะเสียค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้เพราะไม่อาจทำงานได้ตามปกติได้แล้ว ยังสามารถเรียกค่าเสียหายที่มีใช้ตัวเงินสำหรับการที่ต้องเสียแขนไปข้างหนึ่งได้อีกด้วย ส่วนที่จะได้เท่าไรนั้นศาลพิเคราะห์และกำหนดให้ตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด เพราะค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่มีใช้ตัวเงินนี้ย่อมจะนำสืบคิดเป็นจำนวนเงินเท่าใดไม่ได้ในตัว¹¹⁷

ในเรื่องของค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สินนั้นมีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ ดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544 วินิจฉัยว่า “ จำเลยที่ 2 และที่ 3 นำสายไฟฟ้าเก่าของผู้เสียหายที่วางอยู่ตามพื้นโรงงานมาวางบนเหล็กกร้อน ทำให้เปลือกสายไฟฟ้าไหม้ละลายหมดเหลือแต่ลวดทองแดงที่เป็นซากของสายไฟฟ้าเพื่อความสะดวกในการเอาทรัพย์สินนั้นไปขาย แต่ก็มิใช่แปรสภาพไปเป็นของอื่น ถือว่า เริ่มลงมือกระทำความผิดฐานลักทรัพย์นับแต่ที่นำสายไฟฟ้าไปวางบนเหล็กกร้อนแล้ว และเป็นความผิดต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งขนย้ายลวดทองแดงออกจากโรงงาน ไปขึ้นรถจักรยานยนต์ของจำเลยที่ 1 ที่นอกรั้วโรงงาน แต่จำเลยที่ 1 รออยู่ห่างจากจุดที่จำเลยที่ 2 และที่ 3 โยนทรัพย์ออกมาประมาณ 100 เมตร ไม่อาจช่วยเหลือกันได้ทันท่วงที่ไม่ใช่แบ่งหน้าที่กันทำในส่วนที่เป็นการกระทำความผิด จำเลยที่ 1 จึงไม่มีความผิดฐานเป็นตัวการคงมีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดของจำเลยที่ 2 และที่ 3 เท่านั้น สายไฟฟ้าของผู้เสียหายที่ถูกจำเลยลักนำไปเผาลอกเอาเปลือกออกยังคงเหลือซากที่เป็นลวดทองแดงอยู่ มิได้ถูกทำลายสูญหายไปทั้งหมดหรือแปรสภาพไปเป็นของอื่นแล้ว เมื่อผู้เสียหายได้รับลวดทองแดงคืนแล้ว พนักงานอัยการ โจทก์จะขอให้คืนหรือใช้ราคาเต็มของสายไฟฟ้าแก่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 อีกไม่ได้ แม้ผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายอันเกิด

¹¹⁷ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 83

จากการกระทำความผิดของจำเลยเนื่องจากนำสายไฟฟ้าไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมไม่ได้ ก็เป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องไปว่ากล่าวเรียกค่าเสียหายจากจำเลยเอาเองเป็นคดีใหม่”¹¹⁸

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8459/2552 วินิจฉัยว่า “รถยนต์ของผู้เสียหาย ถูกถอดอุปกรณ์ส่วนควบออกเป็นอะไหล่ชิ้นส่วนต่างๆ คงเหลือซากที่เป็นรถยนต์ มิได้ถูกทำลายเสียหายไปทั้งหมดหรือแปรเปลี่ยนนำไปเป็นของอื่น เมื่อผู้เสียหายได้รับอุปกรณ์ส่วนควบซึ่งเป็นของกลางที่เจ้าพนักงานเก็บรักษาไว้คืบแล้ว พนักงานอัยการโจทก์จะขอให้คืนหรือใช้ราคาแก่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 อีกไม่ได้ แม้ผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดของจำเลยเนื่องจากรถยนต์ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมไม่ได้ ก็เป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องไปว่ากล่าวเรียกค่าเสียหายจากจำเลยเอาเองเป็นคดีใหม่”

2.4.4 การยื่นคำร้อง

1) แบบของคำร้อง

คำสินใหม่ทดแทน และคำขอให้บังคับจำเลยชดใช้คำสินใหม่ทดแทนแก่ตน เหตุที่กฎหมายกำหนดให้ทำเป็นคำร้อง เนื่องจากกรณีการเรียกคำสินใหม่ทดแทนตามมาตรา 44/1 นี้ ไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิในคดีแพ่งโดยตรงทีเดียว ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดเพียงให้ทำเป็นคำร้องบรรยายรายละเอียดว่าผู้เสียหายได้รับความเสียหายตามที่พนักงานอัยการฟ้องอย่างไร เป็นจำนวนเท่าไร ผู้เสียหายไม่ต้องบรรยายข้อหาข้ออ้างที่เป็นเหตุแห่งการเรียกคำสินใหม่ทดแทน เนื่องจากข้ออ้างเหล่านั้นอยู่ในคำฟ้องของพนักงานอัยการในคดีอาญาอยู่แล้ว และข้อสำคัญคำสินใหม่ทดแทน ที่ผู้เสียหายเรียกมาในคำร้องนี้ต้องไม่ซ้ำกับที่พนักงานอัยการโจทก์ได้ดำเนินการขอให้ผู้เสียหายตามมาตรา 43 แล้ว คำร้องไม่อาจเพิ่มข้อหาอื่นและต้องไม่ขัดแย้งกับคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์ เช่น หากพนักงานอัยการฟ้องว่าจำเลยกระทำโดยประมาท ผู้เสียหายจะบรรยายคำร้องว่าจำเลยกระทำโดยเจตนาเพื่อจะเรียกค่าเสียหายให้สูงขึ้นไม่ได้

คำร้องตามมาตรา 44 นี้ แม้โดยสภาพไม่ใช่คำฟ้อง แต่บทบัญญัตินี้ให้ถือว่าเป็นคำฟ้องและผู้เสียหายเป็นโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง เพื่อป้องกันกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอตามมาตรา 44 นี้แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็ไปฟ้องเรียกคำสินใหม่ทดแทนเป็นคดีแพ่งต่างหากอีก ซึ่งจะทำให้มีผลเป็นฟ้องซ้ำหรือฟ้องซ้อนแล้วแต่กรณีคำร้องต้องมีเพียงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายจำนวนคำสินใหม่ทดแทนที่จะเรียกร้องด้วย กล่าวคือ เท่าที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อเรียกร้องได้ดี เพื่อที่จำเลยจะสามารถใช้สิทธิให้การต่อสู้คำร้องของผู้เสียหายได้อย่างถูกต้อง แต่ในคำร้องดังกล่าวนี้ ห้ามมิให้มีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้ชดใช้คำสินใหม่ทดแทน

¹¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544

อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญา ดังนั้น เนื้อหาในคำร้องมีเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น คือ การกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไรบ้างต่อผู้เสียหาย และจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกมีเพียงใด คำร้องของผู้เสียหายจึงถูกจำกัดขอบเขตไว้เพียงแต่การขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่านั้น มีคำขอประการอื่นไม่ได้ เช่น จะขอให้ศาลมีคำสั่งเพื่อจัดให้มีวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา เช่น การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยไว้ก่อนพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 หรือมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการละเมิดต่อไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 ไม่ได้

นอกจากนั้น คำร้องของผู้เสียหายจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ กล่าวคือ ต้องยึดถือข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเช่นเดียวกับฟ้องของอัยการ หรือสอดคล้องกับมูลความผิดอาญาที่พนักงานอัยการฟ้องหรือขอให้ลงโทษจำเลย ดังนั้น คำร้องของผู้เสียหายต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในส่วนคดีอาญา ผู้เสียหายจะเพิ่มข้อหาข้อเท็จจริงอื่นไม่ได้ หากผู้เสียหายอยากเพิ่มข้อหาหรือข้อเท็จจริงจะต้องไปฟ้องเป็นอีกคดีหนึ่งในภายหลัง

ในกรณีที่พนักงานอัยการดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้ เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องฟ้องซ้อน ซึ่งในมาตรา 43 เมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ครอบครองทรัพย์ นอ โกง ปล้นทรัพย์ ยักยอก หรือรับของโจร ซึ่งพนักงานอัยการมีหน้าที่จะต้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น ดังนั้น พนักงานอัยการได้ใช้สิทธิแทนผู้เสียหายแล้ว สิทธิอันเดียวกันนี้ ผู้เสียหายย่อมไม่อาจเรียกร้องฟ้องใหม่เพิ่มเติมได้อีก มิฉะนั้น ย่อมเป็นฟ้องซ้อนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรคสอง (1)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพนักงานอัยการจะได้เรียกทรัพย์สิน หรือราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายแล้วกฎหมายก็ไม่ห้ามผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ เพราะมาตรา 44/1 วรรคสาม จำกัดห้ามยื่นคำร้องเพื่อเรียกราคาทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำความผิดเท่านั้น¹¹⁹

2) เขตอำนาจศาล

ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคำร้องขอตามมาตรานี้ คือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง มาตรา 44/1 เป็นบทกฎหมายเฉพาะ ดังนั้น แม้ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายร้องขอเป็นจำนวนเงินที่เกินอำนาจศาลแขวงจะพิจารณาพิพากษาได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 17 อันเป็นบทกฎหมายทั่วไป แต่ศาลที่พิจารณาคดีอาญานั้นเป็นศาลแขวง

¹¹⁹ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “เรื่องเดิม”, หน้า 103

ผู้เสียหายก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลแขวง กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวก ไม่ต้องไปยื่นคำฟ้องต่างหากต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง¹²⁰

3) ระยะเวลา

ระยะเวลาในการยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรก ในกรณีที่คดีนั้นต้องมีการสืบพยาน เช่น คดีที่จำเลยให้การปฏิเสธ หรือให้การรับสารภาพแต่ต้องมีการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนที่ศาลจะเริ่มสืบพยาน

กรณีที่สอง ในกรณีที่คดีไม่มีการสืบพยาน คือ คดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ และขอความผิดตามฟ้องมีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่เกิน 5 ปี และไม่มีโทษสถานที่หนักกว่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 คดีเช่นนี้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือมีคำพิพากษาคดีอาญา¹²¹

2.4.5 กระบวนการพิจารณาคำร้อง

1) ศาลต้องแจ้งคำร้องของผู้เสียหายให้จำเลยหรือทนายทราบบ

มาตรา 44/2 กำหนดว่า เมื่อศาลได้รับคำร้องของผู้เสียหายให้ศาลเป็นผู้แจ้งให้จำเลยทราบ โดยสั่งให้ส่งสำเนาคำร้องแก่จำเลยรับไปต่อหน้าศาลในขณะที่ศาลออกนั่งพิจารณานั้นได้ โดยไม่ต้องมีการออกหมายเรียกเพื่อส่งสำเนาคำร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรค 1¹²²

2) การยื่นคำให้การ

เมื่อศาลแจ้งให้จำเลยทราบถึงคำร้องที่ผู้เสียหายยื่นตามมาตรา 44/1 แล้วให้ศาลสอบถามคำให้การจำเลย โดยจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าจำเลยประสงค์จะให้การด้วยวาจา ให้ศาลทำการบันทึกคำให้การของจำเลยไว้ หรือถ้าหากจำเลยประสงค์ที่จะทำคำให้การเป็นหนังสือ ให้ศาลกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร เมื่อไม่มีการออกหมายเรียกส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย จำเลยจึงไม่ต้องยื่นคำให้การเป็นหนังสือภายใน 15 วัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 วรรคหนึ่ง และไม่มีการขาดนัดยื่นคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 197¹²³

¹²⁰ เพ็ญรา อูทุมภา, “เรื่องเดิม”, หน้า 98

¹²¹ ปกป้อง ศรีสนิท, “เรื่องเดิม”, หน้า 75

¹²² ปกป้อง ศรีสนิท, “เรื่องเดิม”, หน้า 75

¹²³ ปกป้อง ศรีสนิท, “เรื่องเดิม”, หน้า 76

3) การสืบพยาน

ผู้เสียหายมีหน้าที่นำสืบถึงค่าเสียหายที่ตนเรียกร้อง ตามมาตรา 44/2 บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธินำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้ และถ้าศาลอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบได้เท่าที่จำเป็น โดยกรอบเวลาของการที่ศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนขึ้นอยู่กับว่าคดีนั้นศาลพิจารณาคดีอาญาไปพร้อมกับคดีส่วนแพ่งหรือไม่ หากเป็นกรณีที่ศาลพิจารณาคดีอาญาไปพร้อมกับคดีส่วนแพ่ง ตามมาตรา 44/2 วรรคหนึ่ง กำหนดกรอบเวลาของการอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนว่าศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการสืบพยานเสร็จแล้ว หากตามคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้เสียหายได้กล่าวแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับความเสียหายเพื่อใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนไว้หลายประเด็น หากศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่งไปพร้อมกับคดีอาญานั้นจะทำให้เกิดความล่าช้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อคดีอาญาต้องเน้นชัดชัดไปด้วยก็ชอบที่จะพิจารณาอาญาก่อนตามมาตรา 44/2 วรรคหนึ่ง แล้วค่อยกลับมาพิจารณาคดีแพ่งในภายหลัง ในกรณีเช่นนี้ศาลก็จะมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็นในภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาคดีอาญาไปแล้ว

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญาและให้ไปฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจตามมาตรา 41 หรือกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ให้ผู้เสียหายมีทางเลือก จะยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา หรือศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ ดังนั้น ผู้เสียหายอาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเองและนำคดีส่วนแพ่งมาฟ้องยังศาลที่มีอำนาจชำระคดีอาญาด้วย หรืออาจแยกฟ้องคดีส่วนแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งต่างหากจากคดีอาญา ในกรณีที่แยกฟ้องผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งก่อน แล้วฟ้องคดีอาญาในภายหลังก็ได้ ไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องฟ้องไปพร้อมกัน แต่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่ฟ้องคดีส่วนแพ่งเองไม่ได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 ดังนั้น การบรรยายฟ้องในคดีส่วนแพ่ง การส่งหมายเรียกสำเนาคำฟ้องให้จำเลย การดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้เสียหายต้องจัดหาทนายความเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในคดีแพ่ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 254 ที่แก้ไขใหม่ เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่ฟ้องจำเลยในคดีอาญาให้รับผิดชอบฟ้องเฉพาะผู้เสียหายที่ได้ยื่นฟ้องคดีอาญา หรือถ้าเป็นคดีแพ่งที่แยกฟ้องต่างหากจากคดีอาญา โจทก์ในคดีนี้จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้มีการฟ้องไว้ก่อนแล้ว มีสิทธิขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลได้ ดังนั้น หากเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยที่รับช่วงสิทธิจากผู้เสียหายฟ้องไล่เบี้ยจำเลย หรือกรณี

ผู้เสียหายฟ้องผู้รับประกันภัยให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยที่ทำไว้กับจำเลย จะใช้สิทธิขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลไม่ได้ ผู้เสียหายที่มีสิทธิดังกล่าวสามารถยื่นคำขอยกเว้นค่าธรรมเนียมได้ทุกชั้นศาล โดยยื่นคำขอต่อศาลชั้นต้นที่ได้ยื่นฟ้องไว้ โดยยื่นพร้อมกับคำฟ้อง คำฟ้องอุทธรณ์ หรือคำฟ้องฎีกาแล้วแต่กรณี หากศาลชั้นต้นเห็นว่าคดีอาญาที่ฟ้องมีมูล และการเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนนั้นไม่เกินสมควร และเป็นไปด้วยความสุจริตให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ แต่หากศาลไม่เห็นเช่นนั้น อาจมีคำสั่งยกคำขอ หรือยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมศาลให้เฉพาะบางส่วนก็ได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็คำสั่งที่ให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล หรือยกคำขอ กฎหมายให้มีผลสำหรับการดำเนินคดีตั้งแต่ชั้นศาลซึ่งคดีนั้นอยู่ในระหว่างพิจารณาไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุดไม่ต้องยื่นคำขอใหม่อีก และไม่ว่าศาลชั้นต้นจะมีคำสั่งอย่างไร คู่ความก็ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ แต่ศาลชั้นต้นเองอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งได้ หากพฤติการณ์แห่งคดีเปลี่ยนแปลงไป ศาลที่พิจารณาคดีอาจเรียกให้เสียค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือบางส่วน หรืออาจส่งยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลก็ได้แล้วแต่กรณี¹²⁴

2.4.6 การพิพากษาในส่วนแพ่ง

การพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องยึดกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางแพ่งเป็นหลัก โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยจะถูกพิพากษาว่าได้กระทำความผิดอาญาหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47

การกำหนดราคาทรัพย์สินที่สั่งให้จำเลยใช้แก่ผู้เสียหายนั้น มาตรา 47 วรรคสอง กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดราคาทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งให้จำเลยใช้แก่ผู้เสียหายว่า ให้ศาลกำหนดราคาทรัพย์สินที่ศาลจะสั่งชดใช้แก่ผู้เสียหายว่า ให้ศาลกำหนดให้ตามความเสียหายแต่ต้องไม่เกินค่าขอผลของคำพิพากษาในกรณีที่จำเลยต้องชำระหรือคืนราคาทรัพย์สินหรือค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายนั้น มาตรา 50 ให้ถือว่าผู้เสียหายนั้นเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษา

2.4.7 ค่าธรรมเนียม

ค่าธรรมเนียม มีความหมายตรงกับคำว่า “ค่าฤชาธรรมเนียม” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนั้น ผู้เสียหายจึงได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆ สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีส่วนแพ่งทั้งหมด กฎหมายยกเว้นค่าธรรมเนียมให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 253 โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้เสียหายเป็นคนยากจนหรือไม่ เว้นแต่

¹²⁴ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “เรื่องเดิม”, หน้า 125

กรณีแรก ศาลเห็นว่าผู้เสียหายเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนสูงเกินสมควร

กรณีที่สอง ผู้เสียหายดำเนินคดีโดยไม่สุจริต เช่น ดำเนินคดีจนเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีโดยไม่จำเป็น กรณีเหล่านี้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เสียหายชำระค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือบางส่วนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากผู้เสียหายเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ย่อมถือว่าเป็นการทิ้งฟ้องในคดีส่วนแบ่ง ศาลอาจใช้ดุลยพินิจจำหน่ายคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 132(1) ได้¹²⁵

3. พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในขณะตราขึ้นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 มีเจตนารมณ์และหลักการตามแนวคิด “กึ่งรัฐสวัสดิการ” ซึ่งรัฐมีหน้าที่ดูแลสวัสดิภาพของผู้เสียหายอันเป็นบุคคลที่ได้รับความเจ็บปวดจากความชั่วร้ายอันเนื่องมาจากการเกิดอาชญากรรมขึ้นในรัฐ โดยเฉพาะจากการกระทำผิดร้ายแรงต่อชีวิตและร่างกาย โดยบุคคลนั้นไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น โดยได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้นในกระทรวงยุติธรรม¹²⁶ เพื่อให้ประชาชนได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ กรณีบุคคลได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น โดยความช่วยเหลือซึ่งผู้เสียหายอาจได้รับนั้น ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ค่าตอบแทนในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ค่าขาดประโยชน์ ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ และค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเห็นสมควร โดยการพิจารณาค่าเสียหายนั้นคณะกรรมการจะพิจารณาจากพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิดและสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขัง

¹²⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “เรื่องเดิม”, หน้า 126

¹²⁶ มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ในระหว่างการศึกษากรณี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนี้ว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด¹²⁷

อย่างไรก็ตาม ก่อนมีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 31 ได้กำหนดว่า ในวาระเริ่มแรก ให้กระทรวงยุติธรรม กำหนดให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงยุติธรรมดำเนินการในอำนาจหน้าที่ของสำนักงานจนกว่าจะตั้งสำนักงานแล้วเสร็จ ทั้งนี้ ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดังนั้น เพื่อเป็นการรองรับภารกิจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้น โดยให้ขึ้นตรงกับสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมไปก่อน ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จึงโอนมาขึ้นตรงกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

โดยให้อำนาจหน้าที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

- 1) ปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการฯ และคณะอนุกรรมการฯ ตามพระราชบัญญัตินี้
- 2) รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจต่อคณะกรรมการฯ หรือคณะอนุกรรมการฯ
- 3) ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใดๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย
- 4) เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย
- 5) กระทำกิจการตามที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมาย

¹²⁷ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, สิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) สืบค้นจาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_6/2560/awareness_for_people/permission_rlpd_PDF.pdf เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2562

อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545

(1) ดำเนินการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

(2) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อทำประโยชน์ในการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

(3) เสนอแนะปรับปรุง และแก้ไขกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ตลอดจนมาตรการต่างๆ ในการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

(4) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

(5) ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เสียหาย อาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด ได้แก่

(1) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดขึ้นตายแก่ประชาชน มาตรา 224 และมาตรา 238

(2) ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึง มาตรา 287

(3) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มาตรา 288 – 300

(4) ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึง มาตรา 305

(5) ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนเจ็บป่วย หรือคนชรา มาตรา 306 ถึง มาตรา 308

(6) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง มาตรา 309 ถึง มาตรา 311 มาตรา 312 ทวิ และมาตรา 313

(7) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มาตรา 336 ถึง มาตรา 340 ทวิ

(8) ความผิดฐานบุกรุก มาตรา 365

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาของผู้อื่นที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนจากรัฐได้ในกรณีต่อไปนี้

(1) ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย จิตใจ หรือถึงแก่ความตายเนื่องจากถูกทำร้าย ถูกฆ่าตาย ถูกหลอกลวง ถูกทำให้แท้งลูก ถูกข่มขืน ถูกกระทำอนาจาร

(2) ได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือเสียชีวิตจากการกระทำกระทำโดยประมาทของผู้อื่น

(3) เด็ก คนชรา คนป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และถูกทอดทิ้ง

โดยผู้เสียหายจะต้องผู้สั่งที่ผู้เสียหายจะต้องแจ้งความเพื่ดำเนินคดีต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ณ ท้องที่ที่เกิดเหตุ และพบแพทย์ที่โรงพยาบาลเพื่อตรวจรักษา กรณีเสียชีวิตให้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อออกใบมรณบัตร รวบรวมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ยื่นคำขอรับเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำผิด

การพิจารณาว่า ผู้เสียหายควรมาขึ้นรับค่าตอบแทนหรือไม่ ประเด็นสำคัญที่สุดคือ ผู้เสียหาย จะต้องไม่มีส่วนร่วมกับการกระทำความผิด ซึ่งในหลักฐานการแจ้งความของพนักงานสอบสวนจะระบุว่าผู้เสียหายเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ เช่น ไปชกต่อยกับเพื่อน ก็ถือว่าสมควรใจทะเลาะวิวาทกันเช่นนี้ไม่ได้ยกเว้น หรือกรณีไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ชุลมุนเลย แต่ถูกอีกฝ่ายตีหัว ทำร้ายก็ถือว่าเป็นผู้เสียหาย แต่ตำรวจต้องระบุนายละเอียดว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว การช่วยเหลือเยียวยาเหยื่อ หรือผู้เสียหายในคดีอาชญากรรมและผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรมหรือจำเลยในคดีอาญา ยังมีเหยื่อ และญาติเหยื่ออีกจำนวนมาก ที่ยังไม่ทราบเรื่องที่รัฐธรรมนุญได้กำหนดการช่วยเหลือเยียวยาไว้ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติดังกล่าวได้ระบุถึงสิทธิที่ผู้เสียหายจะขอให้รัฐเยียวยาความเสียหายได้ โดยกำหนดว่า ต้องเป็นผู้ที่ได้รับ ความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย หรือจิตใจ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดนั้น

โดยค่าตอบแทนที่รัฐจะจ่ายให้แก่ผู้เสียหายตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 มีดังนี้

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล จ่ายตามจริง แต่สูงสุดไม่เกิน 40,000 บาท¹²⁸
- (2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายและจิตใจ จ่ายตามจริง แต่สูงสุดไม่เกิน 20,000 บาท¹²⁹
- (3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ ให้จ่ายในอัตรากำลังขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบการทำงาน ณ วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้เป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ¹³⁰

¹²⁸ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559, ข้อ 3(1)

¹²⁹ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559, ข้อ 3(2)

¹³⁰ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559, ข้อ 3(3)

(4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกินห้าหมื่นบาท¹³¹

(5) ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย รัฐจะจ่ายค่าตอบแทนให้เป็นเงินจำนวน 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท

(6) ค่าจัดการศพ จ่ายให้เป็นเงิน 20,000 บาท

(7) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู จ่ายให้เป็นเงินไม่เกิน 40,000 บาท

(8) ค่าเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 40,000 บาท

โดยผู้มีสิทธิในการยื่นคำขอ ได้แก่ ผู้เสียหาย ทายาทซึ่งได้รับความเสียหาย (กรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย) ผู้แทน โดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา (กรณีเป็นผู้เยาว์ ผู้ไร้ความสามารถหรือไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้) หรือบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาท เมื่อมีเหตุจำเป็นตามระเบียบ

กรณีมีความประสงค์จะใช้สิทธิการเยียวยาจากรัฐผู้เสียหายที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร สามารถยื่นคำร้องได้ที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผู้เสียหายซึ่งอยู่ต่างจังหวัด สามารถยื่นคำขอได้ที่สำนักงานบังคับคดี เรือนจำจังหวัด ทณฑสถาน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคุมประพฤติ และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ทั้งนี้ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำขอภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด แต่ไม่จำเป็นต้องรู้ตัวผู้กระทำความผิด และไม่ว่าจะได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีหรือไม่ ดังนั้น หากผู้เสียหายไม่ใช้สิทธิภายในระยะเวลาที่กำหนดสิทธิของผู้เสียหายจะระงับลงทันที

ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาของไทยนั้น มีคณะกรรมการซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตาม พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับ มาตรการในการคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหายในคดีอาญา ตลอดจนการออกกฎหมายระเบียบ และประกาศต่างๆ เพื่อดำเนินการ ตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่ง เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าว เรียกว่า คณะกรรมการพิจารณา ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ซึ่งประกอบไปด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมการปกครอง

¹³¹ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559, ข้อ 3(4)

ผู้แทนกรมคุมประพฤติ ผู้แทนกรมพระธรรมนูญ ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ ผู้แทนกรมสวัสดิการ และคุ้มครองแรงงาน ผู้แทนสภานายความ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีอีกห้าคน เป็นกรรมการในจำนวนนั้นต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์ ด้านสังคม สงเคราะห์ และด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นที่ประจักษ์อย่างน้อยด้านละหนึ่งคน ทั้งนี้ในการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา คณะกรรมการจะคำนึงถึงพฤติการณ์ และความร้ายแรงของการกระทำความผิดและสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมถึงโอกาส จะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับ ค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหาย โดยทางอื่นด้วย

ตัวอย่างการเยียวยาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

นายวศิน เหลืองแจ่ม หรือ มะปิ่น อายุ 26 ปี บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถูกคนร้ายใช้อาวุธมีดแทงทำร้ายเพื่อชิงทรัพย์ เป็นเหตุให้เสียชีวิต เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2560 โดยคดีนี้ กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้เยียวยาค่าตอบแทนการเสียชีวิต ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู และค่าจัดการงานศพให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตเป็นเงินจำนวน 110,000 บาท

นางสาวณัฐธรมน ธนไตรสิทธิ หรือวันใหม่ อายุ 19 ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ถูกยิงบริเวณใบหน้า 1 นัด และลำคอ 4 นัด ขณะซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์เพื่อนไปทานอาหาร ทำให้ต้องสูญเสียตาทั้งสองข้าง โดยเหตุดังกล่าวเกิดจากการยิงผิดคน โดยเป็นกรณีการได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาของผู้อื่น โดยผู้เสียหายมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้เยียวยาในส่วนของค่าใช้จ่าย ที่จำเป็นจากการรักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงาน เป็นเงินจำนวน 103,000 บาท

จะเห็นได้ว่า รัฐเยียวยาความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้น ในรูปแบบการจ่ายค่าทดแทน เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้จากบทสัมภาษณ์ของครอบครัวนายวศิน เหลืองแจ่ม ตอนหนึ่งผู้ปกครองได้ กล่าวไว้ว่า “ตั้งแต่เกิดเรื่องจำเลยไม่เคยกล่าวคำขอโทษเลย” จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่เพียงต้องการการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในลักษณะ การจ่ายค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการการเยียวยาด้านจิตใจ การให้ผู้กระทำความผิด จำเลยสำนึกในสิ่งที่ตนได้กระทำและเยียวยาแก่ ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมด้วยตนเองไม่ใช่เพียงการรับโทษทัณฑ์ตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม การเยียวยาแก่เหยื่ออาชญากรรมตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เปรียบเสมือนการเยียวยาที่รัฐได้แสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย ครอบครัวผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม แต่การเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐนั้น สามารถเยียวยาให้กับเหยื่ออาชญากรรมบางประเภทเท่านั้น ขณะที่เหยื่ออาชญากรรมส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการกล่าวถึงในกฎหมายฉบับนี้ อีกทั้ง พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นเรื่องที่ได้เน้นความรับผิดชอบของรัฐต่อเหยื่ออาชญากรรม แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดที่พึงเยียวยาต่อเหยื่ออาชญากรรมแต่อย่างใด¹³²

4. กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของต่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศ ที่น่าสนใจจะยกเป็นแบบอย่างได้แก่ ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ประเทศแคนาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ รวมไปถึงประเทศนิวซีแลนด์ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

4.1 ประเทศเยอรมนี

กฎหมายของได้กำหนดสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้¹³³

4.1.1 สิทธิของเหยื่อ (Victim's Rights)

- 1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษา
- 2) สิทธิที่จะตรวจสอบสำเนาคดี
- 3) สิทธิในการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา
- 4) สิทธิในการซักถาม
- 5) สิทธิในการยื่นคำร้อง
- 6) สิทธิในการขอหมายเรียก
- 7) สิทธิในการฟ้องร้อง
- 8) สิทธิในการถอนฟ้อง
- 9) สิทธิในการอุทธรณ์

¹³² รายการเดินหน้าประเทศไทย: เยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สิทธิที่ประชาชนควรรู้ ออกอากาศวันที่ 2 มิถุนายน 2561 เวลา 18.05 - 18.20 น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย

¹³³ สมยศ พุ่มพันธุ์ม่วง, การชดเชยช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมไทย, หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ.) รุ่นที่ 13, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552 หน้า 30

4.1.2 หน้าที่ของเหยื่อ (Victim's Duties)

- 1) หน้าที่ในการให้ถ้อยคำยิ่งกว่าประจักษ์พยานทั่วไป
- 2) การมีความอดทนในศาล
- 3) หน้าที่ในการให้ถ้อยคำในฐานะพยาน

4.1.3 การคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

- 1) สิทธิในการมีที่ปรึกษา
- 2) ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ
- 3) ได้รับการแยกออกมาต่างหากจากฝูงชน
- 4) การจำกัดการทำข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา
- 5) สิทธิพิเศษในการสืบพยาน
- 6) คุ้มครองรายละเอียดและลักษณะการถามในศาล
- 7) สิทธิที่จะได้รับการชดเชยในศาล
- 8) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย
- 9) สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยจากรัฐบาล

โดยมีสิทธิหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สิทธิที่จะต้องอดทนในศาล กล่าวคือ ผู้เสียหาย อาจจะต้องเบิกความซ้ำถึงเหตุการณ์ที่ตนได้รับความเสียหายอันอาจจะกระทบกระเทือนถึงจิตใจ และต้องตอบคำถามค้าน คำถามตึง ทั้งนี้ ก็เป็นการให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของจำเลยและสิทธิของผู้เสียหาย ไซ่ว่าจะมีการคุ้มครองแต่ฝ่ายผู้เสียหายเพียงอย่างเดียวโดยละเอียด จะให้จำเลยได้พิสูจน์ความจริงของตนจากการซักค้านผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาของศาลด้วย

4.2 ประเทศญี่ปุ่น

ในเอเชีย รัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติกฎหมายว่าด้วยการจ่ายเงินชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims Benefit Payment Law) เมื่อ ค.ศ. 1980¹³⁴ โดยจ่ายเงินทดแทนให้แก่ครอบครัวของเหยื่อที่ถูกฆาตกรรม หรือจ่ายค่าเสียหายให้แก่เหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ นักวิชาการญี่ปุ่นได้ให้ความเห็นว่า ถ้าการกระทำของเหยื่อ ไม่เป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐาน และศักดิ์ศรีของผู้ต้องหาแล้ว¹³⁵ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อสามารถแสดงบทบาทที่เหมาะสมได้ทุกอย่างในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมได้แก่

¹³⁴ อังณพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โขภประจักษ์ชัด, ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม, นครปฐม: สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน, 2538, หน้า 25

¹³⁵ ชาญญา กิจทวี, การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ, วิทยานพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2546, หน้า 37

- 1) มีสิทธิที่จะจ้างทนาย โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง
- 2) มีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 3) มีสิทธิที่จะทราบเกี่ยวกับการสืบสวน และความก้าวหน้าของการสอบสวน
- 4) มีสิทธิที่จะทราบถึงการตัดสินใจของอัยการต่อจำเลย
- 5) มีสิทธิที่จะทราบวัน และสถานที่ที่พิจารณาคดี
- 6) มีสิทธิถามค้านคำให้การของพยานฝ่ายตรงข้าม
- 7) มีสิทธิที่จะแสดงหลักฐานข้อมูลต่อพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล แต่สิทธิ

เหล่านี้ต้องไม่ขัดขวางการพิจารณาคดีของศาล

จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นแม้จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินแต่ก็มีการให้สิทธิในการเยียวยาผู้เสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย เช่น สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลในชั้นสอบสวน ชั้นสั่งฟ้อง และในชั้นพิจารณา

4.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา ในทุกๆ มลรัฐของสหรัฐได้ตระหนักถึงสิทธิในทางกฎหมายของเหยื่ออาชญากรรมและหลายๆ มลรัฐได้จัดให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญของมลรัฐ และในปัจจุบันมีจำนวนถึง 50 รัฐ ที่มีกฎหมายคุ้มครองด้วยสิทธิของเหยื่อ (Victims' Bill of Rights) และมีมลรัฐจำนวน 29 มลรัฐ ที่มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีบทคุ้มครองเหยื่อไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมฉบับแรกในระดับรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่อและพยาน ค.ศ. 1982 (Victim and Witness Protection Act, 1982 (VWPA)) และจากการเริ่มต้นประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ได้มีกฎหมายอื่นๆ ประกาศใช้อีกหลายฉบับ นอกจากรัฐในรัฐต่างๆ¹³⁶ ได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับเหยื่อขึ้นใช้ คือ

- 1) ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้มีการตรากฎหมายช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมรุนแรง ซึ่งหมายถึงกระทำโดยเจตนาทำให้ร่างกายผู้อื่นบาดเจ็บ
- 2) ในมลรัฐนิวยอร์ก กฎหมายว่าด้วยการทดแทนความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ได้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1966¹³⁷ โดยกฎหมายจะจ่ายค่าทดแทนให้เฉพาะกรณีที่ยี่อาชญากรรมเป็นเหยื่อที่ถูกทำร้ายบาดเจ็บหรือตายเท่านั้น และอาชญากรรมจะต้องถูกราชงาน

¹³⁶ ชาญญา กิจทวี, “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 85-92

¹³⁷ Stephen Schafer, *Victimology: The Victim and His Criminal* p. 135

มายังตำรวจภายใน 48 ชั่วโมง¹³⁸ และหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ New York's Crime Victims Compensation Board (CVCB)

3) ในมลรัฐแมสซาชูเซต ได้ตรากฎหมายการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมในปี 1967 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 1968 และกฎหมายนั้นจะจ่ายค่าทดแทนในกรณีที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมที่มีความรุนแรงที่ทำให้เกิดบาดเจ็บทรมาณ หรือความตกใจจากผู้กระทำผิดอย่างรุนแรง และรวมถึงความผิดจากยานยนต์¹³⁹

4) ในมลรัฐนอร์ท คาโรไลน่า ให้ค่าทดแทนแก่เหยื่ออาชญากรรมในกรณีต่อไปนี้

- (1) ได้รับความบาดเจ็บหรือตายเนื่องมาจากผลของการประกอบอาชญากรรม
- (2) ป้องกันการกระทำผิด
- (3) จับกุมผู้กระทำผิดหรือสงสัยว่ากระทำผิด หรือพยายามกระทำผิด

ในปี ค.ศ. 1994 สหรัฐอเมริกาในพระราชบัญญัติควบคุมอาชญากรรมร้ายแรงและการบังคับใช้กฎหมาย ได้กำหนดคำสั่งในการชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม 4 ประเภท คือ

- (1) ความรุนแรงในครอบครัว
- (2) การทำร้ายร่างกายเกี่ยวกับเพศ
- (3) การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กและทารุณเด็ก
- (4) เหยื่อการฉ้อโกง

ประมวลกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำนิยามความหมายของเหยื่อว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมาณโดยตรงทางกาย (Physical) ความรู้สึก (Emotional) หรือความเสียหายในทางการเงิน (Pecuniary) อันเป็นมาจากการกระทำผิดกฎหมายอาชญากรรมรวมถึงในกรณีที่เหยื่อที่เป็นสถาบัน ผู้แทนของสถาบัน และในกรณีที่เหยื่อเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกทำให้ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิต บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) คู่สมรส
- (2) ผู้พิทักษ์
- (3) ผู้ปกครอง
- (4) บุตร
- (5) ญาติสายเลือดเดียวกัน เช่น พี่ชายหรือน้องชาย เป็นต้น
- (6) สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ
- (7) บุคคลอื่นที่ถูกกำหนดโดยศาล

¹³⁸ Ibid. p 135

¹³⁹ Ibid. p 137

ในปัจจุบันนี้ อย่างน้อย 43 มลรัฐ ที่มีกฎหมายว่าด้วยการทดแทนค่าเสียหาย ให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ และยังมีกฎหมายรัฐบาลสหรัฐ คือ Federal Victim Compensation Act 1972¹⁴⁰ กำหนดไว้รวมทั้งร่างรัฐบัญญัติเป็นแบบมาตรฐานเพื่อให้มลรัฐต่างๆ ยึดถือเป็นแบบอย่าง ในการร่างกฎหมายของตนเรียกว่า “Uniform Crime Reparation Act”¹⁴¹

กล่าวโดยสรุป รัฐได้กำหนดประเภทของเหยื่ออาชญากรรมและผู้เกี่ยวข้อง ที่จะสามารถร้องเรียน เพื่อการชดเชยค่าเสียหายไว้ 7 ประการ ได้แก่

- (1) เหยื่ออาชญากรรมประเภทรุนแรง
- (2) คู่สมรสหรือบุตรของเหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมประเภทรุนแรงต้องตายจากไปอันเป็นผลมาจากการเกิดอาชญากรรม
- (3) บุคคลที่อยู่ในอุปการะของเหยื่ออาชญากรรมที่ถึงแก่ความตายจากอาชญากรรมประเภทรุนแรง
- (4) พลเมืองดีที่ได้รับบาดเจ็บหรือถูกฆ่าตายในขณะที่พยายามป้องกันอาชญากรรมประเภทรุนแรง หรือจับกุมอาชญากรรมประเภทรุนแรง
- (5) คู่สมรสหรือบุตรของพลเมืองดี ในกรณีที่พลเมืองดีถูกฆ่าตายจากเหตุที่กล่าวมาแล้วในข้อ 4
- (6) คนที่อยู่ในความอุปการะ(ตามกฎหมาย) ในกรณีที่พลเมืองดีถูกฆ่าตาย
- (7) ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บหรือถูกฆ่าตายขณะที่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ หรือพนักงานดังเพลิงขณะปฏิบัติหน้าที่

ส่วนอาชญากรรมที่ทำความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ไม่อยู่ในข่ายที่จะให้มีการเรียกร้องได้ เนื่องจากรัฐต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมาก

¹⁴⁰ ประธาน วัฒนวานิชย์, “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม: แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ”, วารสารนิติศาสตร์, 1, 9 (มิถุนายน-สิงหาคม 2520): หน้า 75

¹⁴¹ UNIFORM VICTIMS OF CRIME ACT Drafted by the NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS, July 30 – August 6, 1992, จาก http://www.uniformlaws.org/shared/docs/victims%20of%20crime/uvca_final_92.pdf เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561

5. หลักกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

5.1 แนวคิดการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power)¹⁴² ได้รับการรับรองตามมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติ ว่าด้วยการป้องกันปัญหาอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7¹⁴³ ในปี ค.ศ. 1985 เนื่องจากได้คำนึงถึงปัญหาในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งต่างมุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำผิด ทั้งนี้ ภายใต้กระบวนการเดียวกันนี้ ผู้เสียหายกลับต้องช่วยเหลือตัวเองในการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด และบางครั้งผู้เสียหายกลับไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายใดๆ ได้เลย ด้วยเหตุว่าไม่สามารถจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ เป็นเหตุให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้มีการรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ขึ้นโดยมีปรัชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการยอมรับ และได้รับการปฏิบัติ ตามอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁴⁴ ในการนี้ ปฏิญญาสากลดังกล่าวได้วางหลักการ ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายที่เกิดจากการกระทำทางอาญา โดยได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายไว้ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบซึ่งได้กำหนดสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมสรุปได้ 17 ประการ¹⁴⁵ ดังนี้

¹⁴² ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ, “เหยื่ออาชญากรรม การประนอมข้อพิพาท และกระบวนการยุติธรรม”. *วารสารอัยการนิเทศ*, 58, 4, หน้า 90-91

¹⁴³ 7th United Nation Congress on the Prevention of Crime and the treatment of Offenders, in Milan 1985

¹⁴⁴ United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention Center for International Crime Prevention (UNODCCP), Guide for Policy Makers on the Implement of the United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victim of Crime and Abuse of Power. (New York, 1999)

¹⁴⁵ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ

- 1) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจ ได้รับความมั่นใจ เอาใจใส่ในเรื่องศักดิ์ศรี สิทธิ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เสียหาย
- 2) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบกระบวนการสอบสวนของตำรวจ เว้นแต่การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวน
- 3) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงคำฟ้อง รวมทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง
- 4) สิทธิที่จะได้รับโอกาสให้ถ้อยคำในตอนเริ่มแรกของการสอบสวนเกี่ยวกับความบาดเจ็บหรือความเสียหายที่ได้รับเนื่องจากการกระทำผิดทางอาญานั้น ทำให้การจะต้องได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยก่อนที่จะมีการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลย
- 5) สิทธิที่จะได้รับการอธิบายเหตุผลในการยอมรับคำให้การรับสารภาพของผู้กระทำผิดในข้อหาที่มากกว่าเดิม หรือยอมรับคำให้การรับสารภาพของผู้กระทำผิดที่สารภาพเพื่อแลกเปลี่ยนกับคำเสนอแนะให้ลดโทษหรือบรรเทาโทษแก่จำเลยในการพิจารณาคดี
- 6) สิทธิที่จะได้รับการอธิบายเหตุผลในการถอนฟ้องหรือการสั่งไม่ฟ้อง (ดุลพินิจซึ่งจะมีผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมนั้น จะต้องได้รับการอธิบายอย่างรอบคอบและระมัดระวังอย่างเป็นพิเศษ)
- 7) สิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินที่ทางราชการยึดไว้เพื่อสอบสวนหรือใช้เป็นพยานหลักฐานโดยเร็ว ซึ่งจะต้องพยายามลดความไม่สะดวกทั้งปวงแก่เหยื่ออาชญากรรมให้มากที่สุด
- 8) สิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงขั้นตอนการพิจารณาคดี รวมทั้งสิทธิหน้าที่ของพยาน
- 9) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มกันมิให้พบปะจำเลยหรือพยานจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีโดยไม่จำเป็น
- 10) สิทธิที่จะปิดบังสถานที่อยู่ไว้เป็นความลับ เว้นแต่จำเลยต้องเปิดเผยเรื่องในการดำเนินคดีของโจทก์หรือการต่อสู้คดีของจำเลย
- 11) สิทธิที่จะไม่ต้องไปปรากฏตัวในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาของคณะกรรมการ เว้นแต่เป็นการจำเป็นในการดำเนินคดีของโจทก์หรือการต่อสู้คดีของจำเลย
- 12) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคุ้มครองจากพนักงานอัยการในการพิจารณาคำร้องขอของผู้กระทำผิดซึ่งร้องขอประกันตัว
- 13) สิทธิที่จะได้รับการอธิบายถึงผลของการให้ประกันตัวของผู้กระทำผิด รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับแจ้งถึงเงื่อนไขของการให้ประกันตัวซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมจากการประทุษร้ายของผู้กระทำผิดในภายหลัง

14) สิทธิที่จะให้ศาลได้รับทราบถึงผลที่ตนได้รับจากการกระทำผิดอาญา จากการแถลงของพนักงานอัยการ หรือจากข้อความที่ปรากฏในสำนวนคดี รวมทั้งความเสียหาย ทางด้านการเงิน ทางสังคม และร่างกายในการนี้พนักงานอัยการก็ควรจะแถลงศาลถึงข้อเท็จจริงใดๆ ซึ่งจะช่วยในการกำหนดดุลพินิจของศาลรวมทั้งการแก้ไขความเสียหาย ตลอดจนจำนวนค่าชดเชย หรือค่าทดแทนซึ่งผู้เสียหายประสงค์จะได้รับด้วย

15) สิทธิที่จะได้รับการอธิบายผลของการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งรับทราบคำพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษา

16) สิทธิที่จะได้รับคำอธิบายเกี่ยวกับผลของการคุมประพฤติ

17) สิทธิที่จะได้รับการบอกกล่าวก่อนที่ผู้กระทำผิดจะถูกปล่อยตัวจากการควบคุม จะเห็นได้ว่า ปริญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้มีการกล่าวถึงการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ทดแทน และเยียวยาแก่เหยื่ออาชญากรรม ที่เห็นได้ชัดอยู่ 4 ประการ คือ¹⁴⁶

- 1) กล่าวถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม
- 2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด
- 3) การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ
- 4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

โดยในปริญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ มีข้อที่น่าสังเกตคือ ได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจ ได้รับความมั่นใจ เอาใจใส่ในเรื่องศักดิ์ศรี สิทธิ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้เสียหาย ข้อนี้ตรงกับปริญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง อีกสิทธิหนึ่งคือการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหานั้น ได้รับการแนะนำเกี่ยวกับผลของการประกันตัว เงื่อนไขของการประกันที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันผู้เสียหายจากผู้ต้องหา ซึ่งในประเทศไทยหากผู้เสียหายไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในคดีก็จะไม่ทราบถึงสิทธิข้อนี้

¹⁴⁶ อภิรักษ์ ทิมวงศ์, สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายระหว่างประเทศ, วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544, หน้า 25

5.2 หลักการและแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานว่าด้วยสิทธิที่ผู้เสียหายหรือหรือเหยื่ออาชญากรรม จะได้รับความช่วยเหลือและการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

¹⁴⁷ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ด้วยการชี้แจงจากธรรมเนียมขององค์การสหประชาชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กฎบัตรสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องอื่นๆ รวมถึงปฏิญญาเวียนนาและแผนปฏิบัติการ ได้เห็นพ้องถึงความสำคัญในการแก้ปัญหา อันเนื่องมาจากการชดเชยและการเยียวยาผู้เสียหายหรือหรือเหยื่ออาชญากรรมจากการถูกละเมิดที่ร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างเป็นระบบและทั่วถึงในระดับประเทศและระหว่างประเทศ โดยตระหนักว่า การเคารพสิทธิของผู้เสียหายอันจะได้รับประโยชน์จากการชดเชยและเยียวยา เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อมั่นของประชาคมนานาชาติที่มีต่อชะตากรรมของผู้เสียหาย ผู้รอดชีวิต และประชาชนคนรุ่นต่อไป ซึ่งยังเน้นย้ำถึงบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศ และยังระลึกถึงการยอมรับหลักการและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับการชดเชยและการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดที่ร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศโดยให้เป็นไปตามมติคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชน¹⁴⁸ ทั้งนี้คณะรัฐมนตรีมีข้อเสนอแนะให้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติรับรองหลักการและแนวทางปฏิบัติพื้นฐาน ดังนี้¹⁴⁹

1) รับรองหลักการและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับการชดเชยและการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดที่ร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

2) มีข้อเสนอแนะว่า รัฐจะต้องมีหลักการและแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมการเคารพ และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจต่อหลักการฉบับนี้ให้บรรดาเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายการทหาร และการรักษาความปลอดภัยของกองกำลังฝ่ายความมั่นคง สมาชิกสภานิติบัญญัติ ตุลาการ ผู้เสียหายและผู้แทนของพวกเขา ผู้ปกป้องสิทธิมนุษยชนและนักกฎหมาย สื่อมวลชน รวมไปถึงประชาชนทั่วไป

¹⁴⁷ มติที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ 60/147 16 ธันวาคม 2005

¹⁴⁸ มติคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนเลขที่ 2005/35 วันที่ 19 เมษายน 2548

¹⁴⁹ มติคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมเลขที่ 2005/30 วันที่ 25 กรกฎาคม 2548

3) มีการร้องขอให้เลขาธิการดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่าการเผยแพร่หลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานอย่างกว้างที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยให้แปลออกเป็นภาษาทางการทั้งของสหประชาชาติ รวมทั้งให้ส่งไปยังรัฐบาล องค์กรระหว่างรัฐบาลและองค์กรเอกชนต่างๆ รวมทั้งให้ตีพิมพ์เนื้อหาของหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานในสิ่งพิมพ์ขององค์กรสหประชาชาติที่มีชื่อว่า สิทธิมนุษยชน: รวบรวมกฎบัตรระหว่างประเทศ¹⁵⁰

การรับรองหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานนั้นเป็นการยอมรับมุมมองที่ให้ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง ประชาคมนานาชาติได้ยืนยันและสนับสนุนในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีต่อผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และการละเมิดต่อมนุษยชาติโดยรวม ซึ่งหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานมีดังต่อไปนี้

5.2.1 พันธกรณีที่จะเคารพ ประกันการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ¹⁵¹

1) พันธกรณีที่จะเคารพ ประกันการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ตามที่กำหนดไว้ มีต้นกำเนิดมาจากสนธิสัญญาซึ่งมีผลผูกพันต่อรัฐภาคี กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ กฎหมายในประเทศของแต่ละรัฐ

2) ตามข้อกำหนดของกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐจะต้องประกันว่ากฎหมายในประเทศของตนมีเนื้อหาสอดคล้องกับพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดย

(1) ให้นำเนื้อหาบรรทัดฐานของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเข้ามาผนวกเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายในประเทศหรือให้นำมาบังคับใช้ตามกฎหมายในประเทศ

(2) ให้นำขั้นตอนปฏิบัติด้านกฎหมายและฝ่ายบริหารที่เหมาะสม รวมถึงมาตรการที่เหมาะสมอย่างอื่นมาใช้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเป็นธรรมโดยไม่ล่าช้า

(3) จัดให้มีการเยียวยาอย่างเพียงพอ เป็นผล โดยไม่ล่าช้าและเหมาะสม รวมถึงการชดเชยตามสมควร

(4) ประกันว่ากฎหมายในประเทศให้ความคุ้มครองต่อผู้เสียหายในระดับเดียวกับที่พึงได้รับจากพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ

¹⁵⁰ united nations human right office of the high commissioner 64th plenary meeting 16 December 2005 สืบค้นจาก <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>

¹⁵¹ Ibid. I. Obligation to respect, ensure respect for and implement international human rights law and international humanitarian law,1-2

5.2.2 พันธกรณีที่จะเคารพ ประกันการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งได้กำหนดไว้อีกทั้งได้กำหนดถึงหน้าที่ในการ¹⁵²

- 1) ใช้มาตรการด้านกฎหมายและบริหารที่เหมาะสมและมาตรการอื่นๆ เพื่อป้องกันการละเมิด
- 2) สอบสวนการละเมิดอย่างเป็นผล โดยไม่ชักช้า รอบด้านและไม่ลำเอียง และหากเป็นไปได้ให้ดำเนินการกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนรับผิดชอบ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายภายในและระหว่างประเทศ
- 3) จัดให้ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชน และมนุษยธรรม สามารถเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและเป็นผลตามที่อธิบายไว้ด้านล่าง ไม่ว่าสุดท้ายแล้วจะมีการจำแนกว่าใครเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิดนั้นๆ ก็ตาม
- 4) จัดให้มีการเยียวยาอย่างเป็นผลต่อผู้เสียหายรวมทั้งการชดเชยตามที่อธิบายไว้ด้านล่าง

5.2.3 การละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศ¹⁵³

- 1) ในกรณีของการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐมีหน้าที่ต้องสอบสวนและหากมีพยานหลักฐานมากเพียงพอ จะต้องดำเนินการฟ้องคดีต่อผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ารับผิดชอบต่อการละเมิด และหากพบว่ามีความผิด จะต้องลงโทษบุคคลดังกล่าว นอกจากนั้น ในคดีเหล่านี้ รัฐควรร่วมมือกันและสนับสนุนหน่วยงานตุลาการระหว่างประเทศ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการสอบสวนและการฟ้องคดีต่อการละเมิด ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ
- 2) ด้วยเหตุดังกล่าว ในกรณีที่มีการกำหนดไว้ในสนธิสัญญาที่มีผลบังคับใช้ หรือพันธกรณีกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐจะต้องนำข้อบัญญัติเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลสากล มาผนวกไว้ในกฎหมายในประเทศ หรือให้มีการนำมาบังคับใช้ นอกจากนั้น ในกรณีที่มีกำหนดไว้ในสนธิสัญญาที่มีผลบังคับใช้หรือพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐควรดำเนินการ

¹⁵² Ibid. II. Scope of the obligation, 3

¹⁵³ Ibid. III. Gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law that constitute crimes under international law, 4-5

ให้มีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนหรือให้ส่งตัวผู้กระทำผิดไปยังรัฐอื่นๆ และส่งตัวไปยังหน่วยงานตุลาการระหว่างประเทศที่เหมาะสม รวมทั้งให้ความสนับสนุนและความร่วมมือในรูปแบบอื่นๆ เพื่อส่งเสริมความยุติธรรมระหว่างประเทศ อย่างเช่น การสนับสนุนและการคุ้มครองผู้เสียหายและพยาน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างเช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการห้ามการทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี

5.2.4 อายุความ¹⁵⁴

1) ในกรณีที่มีการกำหนดไว้ในสนธิสัญญาที่ผลบังคับใช้หรือพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ จะต้องไม่นำหลักเกณฑ์เรื่องอายุความมาใช้ในกรณีที่เป็นการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศ

2) ไม่ควรมีการยกเว้น โดยไม่เหมาะสมในกรณีที่เป็นการกำหนดอายุความตามกฎหมายในประเทศสำหรับการละเมิดอย่างอื่น ที่ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรมตามกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างเช่น อายุความสำหรับข้อร้องเรียนทางแพ่งและขั้นตอนปฏิบัติอื่นๆ

5.2.5 ผู้เสียหายจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ¹⁵⁵

1) ตามจุดประสงค์ของเอกสารฉบับนี้ ผู้เสียหายได้แก่บุคคลซึ่งได้รับความทุกข์ทรมานทั้งแบบรายบุคคลหรือแบบกลุ่ม รวมทั้งความเสียหายด้านร่างกายหรือจิตใจ ความเจ็บปวดด้านอารมณ์ ความสูญเสียด้านเศรษฐกิจ หรือการกระทบกระเทือนอย่างร้ายแรงต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของตน ทั้งนี้อันเป็นผลมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ถือว่าเป็นการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ กรณีที่เหมาะสมและหากเป็นไปตามกฎหมายในประเทศ คำว่า “ผู้เสียหาย” ควรรวมถึงสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ติดตามของผู้เสียหาย โดยตรงและบุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งนี้ในการพยายามให้ความช่วยเหลือกับผู้เสียหายที่ทุกข์ยากและป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดเช่นนั้นขึ้นมาอีก

2) บุคคลพึงได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม มีความเคารพต่อศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชนของตนเอง และควรใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันความปลอดภัย สวัสดิภาพทางกายและใจ และความเป็นส่วนตัว รวมทั้งของครอบครัวตนเองด้วย หากเป็นไปได้

¹⁵⁴ Ibid. IV. Statutes of limitations, 6-7

¹⁵⁵ Ibid. V. Victims of gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law, 8-9

รัฐควรประกันว่ากฎหมายในประเทศคุ้มครองให้ผู้เสียหายจากความรุนแรงหรือความเจ็บปวด ได้รับประโยชน์จากข้อบัญญัติเพื่อการคุ้มครองเหล่านี้ และได้รับการดูแลเพื่อไม่ให้ต้องได้รับความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมในระหว่างขั้นตอนการดำเนินงานทางกฎหมายและฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นกลไกที่มุ่งให้เกิดความยุติธรรมและการเยียวยา

5.2.6 การเข้าถึงความยุติธรรม¹⁵⁶

1) ผู้เสียหายจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ พึงสามารถเข้าถึงการเยียวยาด้านตุลาการที่เป็นผล และอย่างเท่าเทียม ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายระหว่างประเทศ การเยียวยาสำหรับผู้เสียหายอย่างอื่นยังรวมถึงการเข้าถึงหน่วยงานฝ่ายบริหาร และอื่นๆ รวมทั้งกลไก แนวทาง และขั้นตอนปฏิบัติที่เป็นไปตามกฎหมายในประเทศ พันธกรณีที่เกิดขึ้นจากกฎหมายระหว่างประเทศ ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมและขั้นตอนปฏิบัติที่เป็นธรรมและไม่ลำเอียง ควรเป็นเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายในประเทศ ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐควรจะ

(1) เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยผ่านช่องทางสื่อสารทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน

(2) ดำเนินมาตรการเพื่อลดอุปสรรคสำหรับผู้เสียหายและตัวแทนคุ้มครองไม่ให้มีการแทรกแซงความเป็นส่วนตัวอย่างไม่ชอบด้วยกฎหมาย ประกันให้มีความปลอดภัยไม่ต้องถูกคุกคามและตอบโต้ รวมทั้งการคุ้มครองครอบครัวและพยานทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และภายหลังการดำเนินงานทางตุลาการ บริหารและอื่นๆ ที่อาจกระทบต่อประโยชน์ของผู้เสียหาย

(3) ให้ความสนับสนุนต่อผู้เสียหายอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรม

(4) กำหนดช่องทางที่เหมาะสมทั้งด้านกฎหมาย การทูต และการกงสุล เพื่อประกันว่าผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาของตนเมื่อเกิดการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

2) นอกจากการเข้าถึงความยุติธรรมรายบุคคลแล้ว รัฐควรพยายามพัฒนาขั้นตอนปฏิบัติที่ช่วยให้กลุ่มผู้เสียหายสามารถยื่นเรื่องเพื่อขอการชดเชย หรือได้รับความชดเชยตามที่เหมาะสม

¹⁵⁶ Ibid. VIII. Access to justice, 12-14

3) การเยียวยาโดยทันที อย่างพอเพียง และเป็นผลต่อการละเมิดร้ายแรง ต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ควรครอบคลุม กระบวนการระหว่างประเทศใดๆ ที่เหมาะสม ซึ่งเป็นที่บุคคลมีสิทธิฟ้องคดี และไม่ควรถูกส่งผลกระทบต่อกลไกการเยียวยาในประเทศที่มีอยู่แล้ว

5.2.7 การเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น¹⁵⁷

1) การเยียวยาโดยทันที อย่างพอเพียง และเป็นผล มุ่งส่งเสริมความยุติธรรม ด้วยการแก้ปัญหาละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศหรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยการชดเชยต้องมีสัดส่วนเหมาะสมกับความรุนแรงของการละเมิด ความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยเป็นไปตามพันธกรณีของกฎหมายในประเทศและระหว่างประเทศ รัฐควรจัดให้มีการชดเชยต่อผู้เสียหายสำหรับการกระทำหรือการละเว้นการกระทำใดๆ เนื่องจากรัฐ และถือได้ว่าเป็นการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ในกรณีที่พบว่าบุคคล นิติบุคคลหรือหน่วยงานอื่นใดมีส่วนรับผิดชอบต่อการชดเชยผู้เสียหาย บุคคลหรือหน่วยงานดังกล่าวก็ควรให้การชดเชยต่อผู้เสียหายหรือชดเชยต่อรัฐกรณีของรัฐได้ให้การชดเชยกับผู้เสียหายไปแล้ว

2) รัฐควรพยายามจัดทำโครงการระดับชาติ เพื่อการชดเชยและให้ความช่วยเหลือต่อผู้เสียหาย ในกรณีที่บุคคลซึ่งมีส่วนรับผิดชอบต่อความเสียหายไม่สามารถหรือไม่ปรารถนาที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีของตน

3) เมื่อคำนึงถึงข้อร้องเรียนของผู้เสียหาย รัฐจะต้องบังคับคำสั่งศาลในประเทศ ให้บุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อความเสียหายต้องทำการชดเชย และต้องพยายามบังคับคำสั่งศาลต่างประเทศที่มีผลตามกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายในประเทศและพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐควรกำหนดกลไกที่เป็นผลในกฎหมายในประเทศ เพื่อบังคับใช้คำสั่งศาลให้มีการชดเชยดังกล่าว

4) เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายในประเทศและระหว่างประเทศ และเมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์ในแต่ละกรณี ผู้เสียหายจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ควรได้รับการชดเชยอย่างเต็มที่ และเป็นผล โดยเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับระดับความรุนแรงของการละเมิดและพฤติการณ์ของคดี ทั้งนี้ตามที่กำหนดไว้ในหลักการที่ 19-23 ซึ่งรวมทั้งการชดเชย การชดเชย การฟื้นฟู การทำให้พึงพอใจ และการประกันไม่ให้เกิดซ้ำ

¹⁵⁷ Ibid. IX. Reparation for harm suffered, 15-20

5) หากเป็นไปได้ การชดเชยความเสียหายฟื้นฟูสถานภาพเดิมของผู้เสียหาย ก่อนที่จะเกิดการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศขึ้น หากเหมาะสม การชดเชยควรประกอบด้วยทำให้เป็นอิสระ ทำให้ได้รับสิทธิมนุษยชน มีศักดิ์ศรี มีชีวิตครอบครัวและมีสัญชาติ ให้ได้กลับไปยังภูมิลำเนาของตน ให้มีงานทำ และได้รับทรัพย์สินกลับคืนมา

6) ควรจัดให้มีการชดเชยสำหรับความเสียหายด้านเศรษฐกิจที่ประเมินได้ โดยให้เหมาะสมและมีสัดส่วนสอดคล้องกับระดับความรุนแรงของการละเมิดและพฤติการณ์ของคดี อันเป็นผลมาจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างเช่น ความเสียหายทางกายหรือใจ การสูญเสียโอกาส รวมทั้งการมีงานทำ การศึกษา และสวัสดิการด้านสังคม หรือความเสียหายด้านวัตถุและการสูญเสียรายได้ รวมทั้งโอกาสที่จะมีรายได้ ความเสียหายด้านศีลธรรม

ค่าใช้จ่ายสำหรับความช่วยเหลือด้านกฎหมายหรือความช่วยเหลือจากผู้ชำนาญการ ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลและยา ค่าใช้จ่ายสำหรับบริการด้านจิตวิทยา และสังคม

5.2.8 การฟื้นฟูควรครอบคลุมถึงการดูแลด้านแพทย์และจิตวิทยา รวมทั้งบริการด้านกฎหมายและสังคม¹⁵⁸

5.2.9 หากเป็นไปได้ ความพึงพอใจควรครอบคลุมกรณีต่างๆ หรือทุกกรณีดังต่อไปนี้¹⁵⁹

- 1) มาตรการที่เป็นผลที่มุ่งให้การละเมิดยุติลง
- 2) การไต่สวนหาความจริงและการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริงอย่างเต็มที่ต่อสาธารณะ ในกรณีที่การเปิดเผยข้อมูลจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายเพิ่มเติมหรือไม่เป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยและประโยชน์ของผู้เสียหาย ญาติของผู้เสียหาย พยานหรือบุคคลซึ่งได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือป้องกันไม่ให้มีการละเมิดเพิ่มเติม
- 3) การค้นหาผู้สูญหาย การจำแนกตัวเด็กที่ถูกลักพาตัว และการค้นหาซากศพของผู้ถูกสังหาร ความช่วยเหลือในการนำศพกลับคืนมา การพิสูจน์เอกลักษณ์และการนำกลับมาฝังเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่ผู้เสียหายได้แจ้งไว้ หรือน่าจะเป็นเช่นนั้น หรือให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของครอบครัวและชุมชนดังกล่าว

¹⁵⁸ Ibid. IX. Reparation for harm suffered, 21

¹⁵⁹ Ibid. IX. Reparation for harm suffered, 22

4) ให้มีประกาศอย่างเป็นทางการหรือมีคำสั่งของศาลเพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรีเกียรติยศ และสิทธิของผู้เสียหายและบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้เสียหาย

(5) การขอโทษอย่างเป็นทางการ รวมทั้งการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นและยอมรับความรับผิดชอบ

(6) มาตรการลงโทษทั้งทางตุลาการและบริหารต่อผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบต่อการละเมิด

(7) การจัดพิธีรำลึกและอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้เสียหาย

(8) ให้นำข้อมูลที่ถูกต้องมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยชนระหว่างประเทศสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของคู่มือการอบรมและตำราเรียนในทุกระดับ

5.2.10 หากเหมาะสม การประกันไม่ให้เกิดซ้ำควรครอบคลุมมาตรการต่างๆ ดังต่อไปนี้ ซึ่งมีส่วนในการป้องกันด้วย¹⁶⁰

1) ประกันให้พลเรือนเป็นฝ่ายควบคุมดูแลกองทัพและทหารอย่างจริงจัง
2) ประกันว่าขั้นตอนปฏิบัติเกี่ยวกับพลเรือนและทหารสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ในแง่ของกระบวนการอันควร ความเป็นธรรมและความไม่ลำเอียง

3) สนับสนุนความเป็นอิสระของหน่วยงานตุลาการ
4) คุ้มครองบุคคลที่มีอาชีพด้านกฎหมาย การแพทย์ และการดูแลสุขภาพ สื่อมวลชน และอาชีพที่เกี่ยวข้องอื่นๆ และผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

5) ให้กำหนดเป็นวาระเร่งด่วนและกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนและมนุษยชนระหว่างประเทศ กับทุกภาคส่วนในสังคม และให้อบรมเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งฝ่ายความมั่นคงด้วย ส่งเสริมการปฏิบัติตามจรรยาบรรณและบรรทัดฐานด้านจริยธรรม โดยเฉพาะมาตรฐานระหว่างประเทศ ในบรรดาข้าราชการไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์และทหาร รวมทั้งหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ

6) ส่งเสริมกลไกเพื่อป้องกันและกำกับดูแลความขัดแย้งในสังคมและการหาทางออก

7) ทบทวนและปฏิรูปกฎหมายที่มีส่วนสนับสนุนหรือเปิดโอกาสให้มีการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยชนระหว่างประเทศ

¹⁶⁰ Ibid. IX. Reparation for harm suffered, 23

5.2.11 การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกลไกการละเมิดและการชดเชย รัฐควรจัดทำกลไก เพื่อให้ความรู้ต่อสาธารณะ และโดยเฉพาะผู้เสียหายจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงสิทธิและการเยียวยา ซึ่งเป็นไปตามหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานฉบับนี้ และเพื่อให้ทราบถึงบริการด้านกฎหมาย การแพทย์ จิตวิทยา สังคม บริหารและบริการด้านอื่นๆ ที่ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึง นอกจากนี้ ผู้เสียหายและตัวแทนควรสามารถร้องขอและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ตนเองตกเป็นเหยื่อ และสาเหตุและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และได้ทราบความจริงเกี่ยวกับการละเมิดเหล่านี้¹⁶¹

5.2.12. การไม่เลือกปฏิบัติ การนำหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานมาใช้และการตีความ ต้องสอดคล้องกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติในรูปแบบใดหรือด้วยเหตุผลใด และไม่มีข้อยกเว้นใดๆ¹⁶²

5.2.13 ไม่อาจถูกจำกัดได้ ไม่พึงตีความว่าเนื้อหาใดๆ ในหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานฉบับนี้ เพื่อเป็นเหตุผลในการยกเว้นหรือจำกัดสิทธิหรือพันธกรณีใดๆ ที่เป็นไปตามกฎหมายภายในและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพึงเข้าใจว่าหลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานฉบับนี้ จะไม่มีส่วนกระทบต่อสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและชดเชยของผู้เสียหายจากการละเมิดกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และควรเข้าใจด้วยว่า หลักการและแนวปฏิบัติพื้นฐานฉบับนี้ไม่มีผลกระทบต่อหลักเกณฑ์พิเศษของกฎหมายระหว่างประเทศ¹⁶³

5.2.14 สิทธิของบุคคลอื่น ไม่พึงตีความว่าเนื้อหาใดๆ ในเอกสารฉบับนี้ เป็นเหตุผลให้สามารถจำกัดการคุ้มครองต่อสิทธิของบุคคลอื่นซึ่งเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือในประเทศ โดยเฉพาะสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับประโยชน์จากมาตรฐานของกระบวนการอันควรที่เหมาะสม¹⁶⁴

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทย ทำให้ทราบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีการตัดสิทธิของผู้เสียหายเดิมออกไปที่เคยปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิที่ผู้เสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน

¹⁶¹ Ibid. X. Access to relevant information concerning violations and reparation mechanisms, 24

¹⁶² Ibid. XI. Non-discrimination, 25

¹⁶³ Ibid. XII. Non-derogation, 26

¹⁶⁴ Ibid. XIII. Rights of others, 27

และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญในการตรา และบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 การชดใช้ค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เป็นการจ่ายเงินทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อบรรเทา ความเดือดร้อนเสียหายของผู้เสียหายในเบื้องต้น ซึ่งเงินดังกล่าวเป็นงบประมาณแผ่นดินของรัฐ รัฐมิได้จ่ายเงินจำนวนนี้เพื่อเป็นค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากการกระทำความผิดแต่มีลักษณะ เป็นเงินให้เปล่ามีจำนวนไม่มากตามความร้ายแรงของการกระทำความผิดและความเดือดร้อนเสียหาย ที่ผู้เสียหายได้รับเช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าปลงศพ ค่าตอบแทนเนื่องจากการเสียชีวิต ค่าขาดประโยชน์ จากการทำมาหาได้ โดยมีการกำหนดจำนวนเงินขึ้นสูงเอาไว้ แตกต่างจากค่าสินไหมทดแทน ในทางละเมิดที่ผู้เสียหายจะใช้สิทธิเรียกร้องจากผู้กระทำความผิด และผู้เสียหายมีหน้าที่โดยตรง จะต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายและลักษณะการก่อเหตุละเมิดว่ามากน้อยเพียงใด

โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาสามารถใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งพร้อมกับการฟ้องคดีอาญาได้ ในความผิด เกี่ยวกับทรัพย์สิ้น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย แต่ทั้งนี้ลักษณะการตีความกฎหมายอาญา ที่เป็นไปโดยเคร่งครัดมุ่งเน้นที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่อความสงบเรียบร้อย ของสังคม จึงไม่ได้มีลักษณะมุ่งเน้นในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเหมือนอย่างกฎหมายแพ่ง ในการ ใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งจึงมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถ ที่จะได้รับการเยียวยาอย่างครบถ้วนจนต้องไปฟ้องร้องใช้สิทธิของตนเองในคดีแพ่งอีกเช่นเดิม ทั้งที่เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 และ มาตรา 44/1 ต้องการ ลดความซ้ำซ้อนในการพิจารณาคดีของศาล โดยพิจารณาทั้งในส่วนความผิดทางอาญาและค่าเสียหาย ในทางแพ่งให้แล้วเสร็จไปในคราวเดียว เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ของผู้เสียหายในการใช้สิทธิเรียกร้องของตน

ขณะเดียวกันกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ของประเทศเยอรมนี กำหนดว่าสิทธิของเหยื่อ (Victim's Rights) คือ สิทธิที่จะได้รับข่าวสาร เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษา สิทธิที่จะตรวจสอบสำเนาคดี สิทธิในการเข้าร่วม ในกระบวนการพิจารณา สิทธิในการซักถาม สิทธิในการยื่นคำร้อง สิทธิในการขอหมายเรียก สิทธิในการฟ้องร้องถอนฟ้อง

กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น ทำให้ทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะจ้างทนาย โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง มีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง มีสิทธิที่จะทราบเกี่ยวกับการสืบสวน และความก้าวหน้าของการสอบสวน มีสิทธิที่จะทราบถึงการตัดสินใจของอัยการต่อจำเลย มีสิทธิที่จะทราบวัน และสถานที่ที่มีสิทธิที่จะแสดงหลักฐานข้อมูลต่อพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล แต่สิทธิเหล่านี้ต้องไม่ขัดขวางการพิจารณาคดีของศาล

ในขณะที่กฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของ ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ทราบว่าพระราชบัญญัติควบคุมอาชญากรรมร้ายแรง ได้กำหนดคำสั่งในการชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม 4 ประเภท คือ คดีความรุนแรงในครอบครัว คดีการทำร้ายร่างกายเกี่ยวกับเพศ คดีการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กและทารุณเด็ก คดีเหยื่อการฉ้อโกง

ทั้งนี้ จากการศึกษากฎหมายสากล แนวคิดการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งกำหนดว่าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะให้ศาลได้รับทราบถึงผลที่ตนได้รับจากการกระทำผิดอาญาจากการแถลงของพนักงานอัยการ หรือจากข้อความที่ปรากฏในสำนวนคดี รวมทั้งความเสียหายทางการเงิน ทางสังคม และร่างกายในการนี้พนักงานอัยการก็ควรจะแถลงศาลถึงข้อเท็จจริงใดๆ ซึ่งจะช่วยในการกำหนดดุลพินิจของศาลรวมทั้งการแก้ไขความเสียหายตลอดจนจำนวนค่าชดใช้หรือค่าทดแทนซึ่งผู้เสียหายประสงค์จะได้รับด้วย

โดยมีหลักการและแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานว่าด้วยสิทธิที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับความช่วยเหลือและการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ทำให้ทราบว่า รัฐควรจัดให้มีการชดเชยสำหรับความเสียหายด้านเศรษฐกิจที่ประเมินได้ โดยให้เหมาะสมและมีสัดส่วนสอดคล้องกับระดับความรุนแรงของการละเมิดและพฤติกรรมของคดี อันเป็นผลมาจากการละเมิดร้ายแรงต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างเช่น ความเสียหายทางกายหรือใจ การสูญเสียโอกาส รวมทั้งการมีงานทำ การศึกษา และสวัสดิการด้านสังคม หรือความเสียหายด้านวัตถุและการสูญเสียรายได้ รวมทั้งโอกาสที่จะมีรายได้ ความเสียหายด้านศีลธรรม

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

เหยื่อในคดีอาญาถือว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการที่ถูกประทุษร้ายจากผู้กระทำความผิดอาญา เช่น ผู้ที่ได้รับผลร้ายทางด้านชีวิตร่างกาย หรือจิตใจหรือทรัพย์สิน ในการเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่อในคดีอาญา มีแนวคิดและกฎหมายที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้น เป็นผู้ชดใช้ตามหลักของละเมิดในกฎหมายแพ่ง เพียงแต่ว่าในปัจจุบัน หากเป็นคดีอาญาที่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง หรือที่เรียกว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ซึ่งจากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญายังมีปัญหาในทางกฎหมาย ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา

การกำหนดให้มีการคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าว ถือว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อลดขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินคดี เพื่อลดภาระในการดำเนินคดีของผู้เสียหายและในขณะเดียวกันก็เพื่อให้ศาลได้พิจารณาคดีในเรื่องเดียวกันให้เสร็จไปในคราวเดียวโดยไม่ต้องมาฟ้องเป็นคดีแพ่งเป็นคดีละเมิดอีก ดังนั้น ในการพิจารณาคดีของศาลจึงมีความมุ่งหมายที่จะลงโทษจำเลยผู้กระทำความผิดในคดีอาญา และมีความประสงค์ที่จะเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายไปด้วยพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีในส่วนของค่าสินไหมทดแทนนั้น เป็นไปตามหลักของ “ค่าสินไหมทดแทน” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 บัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือ ใช้ราคาทรัพย์สินนั้นรวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงใช้เพื่อความสะดวกอย่างใดๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย”¹⁶⁵

¹⁶⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438

ด้วยเหตุนี้เอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุ ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหาย จะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยาน ให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้อง ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะ โจทก์ในคดี ส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวน ค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่ง ให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้ง กับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการ ตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สิน อีกไม่ได้¹⁶⁶ อย่างไรก็ตาม ในการบังคับใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญายังมีปัญหาเกี่ยวกับการคืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้นกำหนดไว้ว่า กรณีที่พนักงาน อัยการได้ทำหน้าที่เรียกคืนตัวทรัพย์สินหรือราคาแทนให้แก่ผู้เสียหายแล้ว ในกรณีนี้มีแนวคำพิพากษา ศาลฎีกาที่วางแนวทางไว้ว่า หากได้ทรัพย์สินที่สูญหายหรือจำเลยได้ไปเนื่องจากการกระทำความผิดแล้ว ไม่ว่าจะโดยสภาพจะเป็นเช่นไรก็ตาม ก็ถือว่าได้ทรัพย์สินคืนแล้ว จะขอให้ใช้ราคาทรัพย์สินไม่ได้ผู้เสียหาย ย่อมไม่มีสิทธิที่จะฟ้องแพ่งได้อีกแล้ว เพราะจะเป็นการฟ้องซ้ำ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ชดใช้อย่างแท้จริงในคดีอาญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544 วินิจฉัยว่า “จำเลยที่ 2 และที่ 3 นำสายไฟฟ้าเก่า ของผู้เสียหายที่วางอยู่ตามพื้น โรงงานมาวางบนเหล็กกร้อน ทำให้เปลือกสายไฟฟ้าไหม้ ละลายหมด เหลือแต่ลวดทองแดงที่เป็นซากของสายไฟฟ้าเพื่อความสะดวกในการเอาทรัพย์สินนั้น ไปขาย แต่ก็มิใช่ แปรสภาพไปเป็นของอื่น ถือว่า เริ่มลงมือกระทำความผิดฐานลักทรัพย์นับแต่ที่นำสายไฟฟ้าไปวาง บนเหล็กกร้อนแล้ว และเป็นความผิดต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งขนย้ายลวดทองแดงออกจากโรงงาน

¹⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

ไปขึ้นรถจักรยานยนต์ของจำเลยที่ 1 ที่นอกรั้วโรงงาน แต่จำเลยที่ 1 รออยู่ห่างจากจุดที่จำเลยที่ 2 และที่ 3 โยนทรัพย์สินออกมาประมาณ 100 เมตร ไม่อาจช่วยเหลือนำคืนได้ทันเวลาที่ ไม่ใช่แบ่งหน้าที่กันทำในส่วนที่เป็นการกระทำความผิด จำเลยที่ 1 จึงไม่มีความผิดฐานเป็นตัวการคงมีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดของจำเลยที่ 2 และที่ 3 เท่านั้น สายไฟฟ้าของผู้เสียหายที่ถูกจำเลยลักนำไปเผาลอกเอาเปลือกออกยังคงเหลือซากที่เป็นลวดทองแดงอยู่ มิได้ถูกทำลายสูญหายไปทั้งหมดหรือแปรสภาพไปเป็นของอื่นแล้ว เมื่อผู้เสียหายได้รับลวดทองแดงคืนแล้ว พนักงานอัยการโจทก์จะขอให้คืนหรือใช้ราคาเต็มของสายไฟฟ้าแก่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 อีกไม่ได้ แม้ผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดของจำเลยเนื่องจากนำสายไฟฟ้าไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมไม่ได้ ก็เป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องไปว่ากล่าวเรียกค่าเสียหายจากจำเลยเองเป็นคดีใหม่¹⁶⁷

ด้วยความเคารพในคำพิพากษาศาลฎีกา การที่ผู้เสียหายได้รับการคืนทรัพย์สินในสภาพที่ไม่อาจใช้การได้ ไม่สามารถนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมไม่ได้ก็เป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องไปว่ากล่าวเรียกค่าเสียหายจากจำเลยเองเป็นคดีใหม่นั้น แม้ว่าการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาจะต้องตีความอย่างเคร่งครัด จึงทำให้ต้องตีความว่าเมื่อมีการได้คืนทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหายและต้องไปฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายเองนั้น แต่จะเห็นได้ว่าการตีความกฎหมายในลักษณะดังกล่าวขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาโดยไม่ต้องไปใช้สิทธิเรียกร้องเป็นคดีแพ่งอีก การตีความกฎหมายในลักษณะนี้จึงทำให้เกิดภาระแก่ผู้เสียหายที่จะต้องไปดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายเอง

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 บัญญัติให้มีการเรียกร้องราคาแทนผู้เสียหายเอาไว้ด้วยนั้น¹⁶⁸ น่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกรณีเช่นนี้ กรณีที่ทรัพย์สินถูกทำลายหรือไม่สามารถทำให้คืนได้การสั่งให้คืนทรัพย์สินในสภาพที่ใช้การไม่ได้นั้น ศาลควรจะเปลี่ยนเป็นการสั่งให้มี “การใช้ราคา” หรือคำว่า “เรียกร้องราคา” ซึ่งจะ เป็นประโยชน์และทำให้ผู้เสียหายที่ถูกกระทำละเมิด ได้รับการเยียวยาและกลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนถูกกระทำละเมิดได้ใกล้เคียงที่สุด ตรงตรงตามเจตนารมณ์ของการกำหนดค่าสินไหมทดแทน และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเกิดความพอใจแก่คู่ความ

¹⁶⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2544

¹⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 คดีลักทรัพย์ วังราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด ครอบครอง หนีง โกง ยักยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะ เรียกร้องทรัพย์สิน หรือราคาที่เขาสูญเสียไป เนื่องจากการกระทำผิดนั้น เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคา แทนผู้เสียหายด้วย

2. ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทน

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เกิดจากแนวคิดในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายนี้ เป็นการเยียวยาที่รัฐจ่ายให้ เพราะเห็นว่า ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับค่าทดแทนจากจำเลยหรือจากแหล่งเงินทุนสวัสดิการอื่นๆ รัฐจึงต้องรับผิดชอบให้ในฐานะที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชน โดยส่วนรวม และถือเป็นการให้ในฐานะที่เป็นเงินที่ช่วยผู้ประสบเคราะห์กรรมที่ไม่อาจได้รับค่าทดแทนจากแหล่งอื่นๆ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ และจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายตามสมควร เพื่อให้การรองรับสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น ซึ่งกฎหมาย กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ ผู้เสียหาย มีสิทธิได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากมีการกระทำความผิดอาญา ของผู้อื่น¹⁶⁹

ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนมีหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ณ สำนักงาน ตามแบบที่กำหนดภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 โดยมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นผู้เสียหายที่ถูกกระทำให้ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น เช่น ถูกทำร้ายร่างกายหรือถูกฆ่า เพื่อชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ หรือถูกข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น รวมทั้งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น คือ ไม่ใช่ผู้ที่ก่อให้เกิดหรือสนับสนุน หรือสมัครใจเข้าร่วมในการกระทำความผิด ไม่ได้เป็นผู้ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำความผิด และไม่ได้มีส่วนประมาทด้วย โดยจะต้องเป็นการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นดังกล่าวต้องเป็นความผิดอาญา ดังต่อไปนี้เท่านั้น เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก ตามประมวลกฎหมายอาญา

¹⁶⁹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ผู้ศึกษาเห็นว่า การพิจารณาค่าทดแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ต้องอาศัยข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาของศาลหรือผลของคดีอันเป็นที่สุดถึงจะทราบว่า ผู้เสียหายนั้นอยู่ในเงื่อนไขว่าผู้เสียหายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้น คือ ไม่ใช่ผู้ที่ก่อให้เกิดหรือสนับสนุนหรือสมัครใจเข้าร่วมในการกระทำความผิด ไม่ได้เป็นผู้ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำความผิด และไม่ได้มีส่วนประมาทด้วยเหตุนี้เอง แม้ว่าผู้เสียหายจะยื่นคำร้องภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม แต่การพิจารณาเพื่อจ่ายเงินค่าทดแทนก็ต้องรอพิจารณาข้อเท็จจริงในเรื่องนี้อยู่ดี

ผู้ศึกษาเห็นว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดให้ยื่นคำร้องขอให้จ่ายค่าทดแทนภายในหนึ่งปีนับตั้งแต่วันที่กระทำความผิดนั้น ก็เนื่องจาก พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 14/1 นั้น กำหนดให้คณะกรรมการอาจแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา คณะหนึ่งหรือหลายคณะ ตามความเหมาะสม โดยในมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติและมีอำนาจที่จะมีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดมาให้อธิบายหรือให้ส่งเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดที่จำเป็นมาเพื่อประกอบการพิจารณา¹⁷⁰ ซึ่งการดำเนินการสอบสวนพิจารณาดังกล่าวใช้ระยะเวลาดำเนินการ หากผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้จ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายเข้ามาล่าช้าย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการสอบสวนและพิจารณาจ่ายเงินตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายในรูปแบบของตัวเงินอย่างรวดเร็วที่สุด ไม่ว่าจะเป็นค่าปลงศพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการทำมาหาได้ แต่ระยะเวลาดังกล่าวเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไปจนทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากต้องเสียสิทธิดังกล่าวเนื่องจากยื่นคำร้องไม่ทันภายในกำหนดเวลา

ผู้ศึกษาเห็นว่าจากการศึกษาข้อเท็จจริงแล้วการสอบสวนคดีอาญาในบางครั้งนั้น การจะพิสูจน์ว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิดหรือมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอาญาหรือไม่นั้น พนักงานสอบสวนอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการรวบรวมพยานหลักฐานเป็นเวลานานเกือบปีหรืออาจจะมีมากกว่าหนึ่งปี กว่าที่จะกล่าวหาได้ว่าบุคคลใดกระทำความผิดอาญาและชี้ขาดว่าผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดหรือไม่ และแม้ว่าในที่สุดแล้วพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจะมีความเห็นเป็นอย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่อาจถือได้ว่าความเห็นนั้นเป็นที่สุดจนกว่าคดีดังกล่าว

¹⁷⁰ มาตรา 14/1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550

จะมีคำพิพากษาของศาล ข้อเท็จจริงต่างๆ จึงเป็นอันยุติและเป็นที่สุด ดังนั้น หากผู้เสียหายไปยื่นคำร้องภายในกำหนดเวลาหนึ่งปีก็ตาม¹⁷¹ ข้อเท็จจริงก็ยังไม่ยุติและไม่เพียงพอที่จะทำให้นักคณะกรรมการตัดสินใจจ่ายเงินได้ และหากในที่สุดแล้ว ศาลมีคำพิพากษาว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดหรือกำหนดว่าการกระทำของผู้เสียหายนั้นมีส่วนในการทำความผิดอยู่ด้วย และไม่ใช่ว่าผู้เสียหายโดยนิตินัยที่มีสิทธิจะได้รับเงินค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิที่จะได้รับเงินค่าตอบแทนทั้งที่ได้ยื่นคำร้องไว้ภายในกำหนดเวลาแล้ว โดยในทางปฏิบัติแล้ว ก็มักจะต้องชะลอการพิจารณาจ่ายเงินไว้จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาล ทำให้มีคำร้องที่ผู้เสียหายยื่นเรื่องไว้ภายในกำหนดเวลาแต่รอพิจารณาสั่งจ่ายเงินค้างอยู่จำนวนมาก

ในกรณีหากมีการจ่ายเงินค่าตอบแทนไปก่อนแล้วโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 19 หากปรากฏในภายหลังว่าการกระทำ ที่ผู้เสียหายอาศัยเป็นเหตุในการขอรับค่าตอบแทนนั้นไม่เป็นความผิดอาญาหรือไม่มีกระทำความผิด เช่นว่านั้น ให้นักคณะกรรมการมีหนังสือแจ้งให้ผู้เสียหายคืนค่าตอบแทนที่ได้รับไป แก่กระทรวงยุติธรรมภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งซึ่งทำให้เกิดข้อยุ่งยากในการดำเนินกระบวนการเรียกคืนเงินดังกล่าว

จะเห็นได้ว่ากำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องดังกล่าวไม่มีความเหมาะสมและผู้ศึกษาเห็นว่า การกำหนดระยะเวลาให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้จ่ายเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการทำความผิด ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 จึงเป็นผลเสียต่อผู้เสียหายในเชิงของการจำกัดสิทธิมากกว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อให้การจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายภายหลังจากที่มีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดแล้วไม่เกินหนึ่งปีซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องเสียสิทธิ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีทั้งฝ่ายของผู้เสียหายเองและฝ่ายของคณะกรรมการที่พิจารณาจ่ายเงินดังกล่าว จะได้ข้อเท็จจริงที่ยุติว่าผู้เสียหายนั้นมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ รวมทั้งควรจะได้รับค่าเสียหายจำนวนเท่าไร และไม่ก่อให้เกิดภาระต่อรัฐในการต้องรับเรื่องไว้พิจารณาก่อนเวลาอันควรซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่พิจารณาจ่ายเงินค่าตอบแทนง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังไม่ก่อให้เกิดภาระแก่รัฐที่ต้องเรียกคืนเงินดังกล่าวหากปรากฏในภายหลังว่าการกระทำ ที่ผู้เสียหายอาศัยเป็นเหตุในการขอรับค่าตอบแทนนั้นไม่เป็นความผิดอาญาหรือไม่มีกระทำความผิด เช่นว่านั้นอีกด้วย

¹⁷¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22

นอกจากนี้กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดค่าตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าตอบแทนเนื่องจากการเสียชีวิต ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายและจิตใจ ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก (1) (2) และ (3) ให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควรซึ่งจากการศึกษาวัตถุประสงค์ของดำเนินการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญานั้น มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ไม่ได้อยู่ในฐานะผู้กระทำความผิดที่มีหน้าที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริง ดังนั้นการกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่สูงเกินไป หรือการจ่ายเงินที่มากเกินไปกว่าความช่วยเหลือจึงผิดวัตถุประสงค์ในการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินได้

ผู้ศึกษาเห็นว่ากรใช้จ่ายเงินตามที่กำหนดในกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันแล้ว และการจ่ายเงินดังกล่าวนี้ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ก็ไม่สามารถที่จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้กระทำความผิดได้ และควรเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายโดยตรงที่จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากผู้ที่กระทำความผิด

นอกจากนี้จากคำสัมภาษณ์ของนายวศิน เหลืองแจ่ม ซึ่งได้กล่าวว่า “ตั้งแต่เกิดเรื่องจำเลยไม่เคยกล่าวขอโทษเลย” จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่เพียงต้องการการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในลักษณะการจ่ายค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการการเยียวยาด้านจิตใจ จะเห็นได้ว่า นอกจากค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินแล้ว ยังต้องการให้มีการเยียวยาทางจิตใจในรูปแบบที่ไม่ใช่ค่าเสียหาย การขอโทษ ซึ่งไม่ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ก็ไม่มีมาตรการบรรเทาผลร้ายหรือจูงใจให้ผู้ต้องหาแสดงความขอโทษหรือเยียวยาจิตใจของผู้เสียหาย นอกเหนือจากชดใช้เป็นตัวเงิน

3. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหาย ก่อนการพิจารณาคดีของศาล

การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งพยานเอกสาร พยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานผู้ชำนาญการพิเศษทั้งฝ่ายผู้ต้องหาและผู้เสียหาย รวมทั้งดำเนินการอื่น เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา การสอบสวน หมายถึง “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”¹⁷² วัตถุประสงค์ของการสอบสวน เป็นไปเพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด พิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

ด้วยเหตุนี้เอง สำนวนการสอบสวนถือเป็นพยานหลักฐานสำคัญในคดีอาญาที่บอกเล่าเรื่องราวพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้เสียหาย การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่เป็นระบบกล่าวหา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

พนักงานสอบสวนจึงทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อกล่าวหาผู้กระทำความผิด ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าว แต่การที่ทราบข้อเท็จจริงต่างๆ ผู้เสียหายซึ่งทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิดและทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น ทราบถึงผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์ในขณะที่เกิดเหตุ อย่างไรก็ตาม “สิทธิในการขอตรวจเอกสาร” ต้องอยู่ในเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(4) ตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ และ มาตรา 8(6) คือการตรวจหรือการคัดสำเนาคำให้การของคนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของคน¹⁷³ จะเห็นได้ว่าสิทธิในการตรวจสอบพยานในชั้นสอบสวนของคนนั้น จะเกิดขึ้นต่อเมื่อ ต้องมีการยื่นฟ้องแล้ว และจะขอได้เฉพาะเอกสารบางประเภท ที่กฎหมายกำหนดไว้

¹⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11)

¹⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

(4) ตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

(6) ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของคนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของคน

สิทธิในการขอตรวจเอกสารในชั้นสอบสวนนั้น จากการศึกษาพบว่าในชั้นของพนักงานสอบสวนนั้น ส่วนการสอบสวนถือว่าเป็นเอกสารที่เป็นความลับของทางราชการถ้าคดียังไม่เสร็จเด็ดขาด ก็ไม่มีเหตุผลอันใดจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารนั้น เพราะถือว่าอาจทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพได้ ซึ่งได้การยกเว้นในการเปิดเผยข้อมูลตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2544 ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิที่จะทราบถึงรายละเอียดในสำนวนของตนเองในชั้นสอบสวนได้เลย

เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8(6) จะให้สิทธิผู้เสียหายตรวจสอบก็ตาม เมื่อผู้เสียหายหมายเรียกพยานหลักฐานของผู้เสียหายในสำนวนการสอบสวนดังกล่าว พนักงานงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการชอบที่จะปฏิเสธไม่ยอมเบิกความหรือนำพยานหลักฐานนั้นๆ มาแสดงได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้เปิดเผยได้ โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15¹⁷⁴ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 92(1)¹⁷⁵ เนื่องจากสำนวนการสอบสวนดังกล่าวเป็นหนังสือราชการหรือข้อความอันเกี่ยวกับงานของแผ่นดินซึ่งโดยสภาพจะต้องรักษาเป็นความลับไว้ชั่วคราว หรือตลอดไป และคู่ความหรือบุคคลนั้นเป็นผู้รักษาไว้ หรือได้ทราบมาโดยตำแหน่งราชการ หรือในหน้าที่ราชการหรือกึ่งราชการอื่นใด

จากบทบัญญัติทางกฎหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่ให้อำนาจผู้เสียหายที่จะตรวจสอบหลักฐานซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงถึงคดีของตนเองนั้น เป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้อันกว่าคดีจะขึ้นสู่ศาล ผู้ศึกษาเห็นว่า หากมีการทราบถึงพยานหลักฐานของตนเองจะทำให้ผู้เสียหายเกิดการยอมรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นไม่ได้แย้งและอาจจะไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล นอกจากนั้น ยังทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นไปโดยโปร่ง มากขึ้น

¹⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

¹⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 92 ถ้าคู่ความหรือบุคคลใดจะต้องเบิกความหรือนำพยานหลักฐานชนิดใดๆ มาแสดง และคำเบิกความหรือพยานหลักฐานนั้นอาจเปิดเผย

(1) หนังสือราชการหรือข้อความอันเกี่ยวกับงานของแผ่นดินซึ่งโดยสภาพจะต้อง รักษาเป็นความลับไว้ชั่วคราวหรือตลอดไป และคู่ความหรือบุคคลนั้นเป็นผู้รักษาไว้หรือได้ทราบมาโดยตำแหน่งราชการ หรือในหน้าที่ราชการหรือกึ่งราชการอื่นใด

ในทางปฏิบัติแล้ว ในชั้นของพนักงานสอบสวนมักจะมีการจัดให้ผู้เสียหายได้เจรจา ค่าเสียหายกับผู้ต้องหาอย่างอิสระ แต่กลับไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับพยานหลักฐาน เกี่ยวกับค่าเสียหายเอาไว้ ทำให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายกันตามใจซึ่งอาจจะสูงเกินไปหรือต่ำเกินไป และตกลงกันไม่ได้จนคดีต้องขึ้นสู่ศาล ผู้ศึกษาเห็นว่า หากในชั้นสอบสวนก่อนที่คดีจะขึ้นสู่ศาลนั้น มีการกำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับค่าเสียหายทั้งความเสียหาย ที่เกิดกับชีวิต ร่างกาย ความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สิน จะทำให้เกิดผลดีในเรื่องของการเจรจา ค่าเสียหายกันระหว่างคู่พิพาททั้งสองฝ่าย และแม้ที่สุดแล้วหากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ การรวบรวมพยานหลักฐานในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับเวลาที่เกิดเหตุ จะส่งผลดีทำให้พยานหลักฐาน ไม่สูญหาย ย่อมส่งผลดีกับผู้เสียหายในการพิสูจน์ความเสียหายต่อศาลได้ถูกต้องแท้จริง การที่ไม่มีการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับค่าเสียหายไว้ก่อนเมื่อคดีขึ้นสู่ศาลแม้ว่าจะประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 จะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่ง ในคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ผู้เสียหายก็มักจะขาดหลักฐานในการพิสูจน์จำนวนความเสียหายให้ศาลเห็น ซึ่งจะส่งผลเสียแก่ผู้เสียหายซึ่งต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ให้ศาลเห็นในเรื่องค่าเสียหาย

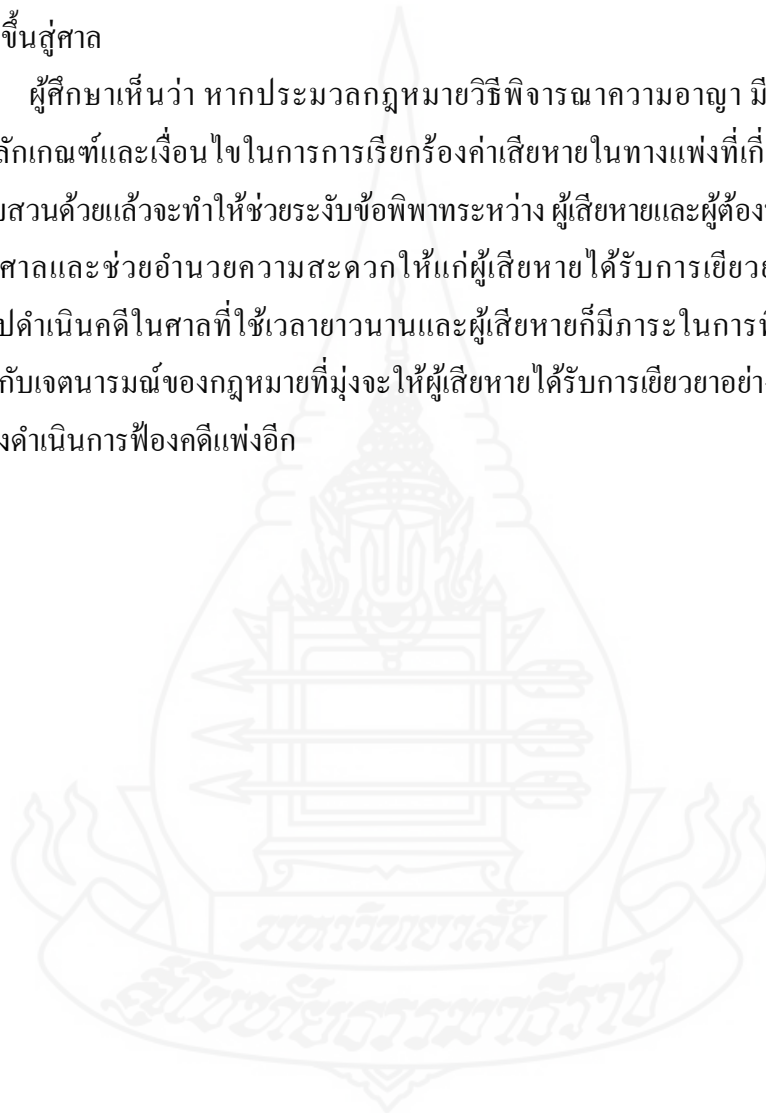
ซึ่งจากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายของประเทศเยอรมัน กำหนดไว้ในสิทธิของเหยื่อ (Victim's Rights) มีสิทธิที่จะตรวจสอบสำเนาคดีทั้งในชั้นศาล หรือในชั้นของพนักงานสอบสวน

ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่งในทางปฏิบัติก็คือ มีคดีอาญาจำนวนมากที่ผู้เสียหายตกลง รับค่าเสียหายในเบื้องต้น ซึ่งอาจจะเป็นเพียงค่าทำขวัญเล็กๆ น้อยๆ แต่ไม่ใช่ค่าเสียหายที่แท้จริง ทั้งหมดที่ผู้เสียหายประสงค์จะเรียกร้องหรือควรจะใช้สิทธิเรียกร้องได้ แต่พนักงานสอบสวน กับจัดทำเอกสารบันทึกประนีประนอมยอมความให้ทั้งสองฝ่ายลงนามในเรื่องค่าเสียหายไว้ และผู้เสียหายก็ไม่ทราบว่ากรลงนามในเอกสารดังกล่าวจะส่งผลให้หนี้ที่เกิดขึ้นในทางอาญา และสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาลิ้นสุดลง โดยที่ผู้เสียหาย ไม่สามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลได้อีก

จากการศึกษากฎหมายสากลคือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐาน ของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) กำหนดให้สิทธิที่จะให้ศาลได้รับทราบ ถึงผลที่ตนได้รับจากการกระทำผิดอาญาจากการแถลงของพนักงานอัยการ หรือจากข้อความ ที่ปรากฏในสำนวนคดี รวมทั้งความเสียหายทางการเงิน ทางสังคม และร่างกายในการนี้ พนักงานอัยการก็ควรจะแถลงศาลถึงข้อเท็จจริงใดๆ ซึ่งจะช่วยในการกำหนดดุลพินิจของศาล รวมทั้งการแก้ไขความเสียหาย ตลอดจนจำนวนค่าชดเชยหรือค่าทดแทนซึ่งผู้เสียหาย

ประสงค์จะได้รับด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายทราบถึงจำนวนค่าเสียหายที่เหมาะสมที่ตนควรจะได้รับจากพนักงานอัยการ ซึ่งจะเป็ผลดีใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นของพนักงานสอบสวนหรือจะฟ้องคดีเพื่อใช้สิทธิทางศาลในกรณีที่ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายต่ำกว่าที่ควรจะเป็น หากประเทศไทยนำหลักการดังกล่าวมาบังคับใช้ก็จะช่วยให้มีการระงับข้อพิพาทในชั้นของพนักงานสอบสวนอย่างเป็นธรรมและลดคดีขึ้นสู่ศาล

ผู้ศึกษาเห็นว่า หากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการการเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในชั้นสอบสวนด้วยแล้วจะทำให้ช่วยระงับข้อพิพาทระหว่าง ผู้เสียหายและผู้ต้องหาช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลและช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็วว่าการต้องไปดำเนินคดีในศาลที่ใช้เวลายาวนานและผู้เสียหายก็มีภาระในการพิสูจน์ความเสียหายซึ่งขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งจะให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็วในคดีอาญาโดยไม่ต้องดำเนินการฟ้องคดีแพ่งอีก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ผู้ได้รับความเสียหายจากการที่ถูกประทุษร้ายจากผู้กระทำความผิดอาญา คือ ผู้ที่ได้รับผลร้ายทางด้านชีวิตร่างกาย หรือจิตใจหรือทรัพย์สิน ในการเยียวยาความเสียหายให้แก่เหยื่อในคดีอาญา การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่อในคดีอาญานั้น นอกจากจะกำหนดการชดเชยเป็นตัวเงิน ในรูปแบบของค่าปลงศพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการทำหาได้แล้วยังควรมีการการจ่ายค่าทดแทน อันจะทำให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อจะได้รับคืนสิ่งที่เขาสูญเสียไปในรูปของตัวเงิน ซึ่งคงจะไม่ได้เยียวยาความสูญเสียในจิตใจอันเกิดจากความเศร้าโศก ความรู้สึกเสียดาย หรือความรู้สึกหวาดกลัวอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นซ้ำกับตน จากผู้กระทำความผิดซึ่งมักจะเป็นคนใกล้ชิดหรือผู้มีอิทธิพลที่ยังมีโอกาสที่จะกระทำความผิดซ้ำต่อเหยื่อ ลักษณะของการเยียวยาจิตใจหรือการฟื้นฟูร่างกายของเหยื่อรวมถึงมาตรการในการป้องกันการทำร้ายซ้ำนี้ นอกจากนั้นผู้เสียหายยังมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากรัฐ ซึ่งแนวคิดในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายนี้เป็นการเยียวยาที่รัฐจ่ายให้ เพราะเห็นว่า ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับค่าทดแทนจากจำเลยหรือจากแหล่งเงินทุนสวัสดิการอื่นๆ รัฐจึงต้องรับผิดชอบให้ในฐานะที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชน โดยส่วนรวม และถือเป็นการให้ในฐานะที่เป็นเงินที่ช่วยผู้ประสบเคราะห์กรรมที่ไม่อาจได้รับค่าทดแทนจากแหล่งอื่นๆ

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 43 ถึง มาตรา 51 ซึ่งกำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาในฐานะความผิดที่กำหนดไว้ สามารถยื่นคำร้องเพื่อขอให้ผู้กระทำความผิดในคดีอาญาคืนทรัพย์สินที่ได้ไปเนื่องจากการกระทำความผิดหรือขอให้ชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดได้ นอกจากนั้น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถที่จะยื่นคำร้องเพื่อขอรับค่าตอบแทน ซึ่งได้แก่ ค่าปลงศพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการทำมาหาได้ ค่าทนายความหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดี ภายในหนึ่งปีนับตั้งแต่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิดได้

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะสรุปปัญหาเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาได้ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา

การกำหนดให้มีการคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าวถือว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อลดขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินคดีเพื่อลดภาระในการดำเนินคดีของผู้เสียหายและในขณะเดียวกันก็เพื่อให้ศาลได้พิจารณาคดีในเรื่องเดียวกันให้เสร็จไปในคราวเดียวโดยไม่ต้องมาฟ้องเป็นคดีแพ่งเป็นคดีละเมิดอีก โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถที่จะขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ในคดีอาญาความผิดฐานอาญาที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามหากศาลมีคำพิพากษาให้คืนทรัพย์สิน แม้ผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายอันเกิดจากการทำความผิดของจำเลยเนื่องจากนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมไม่ได้ก็เป็นเรื่องที่ผู้เสียหายจะต้องไปว่ากล่าวเรียกค่าเสียหายจากจำเลยเอาเองเป็นคดีใหม่โดยไม่สามารถขอให้ใช้ราคาทรัพย์สินในคดีอาญาได้ จะต้องไปฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเอง ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาชดเชยอย่างแท้จริงในคดีอาญา

2) ปัญหาเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทน

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 กำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องขอให้จ่ายเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการทำความผิด ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวคณะกรรมการไม่สามารถที่จะพิจารณาจ่ายเงินได้จริง เพราะต้องรอคำพิพากษาของศาลว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดหรือไม่ และผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการทำความผิดด้วยหรือไม่ จึงจะพิจารณาจ่ายได้ ดังนั้นแม้ว่าผู้เสียหายจะยื่นคำร้องภายในเวลาที่กำหนดก็ยังไม่ได้รับเงิน หรือในกรณีที่ได้รับเงินไปแล้วแต่ปรากฏว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดหรือผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการทำความผิดอยู่ด้วย ก็ต้องเรียกร้องเงินดังกล่าวคืน ด้วยเหตุนี้เอง กำหนดเวลาที่ยื่นคำร้องดังกล่าวจึงไม่มีการเหมาะสมและทำให้ผู้เสียหายต้องเสียสิทธิเพราะยื่นคำร้องเกินกำหนดเวลาเป็นจำนวนมาก

3) ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหายก่อนการพิจารณาคดีของศาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้ตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนได้ แม้ว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายกับผู้ต้องหาเจรจาจากค่าสินไหมทดแทนกัน แต่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้ผู้เสียหายแสดงพยานหลักฐานเกี่ยวกับค่าเสียหายในทางแพ่ง หากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการการเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่ง ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในชั้นสอบสวนด้วยแล้วจะทำให้ช่วยระงับข้อพิพาทระหว่าง ผู้เสียหาย และผู้ต้องหาช่วยลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลและช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็วกว่าการต้องไปดำเนินคดีในศาลที่ใช้เวลายาวนานและผู้เสียหายก็มีภาระในการพิสูจน์ความเสียหายซึ่งขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งจะให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็วในคดีอาญาโดยไม่ต้องดำเนินการฟ้องคดีแพ่งอีก

2. ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกค่าสินไหมทดแทนกรณีที่มีการคืนทรัพย์สินในคดีอาญา

ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/ 1 วรรคท้ายว่า “ในกรณีที่การคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหายแต่ไม่สามารถนำทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้ โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องไปฟ้องคดีแพ่งอีก”

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกค่าตอบแทน

ควรแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 22 กำหนดให้ ผู้เสียหายยื่นคำร้องร้องขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายภายหลังจากที่มีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดแล้วไม่เกินหนึ่งปี

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีและการเรียกค่าเสียหายของผู้เสียหาย ก่อนการพิจารณาคดีของศาล

ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถที่จะตรวจสอบพยานหลักฐานของฝ่ายตนเองในชั้นสอบสวนได้และควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องจัดให้ผู้เสียหายแสดงพยานหลักฐานเกี่ยวกับค่าเสียหายก่อนเริ่มต้นเจรจา ค่าเสียหาย และในกรณีที่มีการจัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลงเกี่ยวกับค่าเสียหายพนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งสิทธิกับผู้เสียหายโดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าเป็นการระงับข้อพิพาทในทางแพ่งและทางอาญาและไม่สามารถจะใช้สิทธิของตนได้อีกแล้วเพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงการสละสิทธิดังกล่าวของตน หากผู้เสียหายยังติดใจดำเนินคดีอาญาและค่าเสียหายทางแพ่งในส่วนอื่นๆ อีกก็ให้บันทึกไว้ ผู้เสียหายยังสามารถใช้สิทธิเรียกร้องของตนต่อศาลได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2549). คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดี
ในชั้นก่อนการพิจารณา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์.
- _____. (2558). คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดี
ในชั้นก่อนการพิจารณา. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์.
- กุศล บุญเย็น. (2541). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:
นิติบรรณาการ.
- การประชุมทั่วไป สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ 64 วันที่ 16 ธันวาคม 2548.
- กรกัญญา เอี่ยมโอภาส. (2542). การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2562). สิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติ
ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2562 จาก
http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_6/2560/awareness_for_people/permission_rlpd_PDF.pdf
- เจมจุภา สุวรรณจินดา. (2539). การคุ้มครองสิทธิเด็กผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศโดยกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. (2548). โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติ
ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ฒ นคร. (2521). “ผู้เสียหายในคดีอาญา”, *วารสารอัยการ*, 1, 1 (มกราคม 2521): 48.
- _____. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จิตติ เจริญน้ำ. (2531). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1.
กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2528). “สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์: บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์
แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก”, *วารสารกฎหมาย*, 10, 4
(ธันวาคม 2528).

- ชัญญา กิจทวี. (2546). *การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา โดยรัฐ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ. (2539). “เหยื่ออาชญากรรม การประนอมข้อพิพาท และกระบวนการยุติธรรม”, *วารสารอัยการนิเทศ*, 58, 4.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2544). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2561). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาภาคความผิด ภาค1-2 เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2541). “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่”, *วารสารกฎหมาย ปกครอง* 17, 3 (สิงหาคม 2541): 30.
- _____. (2543). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2549). *ปัญหาการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย*. หนังสือรวมบทความงานวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 ประจำปี พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประธาน วัฒนวานิชย์. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.
_____. (2561). *ทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อเหยื่ออาชญากรรม และกระบวนการยุติธรรมรูปแบบใหม่ (ออนไลน์)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561 จาก <http://www.correct.go.th/journal/j2/new13.html>,.
- ปริญญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ.
- ภาคภูมิ พงษ์ภูมิ. (2552). *ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- มติที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ 60/147 ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2005. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>,

- มติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเลขที่ 2005/35 ลงวันที่ 19 เมษายน 2548 (ออนไลน์)
สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>,
- มติคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมเลขที่ 2005/30 วันที่ 25 กรกฎาคม 2548 (ออนไลน์)
สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx>,
- พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ. (2548). *การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงานอัยการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- เพ็ญนรา อุทุมภา. (2552). *สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร.
- รายการเดินหน้าประเทศไทย: เขียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สิทธิที่ประชาชนควรรู้ ออกอากาศวันที่ 2 มิถุนายน 2561 เวลา 18.05 - 18.20 น. สถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2515). *รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 407-17/2515*, 6 มิถุนายน 2515. (อัดสำเนา)
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2549). *แผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- สุดสงวน สุธีสร. (2534). *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา: ศึกษากรณีเหยื่ออาชญากรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมยศ พุ่มพันธุ์ม่วง. (2552). *การชดเชยช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมไทย* หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 13. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุขุม ศุภนิคย์. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ.
- อัญชลี ฉายสุวรรณ. (2534). *การทดแทนผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

อลงกรณ์ กลิ่นหอม. (2541). *สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

Arnould Bonneville de Marsangy, born in Mons in 1802 and died in Paris in 1894, is a French magistrate.

Criminal Injuries Compensation Board (C.I.C.B.) สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561

จาก <http://www.sjto.gov.on.ca/en/mandate-mission-values/> เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561.

Edited by Mike Maguire, Rod Morgan and Robert Beiner, Oxford : Oxford University Press.

Ezzat Fattah. (1979). "Some Recent Theoretical Developments in Victimology." *Victimology*, 4,.

Hans Von Hentig. (1948). *The Criminal and His Victim*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

Kennedy, L. and Forde, D. (1990). "Routine Activities and Crime : An Analysis of Victimization in Canada," *Criminology*, 28, 1 (February 1990) pp. 137-152.

Marvin Wolfgang. (1959). *Patterns in Criminal Homicide*. Philadelphia, Penn. : University of Pennsylvania Press.

UNIFORM VICTIMS OF CRIME ACT Drafted by the NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS, July 30 – August 6, 1992. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2561 จาก http://www.uniformlaws.org/shared/docs/victims%20of%20crime/uvca_final_92.pdf

Stephen Schafer. (1976). *Introduction to Criminology*. Reston, Virginia : Reston Publication Company.

Zedner, L. (1997). "Victims," *The Oxford Handbook of Criminology*. Second edition.

Edited by Mike Maguire, Rod Morgan and Robert Beiner, Oxford : Oxford University Press.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวตรีสุดา ทองสุก
วัน เดือน ปีเกิด	11 สิงหาคม 2531
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มัธยมปลาย โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย มัธยมต้น โรงเรียนสารสาสน์พัฒนา
สถานที่ทำงาน	กรมแพทย์ทหารบก
ตำแหน่ง	นายทหารพระธรรมนูญ

